

Олексій Корепанов

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

АЛФБИКА

Олексій Корепанов

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

**ЗЕЛЕНИЙ
• ПЕС •**

Київ – 2004

УДК 821.161.2-312.9
ББК 84.4 УКР-445
К 66

КОРЕПАНОВ Олексій
К 66 Знайти Едем: Роман. — К.: Джерела М,
2004. — 288 с.
ISBN 966-7831-66-3

Втратити набагато легше, ніж знайти та повернути. Колись людство безповоротно втратило свій Едем – хто візьметься його знайти?

В арсеналі Павла Корнілова – героя роману Олексія Корепанова не тільки надприродні властивості, але й надзвичайне бажання знайти давно втрачену людьми Землю, про яку він знає тільки з казок. І що можуть протиставити цьому бажанню таємничі Стражі, перешкоди та пастки, коли треба знайти відповіді на стільки запитань і виконати свою місію до кінця!

Йому, а зрештою, і кожному з нас, треба виправдати надії Творця. І стати новим Адамом. І знайти свою Єву. І...?

Поки про це знає лише філософ фантастики, майстер людських почуттів Олексій Корепанов.

А тепер маєте шанс дізнатися і ви.

ББК 84.4 УКР-445

ISBN 966-7831-66-3

© О. Корепанов, 2004
© ТОВ «Джерела М»,
художнє оформлення,
оригінал-макет, виключна
ліцензія на видання, 2004

ЧАСТИНА ПЕРША. ДО ЗАЧАРОВАНИХ ДЕРЕВ

Слабкий шум виник уночі – це вітер ішов з Йордану, змушуючи шелестіти Умираючий ліс – і гнилизною повіяло з болота. Павло поморщився. Ще з дитинства, після трапунку з ведмедем, болотний запах викликав у нього відразу, і він просто змушував себе лізти в болота, але так і не міг до нього звикнути. Та й удень тут не пахло квітами, а вже вночі... Щоправда, вночі він був у цих місцях лише раз, років з чотири тому, повертаючись із Броселіандського лісу. Тоді він мало не збився зі шляху – небо було беззоряним напередодні сезону дощів, – та все ж таки вибрався до могили Безумної Лариси, пройшов уздовж болота до будинку Кульгавого Яноша, та там і заночував, хоча до міста було рукою подати – утомився, вештаючись хащами. І от знову довелося...

Він тугіше затягнув пас куртки, перекотився зі спини на живіт, скеготнув зубами від злості. Злість і не думала минати, злість сповнювала його темною холод-

ною водою. “Ляльки безмозкі, – подумав він, видаираючи пальцями з землі непіддатливу шорстку траву, – усіх би вас у це болото! Знайшли диявола...”

Що робити далі, він не знав. Не залишатися ж до кінця днів своїх у лісі й жити самотником, як той самий Кульгавий Янош чи Іону з-за Байкалу... А Петро зі струмка Ведмедя-Вбивці? Вигнали з Вифлеєма за небажання працювати – то що, добре йому тепер живеться? Опух від свого гіркого пійла. І як залишити батьків? Добре, нехай батько якщо не на роботі, то в шинку, але мама... І чому це він має йти з міста й переховуватися? Через купку цих підпилих завсідників шинку, наляканих і направлених, без сумніву, Чорним Стражем?... Адже попереджав Чорний Страж!

Павло втиснув обличчя у кулаки й заскріб черевиками по жорсткій траві. “Не та-кий, не та-кий... – билося в скронях. – Так, не такий! А ви чому такі, ви, любі мешканці Міста Біля Лісового Струмка, і ви, Танцюристи, і ви, Могутні Бики, і ви, ерусалимці? Хто винен, що я не такий, як ви?..”

Він лежав у низькому чагарнику біля болота П’яти Зниклих, дерева шелестіли все тихіше, бо згущувалася ніч, присипляючи вітер, і лише зорі спокійно горіли в славу Творця Світу.

Як усе ж таки легко можна залякати кого завгодно! Кілька слів – і всі повірили, що він, Павло, – ворог. І хто повірив? Ті самі хлопці, з якими він не раз сидів у шинку, і пліч-о-пліч махав кайлом у шахті, і валив ліс, і вкладав шпали, і перевертав брили в каменоломні, і відновлював міст, знесений у сезон дощів знавіснілим Йорданом. Вважав за приятелів... А коли задзвеніли шибки у вікнах його будинку й покотилося по підлозі каміння, і здригнувся вогонь свічок, коли грюкнувши впали вибиті двері – кого він побачив за вікнами й у дверному отворі? Чи не Авдія, не Богдана, не Давида, не Вацлава, не Іоанна?..

Він устиг лише перескочити через стіл, а вони лізли, лізли, розмахуючи ціпками й автоматами, кричали: “Ворог Творця!”, і міцним синім пивом тхнуло від них, і тіні їхні, кривляючись, стрибали по стінах, виштовхуючи з кімнати тремтливе світло свічок, і стривожено шерхотіли сторінки книжки, яка лежала на столі.

Їхня ворожість відгукнулася в скронях гострим боєм, і він зрозумів, що зараз йому буде непереливки, і не тому, що він такий уже ненависний їм – нічого поганого він нікому не зробив, навіть навпаки – згадати хоча б Йозефа Гравця, – а тому тільки, що так наказав Чорний Страж. І тоді від переляку він розлютився. Так,

він спочатку злякався з несподіванки – а хто не злякається? – але злість миттєво витиснула переляк, і під шкірою чола, вище перенісся, звично закололо, немов він тикнувся обличчям у голчасту соснову гілку. Він випустив з руки табурет і пильним та злим поглядом обвів їх спітнілі спотворені обличчя.

Немов примара Іезекіїля постала перед ними – умить щезли з розбитих вікон і від дверей. Лише глухі удари об землю та об огорожу, та разів зо два – дещо гучніше, ніби по порожній діжці – видно, хтось примудрився перелетіти на подвір'я до батьків і вривався головою в автомобіль, мама там тримала всілякий мотлох. Лише здушені скрики та злякана лайка. І ще тріск – отже, альтанку зламали, ляльки безмозкі, гарна була альтанка, сам майстрував, сосни тяг аж від пустища Блискавки, і півдня ж не минуло, як добив.

Він метнувся до вішалки, зірвав куртку – швидше, доки не отямилися! – підхопив черевики й кинувся до дверей. Вискочив у темряву й по чомусь, що ворухилося й охкало, пробрався до огорожі. Подумав з жалем про те, що дім можуть підпалити, дикуни йорданські, а шкода будинку, ще й року не простояв, але, добігши до перших дерев, вирішив: побояться, адже так і місто запросто спалах-

не, не загасиш. Позаду на подвір'ї безладно репетували. Почалася стрілянина – спершу захопали поодинокі постріли, потім затріщали черги, кулі з виском рвали листя, то ближче, то далі, – і він, намагаючись не шуміти, узяв трохи ліворуч, до Слизької галяви, раз у раз натикаючись на невидимі в темряві стовбури. До облави справа навряд чи дійде, думав він, – яка там вночі облава? – але краще все ж таки не ризикувати, не шукати сліпу кулю, а перечекати до ранку десь біля болота – отуди вже вони напевне не поткнуться.

Невдовзі автоматний перестук припинився, ліс приглушив усі звуки, і лише калатання серця супроводжувало його на шляху до болота П'яти Зниклих.

Павло зітхнув і потер чоло долонею. Як там у казках: завтра буде видніше? Ет, коли б то в житті було, як у казках...

Ніч ніби стала ще чорнішою, перетворилася на справжнісіньку пітьму єгипетську, і зіркам несила було впоратися з нею. Щось зітхнуло, чавкнуло в болоті за спиною, потім затріщало попереду, там, де могила Безумної Лариси – горбок під соснами, порослий зеленими трояндами, а на горбку – хрест. Ведмідь? Навряд чи, ведмедів вони давно розлякали, загнали вглиб Броселіанду, та й тріск не той. От вовк – так, схоже; вовки нещодавно й на

лісоповал забігали, Гжегош у шинку розповідав. Тільки що йому, Павлові, вовки? Чи то він мало з ними зустрічався за вісім років, коли блукав по лісах? І він же не беззбройний.

Павло знову потер чоло й недобре посміхнувся. Тут, ось тутечки вона, його зброя – так ударить будь-якого вовка об дерево, де там Самсонові з ослиною щелепою! Безвідмовна. Перевірена.

А якщо це на могилі щось діється?..

Павло пересмикнув плечима, машинально перехрестився й прошепотів:

– Будь зі мною, Творцю!

Зачаїв подих, прислуховуючись, але тріск більше не повторювався. І відразу нахлинув сором, та такий сором, що вухам стало гаряче. А ще зневажав цю перелякану ораву! А сам, сам... Адже переконаний, давно вже переконаний, що немає ніякого діла Творцеві до світу – створив його колись і віддалився. Тому розраховувати треба лише на себе, на власні сили, проте от що робить звичка: тільки що – і пальці складаються для хреста, немов підштовхує хтось, і губи самі собою бурмочуть: “Будь зі мною, Творцю...” Де він, цей Творець, чи допоміг кому-небудь хоч раз? Ну, створив то й створив – і немає його більше з нами. Хіба що з’явився якось Небесним Громом, та й то можна посперечатися... Самим, самим треба діяти.

Та й хіба мало що з п'яних очей могло колись привидітися Довготелесому Миколі? Ну чого це він раптом опинився вночі біля могили? Певна річ, хильнув зайвого в шинку й потягнуло прогулятися до лісу. Там заснув, а вночі отямився й привиділася йому якась чорна фігура. Ішла, бачте, повз могилу. По-перше, на те й ніч, щоб усе чорним здавалося, а по-друге, з доброго б дива Ларисі в могилі не лежалося? Ну, повісилася на сосні, ну, там же й поховали, і троянди посадили, і хрест поставили – факт? Факт. Ніхто ще після смерті не гуляв і вже не гулятиме. Це теж факт. Адже тільки в казці Лазар виходив з печери в пеленах і хустині, а насправді ніхто ніколи сюди вже не повернеться. Цвинтарі все ростуть і ростуть, а в містах, як старці кажуть, раніше було значно багатолюдніше. Узяти той самий Єрусалим – адже половина будинків уже пустує, а то й більше. Чи Устя. Та що казати, на власній вулиці багато людей нарахуєш? То хто з тих, померлих, повернувся? Вірити в це – дурість, він давно не вірить. А боятися – подвійна дурість. У себе треба вірити.

Павло сів, підтягнув коліна до підборіддя, обхопив руками. Злість минала, ніби витікала з нього й розчинялась у ночі.

Чорна фігура... Ну то й що з того, що чорна фігура? Може, це Чорному Стражеві не спалося, якщо він узагалі спить...

* * *

Розмова з Чорним Стражем і послугувала причиною того, що йому, Павлові, тепер доводилося відсиджуватися в кущах біля болота. Сталося це лише вчора, ні, уже позавчора, у п'ятницю, тридцять третього лютого. Він з іншими хлопцями відробив свій місяць на ремонті дерев'яної дороги за Йорданом, там, де розстань до Пагорбів і Едема. Дочекалися нової бригади, направленої міською Радою, передали, як і заведено, інструмент, завантажилися на дрезини й рушили з вітерцем до міста. Біля мосту сталася заминка. Ішов знизу човен з Єрусалима, із ткацької фабрики, і чи то веслярі були з похмілля, чи то вантаж зсунувся до борту, чи то з якоїсь іншої причини, але перевернувся він біля мосту, добре, що недалеко від берега. Коло води метушилася поліція, маячив хтось із членів Ради, обсихали на сонечку засмучені веслярі, а міські хлопці виловлювали мішки з води й вантажили на підводи. Коні невдоволено ревіли, рили землю пазуристими лапами, надривали горлянки поліціанти, на мосту юрбилися цікаві. Отже, довелося затриматися. Зате вже потім – прямцем у шинок.

Вони сиділи в шинку, розсічене пожежною каланчею сонце сповзало за Йорданський ліс, білява усмішлива Ревекка

кулькою каталася по залі, розносячи пиво й горілку, і Богдан так і намагався задерти їй спідницю, коли вона пролітала повз нього, а Лайош з Авелем Шевчуком уже розставили шашки й згорбилися над дошкою, ніби парочка роденівських мислителів. Починався звичайний вечір після закінчення роботи, й попереду був цілий місяць байдикування.

Павло потягував кислувате пиво, будував плани на майбутнє. За місяць він збирався просити Раду направити його в поліцію, а до того треба доробити альтанку на подвір'ї, а потім піднятися човном по Йордані до Устя, а далі по Ховару, й спробувати дістатися до витоків – так далеко в той бік він ще не плавав. Пиво трохи паморочило голову, навпроти нього за розсохлим скрипучим столом діловито піднімали й опускали кухлі Довготелесий Микола, Авдій та Вацлав, і Павла знову потягло порозмірковувати, поділитися своїми думками – хоча марне це було заняття, – тим, про що думалося давно, ще з юнацьких років. Тоді він не міг спілкуватися з людьми, але тепер, дякувати Чаглунові, був цілком здоровим, а в піших походах Лісовою Країною взагалі не мав рівних.

Шинок сповнювався гулом, підручні Ревекки (у цьому місяці допомагали блакитноока Ірина з набережної і статечна

Агарь Пилипенко) порозчиняли вікна, та все одно понад столами клубочився сизий тютюновий дим. Двері раз у раз прочинялися, впускаючи мешканців прилеглих кварталів. Павло побачив батька, помахав рукою, запрошуючи, але батько був із приятелем – постійним теслею Іштваном – і рушив разом із ним у далекий куток за діжками, де збиралися любителі міцних напоїв і гри в “підкидного дурня” на інтерес.

– Слухайте, хлопці! – Павло перехилився через стіл до Довготелесого Миколи, Авдія та Вацлава. – А все ж таки Творець чогось недодумав, я вже казав.

Він справді це вже казав, тільки щоразу йому випадали інші співрозмовники, бо склад робочих бригад постійно змінювався. Авдій з Вацлавом, перезирнувшись, і далі мовчали й повільно потягували пиво, а Довготелесий Микола не випускав з затуманеного ока блакитнооку Ірину.

– Погляньте самі, – наполегливо вів далі Павло, збуджений пивом. – Творець створив Лісову Країну, почепив у небі сонце, розвісив зірки й дав життя предкам-засновникам. А навіщо, питається? – Павло по черзі оглянув обличчя слухачів. Обличчя залишалися доволі байдужними, проте загальне тло, яке він відчував, було доброзичливим. – Усі ми працюємо,

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

усі одягнені, узуті, захочемо – от тобі і яблука, от тобі й апельсини. – Він кивнув на тарелю з довгастими брунатними та ніжно-блакитними пухнатими плодами, яку щойно поставила на стіл Агарь. – А їсти ми рідко хочемо. Усі, слава Творцеві, здорові...

– А подейкують, в Едемі двоє минулого тижня попливли через Геннісаретське, й обох щоглою причавило мало не до смерті, – ліниво мовив Авдій, підвівшись, щоб прикурити від свічки.

– Та я ж не про те! – вигукнув Павло, зрадівши, що його, виявляється, слухають. – Здорові – тобто, не хворіємо. Тобто, майже не хворіємо, – виправився він, бо все ж таки була Безумна Лариса (хоча чи безумна?), і був колись німий і все одно що безногий хлопчина Павло Корнілов. – Словом, жити б і жити. Але ви погляньте що діється: на десять померлих – лише один народжений, і лікарям несила щось змінити. Я навмисне не підраховував, звісно, та приблизно так воно і є. Що ж виходить? Творець створив людей, люди створили міста, дороги проклали, мости збудували – а в підсумку нас усе менше й менше, і якщо так далі піде – за якусь сотню років тут будуть самі лиш цвинтарі. Уся Лісова Країна буде суцільним цвинтарем, розумієте?

– Ти б не надто шумів, – сказали поруч.

Павло повернув голову й виявив, що до столу непомітно підсів Сивий Данило, як завжди підтягнутий, виголений, у білій куртці з охайно заштопанним рукавом. Він сидів нерухомо й прямо.

– А що? Я просто розмірковую. І це ще не все. Візьмемо предків-засновників. Адже вони були творцями, вони ж фантазувати вміли, ще й як фантазувати! Хіба ми зможемо написати такі книжки? Нову Біблію зможемо придумати? Хіба ми хоч щось узагалі можемо написати? Яку ж фантазію потрібно було мати, яку грандіозну уяву, щоб створити, продумати до деталей, до найдрібніших подробиць цілі світи, вигадати й розписати так, що в них просто хочеться вірити! А ми? Ми навіть не знаємо могил цих людей. Чи вміємо ми так фантазувати? – Павло навалився грудьми на стіл, очікуючи відповіді від напівдрімливих слухачів.

Авдій і Вацлав мали знуджений вигляд, вони навіть пиво пити припинили й кліпали в диму, а Довготелесий Микола куняв прихилившись спиною до стовпа, що підпірав стелю. Відтак Авдій витер рота рукавом і неквапом сказав:

– Безумна Лариса, пригадується, теж вірші писала.

– Які вірші? – здивувався Павло.

– А не пам'ятаю які. – Авдій мляво знизав плечима. – Та тільки писала.

– Я пам'ятаю, – сказав Сивий Данило. – Але зараз говорити не хочу.

– Гарзд! – Павло стукнув по столу пругом долоні. – Одна Безумна Лариса – і все. Може, ще дві-три людини на всі наші міста. Чи не замало? Підемо далі. Малюнки в книжках. Знову та сама неприборкана фантазія, воістину невичерпна й незбагненна вигадка. Хто підказував предкам сюжети, як могли вони створити те, чого немає і ніколи не було? Якісь неймовірні міста, дивні люди й тварини, і безліч узагалі незрозумілого. Адже ми просто не знаємо, що ж там зображено...

– Та ж художники в нас є, – зауважив Сивий Данило.

– Є, але вони малюють лише те, що бачать.

– Розумію. – Сивий Данило зацікавлено поглянув на збудженого Павла. – Дозволь розвинути твою думку. Ми не уявляємо як засновники створювали автомобілі й танки, яке призначення телевізорів, радіоприймачів і магнітофонів. Ми знаємо, що назва цих маленьких коробочок – радіоприймачі. Від батьків дізналися, а ті – від своїх батьків. Як і багато інших слів. Танки. Автомобілі. Бронетранспортери. Радіоприймачі є в автомобілях, але для чого слугують – не маємо жодного уявлення. Так?

– Отож-бо! Отож-бо й воно! – Від Павлових вигуків Довготелесий Микола прокинувся й одразу ж потягся за кухлем. Авдій і Вацлав уже перейшли на горілку, принесену легконогою Іриною. – Ми на десять голів нижчі від засновників, але чому? Чим ми від них відрізняємося? Чому повільно вимираємо?

Сивий Данило присунувся впритул до Павла, покосився на Миколу, Авдія та Вацлава, котрі втратили будь-який інтерес до розмови (зникнення інтересу Павло відчув, позаяк тло змінилося) й прошепотів, майже торкаючись його вуха гладким підборіддям:

– Напевно, уся річ у тім, що Творець створив Лісову Країну геть іншою. Саме такою, як її зображено в книжках. А потім змінив свій задум, і сьогодні ми маємо те, що маємо. Чому він це зробив і навіщо ми йдемо туди, куди йдемо – знає лише він, а нам знати не дано. Навіть Утаємниченим. Навіть Стражам.

Сивий Данило відхитнувся й знову перетворився на стовп. У Павла побігли по спині мурашки, він уловив відчуженість цього сухорлявого дев'яностолітнього чоловіка, котрий років за двадцять-тридцять заспокоїться на міському цвинтарі й не доживе до того, до чого має шанси дожити він, Павло: до занедбаних міст, які сліпо дивитимуться собі всередину шиб-

ками порожніх будинків, до завалених у воду мостів, викинутих на берег поромів, зігнилих дерев'яних доріг, які позаростають лісовою травою. Така воля Творця... Але чому саме така воля Творця? І чи є вона, ця воля? Може, річ тут у людях, а не у Творці?..

На ці запитання в Павла не було відповідей.

Може, Сивий Данило має рацію, думав Павло, і справді Творець створив світ геть іншим, таким, як його бачили засновники, а потім чомусь перемінив свій задум. Схожу історію про створення, тільки в перекрученому вигляді, викладено в казковій Біблії, книзі, написаній, можливо, одним з предків-засновників на ім'я Мойсей, хоча Біблія все ж таки не більше ніж казка. Можливо. Тоді можна хоч якось пояснити ці відіння, що от уже три роки відвідують його після ночі, проведеної біля Дивного озера... Заціпеніння – і відіння, саме відіння, а не сні, адже у сні можна побачити, нехай навіть переломлено, ніби крізь погане скло, лише те, що колись пережив і відчув сам. Та як може наснитися те, чому немає жодної подоби в Лісовій Країні, чого не читав у книжках і не бачив на малюнках? Якщо погодитися з думкою Данила – тоді хоч щось проясниться. Він, Павло, здобув здатність бачити те, що бачили колись його предки-

засновники в тому, першому варіанті світу, зміненому потім Творцем з невідомої людям причини, а може, і зовсім без причин. Просто, справді-бо, така була його воля...

Павло покосився на застиглого співрозмовника. Може, Сивий Данило зрозуміє й інше? Те, що йому, Павлові, спало на думку давнього дощового вечора в рідній домівці, у малесенькій кімнаті з книжками й ведмежою шкірою – подарунком Ча-клуна на честь неймовірного зцілення. Те, від чого тоді перехопило подих і похолонуло всередині. Те, що потім хоч і здавалося нісенітницею, бо викривлювало непорушне вчення про Творця Світу, але безупинно зачіпало душу, немов скалка, немов вінець з терну, покладений на голову казкового страждальця Ісуса. Те, що хоч і вважав він казкою, проте казкою дуже заманливою...

– Даниле, – тихо покликав Павло.

Чоловік з довгим сивим волоссям поглянув на нього уважними сірими очима, немов чекав, коли крізь гомін і дзенькання кухлів, крізь цокіт швидких підборів, безладний спів і лайку до нього проб'ється Павлів голос.

– Даниле, у мене ще одне запитання. Як ти гадаєш, може, ці Франція, Смарагдове Місто, Нью-Йорк, Назарет... Росія, Королівство Кривих Дзеркал... Чорне мо-

ре, Тихий океан... усе це... те, що в книжках... – Павло перевів подих. Данило, не мигаючи, дивився на нього. – Може, ця Земля... і справді ... була десь... і засновники... – він ковтнув, – пам'ятали її?

Данилові очі на мить розширилися й раптом згасли, немов у їхній глибині хтось задув свічки. Він підвівся, навис над Павлом і сухо вимовив:

– Ніколи не кажи таке нікому – інакше можеш...

Данило обірвав себе й швидко рушив до дверей, високий і худий, немов щогла, і поли його розстебнутої білої куртки тріпотіли, як вітрило. Двері за ним зачинилися, а Павло все дивився вслід. Поруч голосно вели хистку розмову Довготелесий Микола й Авдій; Вацлав уже спав, заривши обличчя в тарелю з розчавленими яблуками й апельсинами. Павло посміхався, тому що сухість і суворість Сивого Данила не могли приховати доброзичливе тло, яке Павло сприйняв як невагомий теплий подув – і це означало, що Данило теж вірить у Землю, тільки нікому не каже про свою віру.

Данила можна було зрозуміти. Він боявся Втаємничених, боявся, що його звинуватять у зазіханні на вчення про Творця Світу. Острах цей Павло також відчув, він ішов разом із тлом доброзичливості, майже перекриваючи його. Так, такі зви-

нування – річ серйозна. Втаємничені можуть повідомити Раду, довести до в'язниці. Хоча, якщо вдуматися, – за що? Якщо вчення хибне – його слід замінити іншим, істинним. Кому стане від цього гірше? Адже він, Павло, не відкидає саму віру у Творця, просто виправляє її. Припустімо, окрім Лісової Країни була ще й Земля, звідки Творець з якихось своїх міркувань переніс предків-засновників. Може, він створив не один, а два світи... чи більше? Отже, Творець ще могутніший, аніж вважали раніше. Утаємничені мають тільки похвалити його, Павла, за таке розширення меж учення. Тож боятися тут нічого, немає жодних підстав розпитати його на Голгофі, і можна говорити про це на повен голос.

І от чому він ніколи раніше не висловлював того, що висловив Сивому Данилові: його ніхто не слухав. Ніколи ніхто не слухав, не чув і не хотів зрозуміти. Усі були заклопотані своїми справами, усім було байдуже до майбутнього Лісової Країни... Що це – лінощі розуму? Непробивна байдужість? Спосіб самозахисту?

Він ніколи не розмовляв з Данилом, якось не випадало... А Данило виявився одностороннім. І можливо, не єдиним...

Павло радісно крутнувся на лаві, упіймав за спідницю Агарь, котра саме пропливала повз нього, і зняв з таці кухоль

пива. На душі було весело, хотілося приєднатися до співу вантажників, які сиділи біля діжок. Він зробив лише кілька ковтків, коли раптом спів урвався, стихла лайка картярів, і загальний гомін понизився в тоні, затих, розвалився на окремі непевні голоси, що звучали все тихіше. Він озирнувся, не відриваючись від кухля, і побачив Чорного Стража, що неквапом ішов від дверей прямо до його столу.

Стражі були найзагадковішими мешканцями Лісової Країни. Кожне місто мало свого Стража: Місто Біля Лісового Струмка – Чорного, Капернаум – Жовтого, Устя – Зеленого, Могутні Бики – Червоного, Йорданські Люди – Фіолетового, Едем – Брунатного, Пагорби – Жовтогарячого, Місто Матері Божої – Блакитного, Вавилон – Рожевого, Місто Танцюристів – Білого, Єрусалим – Сірого і так далі, до міст за долиною Трьох Озер і Гнилим болотом, за річками Ховар і Фісон. Ніхто не знав їхніх імен, і вони нікому, наскільки було відомо Павлові, не повідомляли свої імена, і називали їх за кольором незмінних довгих плащів з каптурами. Ніхто не знав, чому вони Стражі й що охороняють, але всі називали їх саме так, і заведено це було, напевно, ще з часів предків-засновників. Стражі не брали участь ні в яких роботах, і єдиним, за

Павловими спостереженнями, їхнім обов'язком було освячувати всі нові будівлі. Павло не раз бачив, як Чорний Страж сам-один заходив у пропахлий свіжим деревом будинок, а новосели терпляче чекали на подвір'ї, а потім довго кланялися вслід. Чорний Страж торік освятив і будинок Павла.

Стражів у кали й ставилися до них боязко й неприязно, хоча нікому вони не робили нічого поганого. На щотижневих загальних моліннях у храмах Утаємничені ніколи не забували згадати Стражів як найбільш угодних Творцеві Світу слуг, які колись допомогли йому впоратися із силами Зовнішньої Пітьми. Існувала думка, котра, утім, ні на чому особливому не ґрунтувалася, що Стражі безсмертні (просто довго живуть, бо байдикують, давно вже думав Павло), що вони не сплять і зовсім не їдять, як звичайні люди, котрі хоч і рідко, та все ж мають потребу в їжі. Можливо, Чорний Страж і спав, і їв – але хто входив до його будинку? Будинок Чорного Стража стояв за п'ять вулиць від будинку Павла, але в Павла ніколи не виникало бажання зайти в гості. Як і в інших. Ніхто й ніколи, навіть Лука Громило п'яний як чіп, не наслідювався підняти руку на Чорного Стража. Чорний Страж стояв вище за Утаємничених. Хто зна', може, й справді

Стражі з давніх-давен були слугами Творця Світу?..

І все ж таки усвідомлення своїх незвичайних здібностей ставило Павла у власних очах як мінімум урівень з Чорним Стражем, котрий таких здібностей не виявляв.

Проте відгомін давнього незрозумілого остраху перед Стражами змусив-таки ледь стиснутися серце, і Павло мимохіть напружився, спідлоба спостерігаючи, як Чорний Страж наближається до нього, шерхочучи по розсохлих дошках довгим плащем, який тьмяно виблискував. Ревекка застигла біля діжки, не помічаючи, що пиво ллється на підлогу через край кухля, Ірина з тацею визирала з-за колони, Агарь, не відриваючи очей від Стража, навпомацки збирала зі столу недогризки яблук. Павло чітко відчував тло шанобливості й остраху, що розтікалося в шинку. Наскільки він знав, Чорний Страж ніколи ще не з'являвся тут, хіба що того дня, коли шинок уперше відчинив свої двері перед відвідувачами.

Довготелесий Микола й Авдій відсахнулися від столу, а Павло підвівся назустріч Чорному Стражеві. Він чомусь був упевнений, що той прямує саме до нього. Страж зупинився, ніби натрапив на невидиму перешкоду. Безпристрасні очі на вузькому блідому обличчі під каптуром ди-

вилися просто у вічі Павлові, немов не помічаючи нічого довкола. Павло не відчував жодного тла: складалося враження, що Страж не має емоцій.

– Павло Корнілов, – ствердно й байдуже вимовив Страж, дивлячись на Павла знизу вгору.

Останні розмови змовкли. Увесь шинок перетворився на єдину вухасто-окату істоту, котра вслуховувалася й вдивлялася в явлення Чорного Стража Павлові Корнілову. Павло мовчки чекав, що буде далі.

– Виникла необхідність поговорити.

– Якщо виникла – що ж, поговоримо, – не без виклику відгукнувся Павло й поплескав по лаві поруч із собою, де нещодавно сидів Сивий Данило. – Пива?

Чорний Страж негативно похитав головою.

– Пропоную вийти звідси й поговорити в іншому місці.

Павло знизав плечима, поставив кухля й вибрався з-за столу. У повному мовчанні шинку вони рушили до дверей – поскрипували дошки підлоги, з легким свистом шарудів плащ – і вийшли на вулицю, на кам'яні плити невеличкого майдану перед шинком. Уже майже спочіло, подекуди світилися вікна, здалеку долинав спів – це співали жінки біля струмка.

– Туди, – Чорний Страж підняв і відразу опустил руку, немов йому важко було її тримати. – Там не завадять.

“Хто б це насмілився тобі завадити?” – подумав Павло й пішов слідом за слугою Творця Світу на інший бік майдану, де в оточенні тополь темнішала довгоствольна туша врослого в землю танка.

Він мовчки сів на лаву за танком, а Страж залишився стояти, майже зливаючись з товстим стовбуром тополі.

– Чим завдячую увазі? – згадавши фразу з книги, запитав Павло, намагаючись іронічністю звернення перебороти непевність перед Стражем і незрозуміло звідки виниклу тривогу. Жодного тла, як і раніше, не відчувалося, як не відчувалося його, скажімо, від того ж танка за спиною.

– Необхідно поговорити, – негайно відгукнувся Страж, розмірено роняючи слова. – Я повинен це зробити. У Ради багато клопоту, проте вона зобов'язана тримати в полі зору кожного городянина. Павле Корнілов, тебе це теж стосується.

– А до чого тут Рада? Ти що, виконуєш доручення Ради?

– Вважай, що так, – помовчавши мить відповів Чорний Страж.

Павло добре знав функції виборної Ради. Рада займалася всіма господарськими справами, Рада опікувалася порядком у

місті, але щоб Рада лізла в справи кожного городянина?.. Але щоб Рада давала доручення Чорному Стражеві вести якісь там бесіди?.. Узагалі давала доручення – кому? – Чорному Стражеві? Це не вкладалося в голову, такого ще не бувало, принаймні, на Павловій пам'яті, але він вирішив не випитувати. Імовірно, слуга Творця Світу знав, що робив.

– Ну-ну, яка ж це бесіда? – Павло був заінтригований і здивований.

– Питання: чи викладав ти в цьому закладі, – Чорний Страж показав на осадкувату будівлю шинку, з вікон якого знову долинали співи й лайка, – свої думки про те, для чого створено людину?

– А-а, он воно що, – здивовано протягнув Павло. – Ну, казав комусь, уже й не пам'ятаю кому. То й що з цього? Здається, ні Рада, ні Втаємничені розмовляти не забороняють.

– І навіщо ж, по-твоєму, створено людину?

– Це що, і є предметом нашої бесіди? – дещо глузливо запитав Павло.

– Я хочу, щоб ти сформулював свою думку, – незворушно відповів Страж.

– Ага, Рада, отже, хоче. Можу повторити.

Чорний Страж був дуже незрозумілою людиною, і сваритися з ним було не варто. Та й приводу не було. Думок своїх,

того, про що думалося в кімнаті вечорами й у довгих мандрівках Лісовою Країною, Павло ніколи й не збирався приховувати.

– Можливо, я не зовсім н-ну... не так гладко, як, наприклад, Мойсей... – Павло зам'явся. – Словом, якщо подивитися навколо – усе поступово руйнується, правильно? Йордан підмиває береги, обрив Ванди ген уже куди відступив, і так після кожного сезону дощів. Той самий Умираючий ліс: сухі дерева падають, розсипаються на порошок, на гнилизну – і вже не піднімуться в Йосафаті... Галілейське море поступово висихає, Капернаум раніше біля самісінької води стояв, а тепер де? Дерев'яні дороги без нашого втручання й року не протримаються. А яруга у Вавилоні? Вона ж після дощів усе ширшає й ширшає, торік туди будинок звалився...

– Знаю, – перебив Чорний Страж. – Які висновки?

– От і висновки. Світ сам собою руйнується, занепадає, повалені дерева ніколи без втручання людини на дім не перетворяться, каміння набережною не вкладеться, навпаки...

– Усе прямує до хаосу. Зростання ентропії, – прокоментував Чорний Страж.

Павло не знав, що таке “ентропія”, та питати не став.

– Отож, – захоплено вів далі він, – коли світ сам собою руйнується – потрібно щось таке, що перешкоджало б руйнуванню і було силою творчою. Тому і для цього Творець створив людей. Зрозуміло?

– Зрозуміло, – відповів Чорний Страж, мить помовчавши, і знову додав щось незрозуміле для Павла: – Створення негентропійного механізму.

– Ну от! – вигукнув Павло. – Ми боремося з руйнуванням. Хіба не правда?

– Далі, – голос Стража був, як і раніше, безпристрасний. – Куди йде людина?

– А от куди йде?.. – Павло подивився поверх Стражевої голови. Крізь тополине гілля, усипане білими пухнатими кульками майбутніх кисло-солодких плодів, прозирали зорі. – Я казав сьогодні, та й раніше говорив... Ми чомусь вимираємо. Кожне народження дитини для нас – подія, і дуже рідкісна подія. Ми якісь мляві, інертні, нам нічого не цікаво. Уявляєш, Страже, нікого нічим не розворушити! Пропонував, адже давно пропонував: організуймо експедицію, довідаймося що за Гнилим болотом, що за Небесним Громом, за Глибоким струмком. І хіба хтось відгукнувся? Сидимо тут – і сидимо. Де витoki Йордану, куди він упадає? Я плив – не доплив. Ти знаєш, Страже? Тобі цікаво?

– Я знаю, що це цікаво тобі, – відповів Страж, зробивши наголос на останньому

слові. – Тобі, Павле Корнілов, дуже багато чого цікаво. І ти надто часто говориш про те, про що не говорить ніхто. Ти не такий, як інші. Я маю рацію?

– Так! – Павло схопився на ноги й підступив до Чорного Стража, вдивляючись в обличчя, яке біліло під каптуром. – Так, мені все цікаво, мені думати цікаво, блукати цікаво, ставити собі різні запитання й шукати відповіді. Я перебрав уже десяток робіт, ти це знаєш, і хочу спробувати ще десяток. Мені жити цікаво! І я ніяк не зрозумію, ну чому ми такі... нудні, як коні... що з нами відбувається, чому ми блідіші за предків-засновників? Якись кволітні, якись відображення в болотній воді... Адже ми думати лінуємося, нам би он туди, до шинку, та з дівками в Тихій долині... Так, я не такий, як інші, може, це хвороба мене таким зробила, не знаю... Але до Чаклуна в підручні – не хочу, я ще не все бачив, не все дізнався, у мене десять тисяч запитань...

– А як з пересуванням предметів? – раптом запитав Страж.

Запитання було поставлене все тим же байдужним тоном, але це чомусь не сподобалося Павлові. З пересуванням усе було гаразд, він і далі вправлявся в лісі, легко валив дерева, з корінням вивертав пні, змушував розступатися воду Лісового струмка, немов казковий Господь води

Чорного моря. Але навіщо Стражеві про це знати? Навіщо знати іншим? І так достатньо тицяли пальцями... Тоді, шість років тому.

– Відтоді – жодного разу. Як прийшло – так і пішло, що дав Небесний Грім, то він же, напевно, і взяв, – відповів він, подумки дякуючи Творцеві за те, що в темряві Страж не бачить його обличчя, – і заквапився, намагаючись проскочити цю тему, бо було йому якось ніяково: – Я все ж таки хочу продовжити. Я довго думав, але ніяк не можу таке збагнути: якщо Творець чомусь вирішив знищити нас, усунути – то навіщо створював?

– Чи навіщо переніс із Землі, – раптом вставив Страж.

– Що? – Павло ошелешено опустився на лавку. – Звідки ти?.. Адже я нікому ще...

Чорний Страж підійшов до лавки й схилився над Павлом. Тільки зараз Павло виявив, що плащ цієї загадкової людини не зовсім зливається з темрявою, а ледь помітно світиться глибокою синявою.

– Крім Данила Бойка.

Удар був сильний. Певний час Павло мовчав, збираючись із думками, а Чорний Страж безмовно нависав над ним. З шинку хтось вийшов, пошкандибав бурмочучи через майдан, спотикаючись і голосно шаркаючи підошвами по камінню.

Он воно що! Отже, Сивий Данило побіг прямцем до Стража... Он воно що...

– Я сьогодні не бачив Данила Бойка, – немов прочитавши його думки, сказав Чорний Страж. – Але я знаю всю твою з ним розмову від початку й до кінця. Тому й виникла необхідність провести бесіду. До речі, першу таку бесіду в Лісовій Країні. І, сподіваюся, останню.

Чорний Страж замовк, відступив на крок назад і знову злився з тополями. Мовчання його було багатозначним.

– Звідки ти міг дізнатися про нашу розмову? – пробурмотів Павло.

– Я міг би й не відповідати, просто переказати її, щоб ти переконався в моїй щирості. Та я відповім. Данило Бойко в розмові з тобою згадував про телевізори, радіоприймачі й магнітофони предків-засновників. Є ще й інші апарати. Діючі. Це все, що я скажу тобі, Павле Корнілов. Роби висновки.

– Та-ак...

Свій стан після Стражевих слів Павло міг порівняти з відчуттями після Небесного Грому, що вразив його шість років тому за болотом Маленького Войцеха. Навряд чи тоді було гірше.

– Ти все зрозумів?

Чорний Страж торкнувся його плеча, і це запитання й дотик немов привели Павла до пам'яті.

– Ні, не все! – він раптом підхопився, так що Страж мимохить позадкував. – Не все! Не говоритиму про порядність підслуховування чужих розмов, але затикати собі рота не дозволю. З якого дива я мушу мовчати? Яке нещастя трапиться, якщо всі дізнаються, що засновники – не безпідставні невтримні фантазери, що Творець переніс їх сюди з Землі, і Земля справді була? Що, зруйнується світ, розваляться храми, вода в Йордані перетвориться на кров? Ну що страшне станеться від розширення вчення про Творця, від того, що все ж таки – була?..

– Павле Корнілов, – рівним голосом мовив Чорний Страж. – Слухай і роби висновки. Вчення про Творця не потребує змін, а ми змін не потерпимо. Це перше. Друге. Ніякої Землі немає і не було, а є Лісова Країна, на котру чекає така доля, яку дасть їй Творець, і не нам судити про помисли його. Книги засновників – це всього лише фантазії, це такі ж казки, мрії, як царство небесне з їхніх же власних казок. Це – місце, куди вони прагнули в те лихоліття, коли тут були самі лише ліси, болота та річки й тільки-но починалася побудова міст. Земля – це вигаданий казковий світ. Нам не потрібна казка про Землю, бо в нас є реальна, створена й упоряджена нашими руками Лісова Країна, де ми житимемо стільки, скільки вважатиме за потрібне Творець...

– Ніхто не змусить мене мовчати! – з викликом вигукнув Павло. – Вчення потребує нових знань.

– Вчення не потребує нових знань, Павле Корнілов. Якщо ти не припиниш такі розмови, то перше, що на тебе чекає – це проклін у храмах усіх міст. Утаємничені оголосять тебе ворогом Творця Світу – зауваж, єдиним в історії Лісової Країни – і тобі доведеться перебиратися до Броселіанду чи ще далі, й розповідати про Землю вовкам та ведмедам. Подумай.

– А тепер послухай ти, Страже! – відповів Павло, насилу утримуючись від бажання поглядом розплющити тіло Чорного Стража об танкову броню. – Цієї неділі у храмі я всім розповім про Землю, а там хай собі вірять, як їм більше до вподоби: по-старому чи по-новому. Але я не мовчатиму, я не такий слинько й покірний кінь, як решта!

Він пройшов повз Чорного Стража, з люті щосили стиснувши кулаки, і, не озирючись, попрямував через майдан.

– Ну, дивися, Павле Корнілов, – байдуже сказав йому вслід Чорний Страж. – Коли буде важко – приходь по пораду.

* * *

Уранці після цієї розмови Павло зайшов до батьків, але батько спав – з-попід зібганої ковдри стирчали ноги в череві-

ках, – а мами не було. Він розштовхав батька і з нечленороздільних звуків, які той видавав, не розплющуючи очей, зумів лише зрозуміти, що мама в Єрусалимі. Для того, щоб дізнатися навіщо вона туди попливла і коли повернеться, потрібні були терпіння й наполегливість, але Павло вирішив дати батькові спокій. Батько ще глибше зарився в ковдру, а Павло потинявся кімнатами, відтак переліз через огорожу до себе на подвір'я і взявся доробляти альтанку. Потім займався пранням, вимив підлогу в будинку й посидів трохи біля столу, перечитуючи Біблію.

Особливо він любив книгу Суддів Ізраїлевих про життя Самсона. “І сказав Самсон: помри, душе моя, з філістимлянами! І уперся щосили, і обрушився дім на власників і на весь народ, який був у ньому. І було померлих, що їх умертвив Самсон при смерті своїй, більш ніж скільки умертвив він за життя свого”.

Ось так. Павло дбайливо закрив книгу – сторінки були протерті мало не до дірок, окремі слова вже неможливо було розібрати, але він знав їх напам'ять, – задумливо подивився у вікно, де за огорожею і неширокою смугою блідо-жовтої трави стояли криві тонкі сосни Умираючого лісу. А міг би вчинити таке хоч хто-небудь зі знайомих парубків? Навіть Лука Громило? Навіть Віктор Ведмідь з

батькової бригади? Дуже сумнівно. Сіли б із цими філістимлянами в карти грати та пиво попивати, та й по всьому. Нічим, ну нічим не розворушити...

Він знову зазирнув до батьків – там уже нікого не було, ковдра валялася на підлозі біля ліжка. Батько, скориставшись вихідним, безсумнівно, пішов до шинку. Павло застелив батькове ліжко й пішов тихими вуличками повз порожні будинки, вітаючись із тими, хто рухався назустріч чи порався на подвір'ях; кивнув поліціянту, що прохолоджувався в затінку біля колодязя, і обговорив перспективи облави на вовків, котрі занадилися на лісоповал, з Лисим Михеєм, який віз від пристані глиняні глечики.

Біля Йордану було не так спекотно, як у місті, але так само сонно. Ліниво побалися на мілині два хлопчак, з Тихої долини на тому березі до блідо-голубого неба здіймався ріденький димок – вочевидь, хтось відпочивав на м'якій високій траві, кип'ятив звеселяючий напій; з боку Йорданських Людей ішов за течією самотній шестивесловий човен – руде вітрило обвисло, люди лежали на тюках, білявий бородань біля керма курил цигарку, підставляючи сонцю широку засмаглу спину.

Павло спустився до води, до човна, підняв і опустив, перевіряючи, вітрило, при-

скіпливо оглянув весла, простукав борти. До Йорданських Людей було сорок сім кілометрів, та до Устя – ще шістдесят, та нагору Ховаром повз Закинута поле – ще півсотні, а далі хто зна'? І все на веслах, ну, і якщо пощастить із вітром – під вітрилом. Зате назад додому понесе течія, і можна буде лежати й дивитися в небо, і думати про що завгодно. Сил на подорож вистачить – Павло присів, уперся руками у вигнутий дерев'яний ніс човна і без особливих зусиль підняв над водою передню частину його важкого корпусу. А за місяць можна багато чого дізнатися і все ж таки дістатися до витоків Ховара. Міст там немає, а якщо і є – про них нікому нічого невідомо. Після його подорожі незнання стане знанням. Нехай не призначено йому, як апостолові Павлу, чийм ім'ям назвала його мама, нести слово Господнє в інші краї, нехай навіть це знання й не цікавить нікого, крім нього самого, але, повернувшись, він усе ж таки розповість. Зробить подарунок Раді. Виправлені мапи Лісової Країни – це більш достовірні мапи. Можливо, коли-небудь кому-небудь і стануть в пригоді його подорожі, хоча навряд чи...

А ще одне знання він дасть їм завтра, у неділю, перед тим, як вирушити в дорогу. Нехай Чорний Страж від злості хоч повіситься, як Безумна Лариса, чи стрибне з

обриву в Йордан, як Ванда Флоринська (хоча Ванда, можливо, просто оступилася, перепивши) – він, Павло, завтра ж у Східному храмі скаже слово про Землю. Якщо цього буде замало – повторить, повернувшись із Ховара, у Західному храмі, і в Північному, і в Південному. В Едемі, Капернаумі, Пагорбах і в Танцюристів. Творцеві від цього гірше не буде, та й де він, Творець? Давно вже й думки не має про Лісову Країну...

Повернувшись додому, Павло почав збиратися в дорогу – укладав речі, точив ніж, штопав куртку, а ввечері сів почитати біля столу, й читав доти, доки не задзвеніли, розбиваючись, шибки, і не полізли в двері хлопці з перекошеними фізіономіями, розмахуючи ціпками й автоматами...

* * *

Під куртку затікала нічна прохолода. Павло встав, зробив кілька енергійних махів руками, походив, розминаючи ноги, із силою втискаючи в землю підошви.

Так, Чорний Страж випередив його, завдав ще одного удару, не чекаючи неділі. Підслуховування розмов... То от навіщо він відвідує нові будівлі! Працюють, дотепер працюють, незрозумілі йому, Павлові, але зрозумілі Стражеві технічні пристрої предків-засновників... Нетерпи-

мість у питаннях учення про Творця Світу... Хто він, Чорний Страж? Чому така нетерпимість? Що поганого в знанні про реальне існування за давніх-давен справжньої, а не казкової Землі? Кому невігідне таке знання – Раді? Але Рада – це такі ж городяни, можливо, розумніші, проте такі ж самі. Стражеві невігідно? Але чому? Незрозуміло, зовсім незрозуміло...

І напад цієї переляканої юрби, нацькованої Стражем... Добре, що в нього, Павла, є своя особлива зброя, йому просто пощастило, що він не такий, що він ІНШИЙ. А чому – ІНШИЙ?

...Усе почалося вісімнадцять років тому, у серпні, трохи більш як за місяць після того, коли п'ять запалених мамою й батьком свічок у його кімнаті з вікном, що виходить на Умираючий ліс, відзначили Павлів п'ятий рік народження – тридцять четверте червня.

Перед тим усе йшло своїм звичаєм. Павло пам'ятав, як батько, похитуючись, приходив додому, витягав його з ліжка й обіймав, обдаючи пахощами тютюну та пива. Батько й тоді вже працював вантажником на пристані, справою своєю був задоволений і жодного разу не просив Раду перевести його в якесь інше місце, як доволі часто робили інші, відробивши на навантаженні-розвантаженні встановлений місячний термін. Удома він вже й то-

ді рідко бував, віддаючи перевагу гаюню часу в шинку за “підкидним дурнем”.

Ще Павло пам’ятав, як мама брала його із собою на берег Йордану чи в Тиху долину. Жінки розпалювали багаття, співали, а малеча вовтузилася в траві, відбираючи один в одного іграшки.

Їхній будинок тоді був крайнім у місті, відразу за огорожею починався Умираючий ліс, і соснове гілля лізло просто у вікно. Того дня п’ятирічний Павло грався на подвір’ї, копав ямку шматком заліза, відірваним від старого автомобіля, що здавна стояв біля будинку. Він узяв собі за мету зробити зручну печеру, вислати травою, і там, а не в кімнаті, вести далі своє існування. Мама зайшла в сусідній дім до діда Сашка.

Павло сидів навпочіпки спиною до огорожі, захоплений своїм заняттям, і не звернув уваги на тріск сухого гілля, що пролунав зовсім поруч у соснах. Відчув різкий біль у спині, немов полоснули десятком ножів, щось схопило його, і стиснуло так, що затріщали кістки... Він устиг повернути голову й уп’ястися поглядом у страшну ліловошкіру слиняву морду ведмедя із широко розставленими червоними очима, з чотирма чорними кривими іклами, що стирчали з-під відстовбурченої лілової верхньої губи, всіяної жовтими плямами. Ведмідь тягся через ого-

рожу, рідка синя шерсть дибилася на його величезному тілі. Пам'ятав Павло, що закричав, тицьнув своєю залізякою просто в зубату пащеку, від якої разило важким болотним смородом, – і все кудись провалилося...

Уже потім він дізнався, що мама й дід Сашко, її батько, почули лемент, вибігли на ганок – і мамі стало зле, а дід Сашко не розгубився, схопив гострого дерев'яного списа, наздогнав ведмедя й бив, бив, бив попід ребра, доки ведмідь не випустив з лап дитину.

Потім міські лікарі промили й перев'язали рани від пазурів на спині, міцно прив'язали до грудей зламану руку, а синці на боках загоїлися й так. Іншого не змогли зробити лікарі, хоча могли впоратися з вивихами, переломами й отриманими після відвідин шинку забитими місцями, і приймали пологи, і вправляли щелепи, й відкачували тих, хто заліз після горілки й пива в Йордан. І все ж таки вони не змогли повернути Павлові мову й поставити на ноги.

Так у п'ять років Павло онімів і в нього онімівали ноги. Він лежав у своїй кімнаті й плакав, біля ліжка сиділа мама, у дверях стояв похмурий батько... І щоночі Павлові снилася слинява червоноока морда, і звідкись накочувався болотний сморід, вивертаючи навиворіт шлунок. А вранці

за вікном лунали стукіт, тріск і шурхіт гілля – це батько валив дерева, відганяючи ліс від огорожі.

Коли зійшли синці, загоїлися рани на спині й зрослася рука, мама понесла Павла до Чаклуна. У напівтемній Чаклуновій кімнаті приємно пахло сухими травами, у кутку горіла єдина свічка, стояли глечики, з яких виповзав, лоскочучи ніздрі, щільний дим, і долоні Чаклуна з розчепіреними й трохи зігнутими пальцями пурхали над Павловою головою, випромінюючи дрімливе тепло. Чаклун шепотів якісь незрозумілі слова, його бородате сухорляве обличчя схилялося над Павлом, губи посміхалися, а очі під волохатими бровами дивилися хороше, і в них тріпотів вогник свічки. Слова зливалися в шелест Йорданових хвиль, відображення свічки перетворювалося на ласкаве сонце, курили багаття в Тихій долині, човен погойдувався на воді, а потім налітав вітер, і дим затулював тепле небо, і хотілося встати й побігти, побігти по воді, і бігати навколо багать, і пустувати, і валятися в траві, і випередити, обов'язково випередити коротконогого Вацлава...

І ввижалося Павлові також от що: він уставав, випростовувався на повен зріст у човні, здіймав руки – і струмені диму слухняно відступали від його рук, і білою хмарою линули вдалечінь над Йорданом,

і він підіймався над човном, обіймав руками сонце, стискаючи, здавлюючи його долонями – і сонце покійно зменшувалося, перетворювалося на маленьку яскраву грудочку, на полум'я свічки, тепле, але не палюче. Він тримав це полум'я в руках, підносив до обличчя, повільно й обережно втирав у чоло – і полум'я проникало в його голову, і легесенько колело в чолі, і тіло ставало сильним і слухняним. Він підіймався все вище в небо й зливався з ним, перетікаючи в біду блакить...

За кілька років мама повторила Павлові слова Чаклуна: “Знаєш, синку, що сказав мені Чаклун? Він сказав мені: “Ірено, у тебе особливий син. Мої руки відчують ЩОСЬ, що струменіє від нього. Радій, він колись буде моїм помічником і теж зможе давати людям зцілення”.

Мама повторювала ці слова багато разів, повторювала й плакала, і тоді Павло підходив до неї і мовчки гладив по руці. Він підходив – бо Чаклун таки поставив його на ноги; він утішав її, немов кажучи: “Не плач, мамо”, – але сказати нічого не міг, бо Чаклун не вилікував його від німоти, хоча й не позбавив батьків надії, пообіцявши не припиняти лікування.

Саме тоді його розвагою стали книжки. Він боявся виходити з кімнати, боявся гуляти на подвір'ї, навіть якщо мама чи батько були поруч, він плакав і забивався

під ліжку, коли мама намагалася взяти його із собою на Йордан чи в Тиху долину. Всюди ввижалася йому страшна лілова ведмежа морда, хоча на той час сформований Радою й озброєний автоматами загін городян на чолі з Лисим Михеєм, який тоді ще не був лисим, разом з поліціантами прочесав Умираючий ліс і Броселіанд від Балатону на півдні до самих пагорбів Сомотніх Сосон на півночі. Чоловіки повернулися майже через два місяці, почепивши до пасів своїх курток десятки довгих чорних іклів.

Мама показала йому букви, він швидко зрозумів, що до чого, і до листопада, до сезону дощів, уже не визнавав жодних інших іграшок, окрім книжок. Мама ходила по знайомих і незнайомих людях, мама випрошувала книжки в йорданців, у Єрусалимі та Вавилоні, залишаючи в заставу каблучку, що її носила, напевно, ще прапрабабця-засновниця, таке ж давнє бурштинове намисто, важку брунатну попільницю – відкритий бутон з написом “Будапешт” і маленьку запальничку у вигляді казкового дракона, котрий сипав іскри з роззявленої пащі.

Книжки стали його світом. Приходив сезон дощів, і за вікном ляло, ляло, ляло із сірого неба, й сумовито тремтіли гілками сосни, і тихо співала за стіною мама – і минав сезон дощів, і сонце витя-

гувало з землі високу жорстку траву, і розцвітали на подвір'ї великі сині маки – а він усе читав, читав, часом впадаючи в дивне заціпеніння. Разом з Ісусом тужив він у Гефсіманії, разом з Тарзаном перемагав грізного Керчака, тримав у руках череп Йорика, пробивався в країну Снігової Королеви, помирав від спраги в пісках Сахари, блукав мокрими вулицями Лондона, рятував Залізного Дроворуба, не зводив очей із Ворона, що сидів на погрудді Паллади, намагався розгадати загадку зникнення Місячного каменя...

Багатьох слів він не розумів, але ні мама, ні батько, ні дід Сашко не могли пояснити, що таке “літак”, “верблюд”, “гастроном”, та це не заважало йому читати, читати й перечитувати ці дивні прекрасні казки, вигадані тими, кого Творець створив у Лісовій Країні багато років тому і хто перетворився тепер на порослі квітами горбочки на міському цвинтарі за Лісовим струмком і на цвинтарях інших міст.

Батьків непокоїло його заціпеніння, коли він сидів над книжками, задивившись не відриваючись, в одну точку, і ні на що не реагував. Він немов би випадав з життя, сам не відаючи того, і лише з подивом відзначав, отямлюючись, що за вікном надто швидко спочіло. І тут Чаклун не міг нічим допомогти.

Він читав і читав, але книжок було мало, занадто мало. До восьми років він прочитав усе, що змогла дістати мама, багато чого знав напам'ять, а Біблію міг би переказати, починаючи хоч з Іова, хоч з Пісні пісень Соломона, коли б знову здобув здатність говорити. Майже всі інші книжки існували в одному екземплярі, але Біблію мали багато хто, і чому так вийшло – не знав ніхто. Можливо, вона була головною книжкою предків?

Перечитавши всі книжки, він почав замислюватися про навколишній світ. Чому сонце завжди вранці піднімається над Броселіандським лісом, а опускається за Йорданом, а не навпаки? Чому щороку настає сезон дощів, і саме в листопаді, лише в листопаді, а не в січні чи травні? Чому в кожному місяці саме тридцять п'ять днів? Звідки й куди тече Йордан? Куди поділися собаки й дракони з книжок – чи це вигадки? Чому не можуть більше їздити танки й автомобілі? Чому сонце велике, а зірки маленькі? Де завтрашній день? З чого Творець створив світ, людей, тварин і риб? Де він тепер, чому ніколи не розмовляє з людьми?..

Питань було безліч. Павло чіплявся до мами, намагаючись пояснити їй щось на пальцях, злував і плакав, бачачи, що ма-

ма не розуміє його, а мама стомлено сідала на табурет і зітхаючи казала батькові, коли той був удома: “Сергію, я більше не можу, він мене замучив... Я більше не можу, Сергію...”

Утаємничені в храмі говорили про Творця і дещо прояснювали, але говорили мало і якось плутано. Світ здавався таємницею, і часто ночами Павло не міг заснути й дивився в темряву широко розплющеними очима, відчуваючи, як десь у глибині народжуються тіні-образи, як у зоряній далечині слабко світить маленьке сонце, і щось намагається, намагається злетіти, розгорнувши чорні драконячі крила, намагається – і знесилено занурюється в чорноту, як риби під високою кручею Йордану.

І гуділи, гуділи в голові, сумно дзвеніли вночі карбовані слова, змушуючи беззвучно ворухитися пересохлі губи...

“Я – людина, що зазнала горя від жезла гніву Його... Він повів мене й увів у пільму, а не в світло... Виснажив плоть мою... Огородив мене й обклав гіркотою й тяготою... Посадив мене в темне місце, як давно померлих... Оточив мене муром, щоб я не вийшов, обтяжив кайдани мої... Понівечив шляхи мої і розтерзав мене, привів мене в ніщо...”

Він тихо плакав у темряві, а за стіною зітхала мама.

* * *

Смерть діда Сашка вразила Павла. Уже потім він дізнався, що дід помер легко, ніби заснув, як узагалі помирали люди Лісової Країни, але помер усього лише в сто сім років, трохи не дотягнувши до призначеного людині Творцем терміну.

Труна стояла посередині Східного храму, горіли багато свічок, хоча у вузькі вікна попід високою дерев'яною стелею світило вранішнє сонце. Люди навколо хрестилися й щось шепотіли, і сльози текли по блідому й вродливому маминому обличчю, і опустил долу очі батько, посьмикуючи свої рудуваті вуса, й Утаємничені в білих накидках із золотавими хрестами на грудях і спині ходили один за одним навколо труни й славили Творця, а біля стіни, віддалік від усіх, стояла нерухома фігура в чорному, з низько насунутим на чоло каптуром. Павло вперше побачив Чорного Стража й злякався його.

Коли труну виносили з храму – обличчя діда Сашка при цьому й далі залишалося байдужим і спокійним, – Павло вирвав свою долоню з маминої руки, побіг за труною і раптом упав у заціпенінні – й отямився лише вдома від дотику до чола вологого холодного рушника.

Дідова смерть змусила його замислитися про те, навіщо живуть люди. Навіщо Творець дає людям життя й навіщо заби-

рає його, і куди йде людина після смерті? “Рідшає хмара, і йде; так той, хто спустився до пекла, не вийде, не повернеться більше в дім свій”, – стверджував казковий біблійний Іов, але чи так це насправді? Чи не повстануть у визначений Творцем час усі померлі від дня створення світу, чи не зберуться на березі Йордану і чи не житимуть вічно в Лісовій Країні?

Запитання, запитання...

* * *

Якось, після Жовтня Лютих Вовків, коли Павлові виповнилося дванадцять років, мама знову, як і щомісяця, пішла з ним до Чаклуна. Знову й знову Чаклун водив долонями над його головою, знову, як уже десятки разів раніше, закликав заговорити, та всі спроби були марні. Павло мовчав, лише здригався й видавав горлом якісь звуки на кшталт кахикання й стогону. Язик не хотів слухатися його.

Вони вже збиралися додому, Чаклун зітхаючи заливав водою паруючі трави в глечиках, коли до воріт під'їхала підвода і двоє лікарів обережно внесли на ношах блілого Йозефа Гравця. Довгі кощаві руки Йозефа безпомічно звисали з нош. На білій тканині, обмотаній навколо голови, проступила засохла кривава пляма.

Лікарі розповіли Чаклуну про те, що сталося. Йозеф працював біля пристані в

бригаді, яка зміцнювала набережну напередодні сезону дощів. Хтось з тих, хто стояв нагорі, на високому березі Йордану, ненавмисне випустив з рук важкий камінь, той полетів униз і влучив у голову Йозефові, що саме підходив до сходів. Його швидко привезли до лікарів, ті зробили, що могли – промили рану, витягли осколки черепа, припекли настоянкою вогонь-трави, перев'язали й забезпечили повний спокій. Але минуло вже три дні, а Йозеф усе не опритомнював, і пульс ставав усе рідшим і рідшим. Пробували підбатьорити Йозефа горілкою, вдмухували в ніздрі потовчені зерна болотних ягід, окурювали їдким димом палаючих лісових троянд, – проте жодні зусилля не допомагали. Йозеф холодів, ледь дихав, і відчувалося, що він не збирається повертатися з-за межі.

Чаклун ставив короткі швидкі запитання, розмотуючи пов'язку на Йозефовій голові. Дружина Йозефа, Світлана, стояла в кутку, обхопивши обличчя долонями й розгойдуючись з боку в бік. Лікарі спочатку винувато знизували плечима, а потім вийшли за двері й закурили в коридорі цигарки. А Павло з мамою тихо сиділи біля стіни, дивлячись на загострене Йозефове обличчя.

Чаклун напружився, провів долонями, ніби гладячи, над головою парубка – раз,

другий... Помасажував пальці, потім немов вийняв щось з повітря й різко кинув у рану, ще й ще проводячи долонями. Заплющив очі. На його зморшкуватому чолі виступили краплини поту. Знову впіймав щось у повітрі, підніс до рани. Його пальці тремтіли від напруги, завжди добре обличчя було суворим і майже невпізнаним. Схилився над Йожефом, мало не вгвинчуючи пальці в рану, зненацька шумно видихнув, розплющив очі й похитав головою.

Світлана звалилася на коліна, із плачем поповзла до Чаклуна, її довге чорне волосся звисало до підлоги, закриваючи лице. Чаклун ще раз шумно видихнув повітря, сумно підняв брови, обвів кімнату очима й раптом зустрівся поглядом із застиглим від болю Павлом. Поманив його зігнути пальцем, який все ще тремтів від напруги, й прошепотів: “Спробуй, Павле, спробуй...”

Світлана завмерла посеред кімнати, піднявши голову й різко припинивши ридання, а Павло відпустив мамину сукню, встав і повільно підійшов до Йожефа. Лікарі, тіснячи один одного плечима, переміналися в дверях.

Павло вдивився в бліде обличчя з запаленими заплющеними очима, гострим носом і тонкими синіми губами, зосередив погляд на точці трохи вище перенісся Йо-

жефа – і потік чужого болю, який він відчув, коли Чаклун робив свої маніпуляції, раптом, немов прорвавши греблю, линувся в нього, мало не захлиснувши власну Павлову свідомість.

Павло застогнав від цього несподіваного напору чужого болю, але, спочатку непевно, пробуючи, помиляючись і знову пробуючи, зумів відвести цей біль від своєї свідомості, направити в обхід, стежачи за тим, щоб плин був не надто повільним, але й не надто швидким, і водночас уявляючи, зосереджено дивлячись на Йожефове чоло, як назустріч цьому потоку болю, прослизаючи понад ним, плине довга звивиста біла хмарина теплоти. Потік увійшов у береги, став висихати, а хмарина теплоти, поступово згущуючись і заповнюючи безликий простір, усе щільнішала й щільнішала... перетворювалася на свічку... Свічка запалала... Павло подумки дуже обережно взяв цю свічку і, прикриваючи рукою від холодного вітерцю, що дув невідомо звідки, проніс над потоком, намагаючись не роззиратися по боках і не оступитися – у жодному разі не оступитися! – та поставив на чоло Йожефа. Свічка миттю обпливла, вогник розчинився в чолі – і там, де щойно струменів потік болю, залишилася висохла земля. Холодний вітерець змінив напрямом, став

теплим – і десь зайнялося маленьке сонечко.

Йожефові губи ворухнулися і розтулилися. Він зітхнув. Павло опустився на підлогу біля нош, і Чаклун мовчки поклав руку йому на чоло.

“Слава Творцеві...” – прошепотіла Світлана.

І Павло вперше в житті відчув чуже тло. Тло радості, подиву, полегшення й захоплення сповнювало Чаклунову кімнату. Він поглянув на Йожефа, котрий розмірено дихав, і відчув у чолі рівне приємне тепло...

Потім, пізніше, Чаклун учив його надовго затримувати подих і виганяти біль, майже миттєво розслаблюватися й засинати, одним лиш вольовим зусиллям нагрівати й охолоджувати власне тіло. Павло з інтересом і бажанням переймав прийоми Чаклуна і радів, коли тіло починало підкорюватися наказам, відданим подумки.

* * *

Рік, коли Павлові виповнилося тринадцять, запам’ятався йому початком навчання. Він разом з однолітками – а таких набралось в Місті Біля Лісового Струмка трохи більш як п’ятдесят – і майстрами, визначеними міською Радою, побував на лісоповалі та в каменоломні, на будівниц-

тві дерев'яної дороги до Міста Танцюристів та у вугільній шахті за Дніпром, у цехах ткачів і човнярів, взуттьовиків і гончарів, броварників і тютюнників, на пристані й у фруктовому саду, у веслярів і вантажників, пожежників і поліціантів, теслярів і патронників, водолазів і збирачів трав, лікарів і вирощувачів. За рік він устиг спробувати себе на багатьох роботах, але так і не визначив, яка ж йому найбільше до вподоби. Зрештою він вирішив, що робитиме те, що визнає за необхідне Рада, – до того ж, у нього в запасі був ще цілий рік до початку постійної роботи. За цей рік він хотів побувати в інших містах, а потім, вже офіційно ставши дорослим, помандрувати Лісовою Країною, дізнатися, що там, за найвіддаленішими містами. Чергування місяця роботи з місяцем відпочинку давало всі можливості для такої подорожі. Уже тоді, у тринадцять років, його тягло до мандрівок. Він відчував себе цілком здоровим, тільки от німота, що відокремлювала й віддаляла його від перевесників і перевесниць...

Наступного року навчання тривало. Липень запам'ятався йому не лише як місяць Великої Пожежі Єрусалима, коли від чиеїсь свічки, що впала на підлогу, вигоріло майже півміста, а заграву було видно не те, що від Лісового струмка, але,

подейкують, навіть з Міста Матері Божої. Липень став особливим місяцем з геть іншої причини.

Якось у п'ятницю, повернувшись від свічарів, Павло довідався від мами, що заходив черговий поліціант Стас і передав прохання Чаклуна відвідати його сьогодні ввечері. Павло напився води з колодязя, надяг чисту білу сорочку – вона вже тріщала під пахвами й була короткувата – і вирушив до Чаклуна.

Біля огорожі Чаклуна сиділи на каміні Стас та Янош Лісоруб, диміли цигарками. У товстуна Стаса, котрий знемагав від духоти, був розв'язаний комір, автомат він закинув за спину і втовкмачував щось гіганту Яношу, який неуважно кивав і поглядав по боках. Павло кивком привітався з ними і зайшов до будинку Чаклуна.

Чаклун зустрів його привітно, провів у свою напівтемну кімнату, де з глечиків звично тягся до стелі запашний дим, уклав на лежанку й туго обмотав до самісіньких ніг довгим шматом матерії, залишивши відкритою лише голову, так що Павло став схожим на мумію казкового єгипетського фараона із книжок. На додачу до всього Чаклун прив'язав Павла мотузками до лежанки, примовляючи: "Сьогодні робота буде довгою, готуйся, терпи, довгою буде робота... Довгою буде

робота, потрібно лежати спокійно, поки не зайде сонце і не догорить свічка”. Павло сприймав усі ці дії цілком спокійно, хоча в душі не вірив, що Чаклун може йому допомогти. Занадто багато було зроблено спроб, занадто часто Павлові снилося, що він говорить і співає, і, просинаючись, він намагався вголос повторити ті слова, які щойно вимовляв уві сні, – і нічого не виходило, крім здушеного напівстогону-напівридання.

“Лежи, лежи, доки не спочіє, доки не догорить свічка”, – бурмотів Чаклун, виймаючи з різних мішечків на полицях усе нові й нові пучечки трав і кидаючи їх до глечиків. У глечиках потріскувало, дим заповнював кімнату, свічка в кутку горіла рівно, і лише іноді її полум’я здригалось від рухів Чаклуна, який безшумно та плавно пересувався у напівморозу.

Потім Чаклун непомітно зник, і Павло залишився лежати в незрозумілій напівдрімоті, нав’язній долонями Чаклуна і паруючими травами. Він не уявляв скільки минуло часу і чи сховалося сонце – єдине вікно в кімнаті було щільно затягнуте ведмежою шкірою, закритими були й двері. По тілу розтікалися приємні слабкість і тепло. За вікном вигукнули: “Добрий вечір!” – і Павло впізнав голос Стаса, котрий, виявляється, досі сидів біля дому Чаклуна, й далі, напевно, ведучи бесіду з Яношем Лі-

сорубом. Раптом за дверима щось загуркотіло, щось задзвеніло, розбиваючись, пролунав крик Чаклуна – і відразу ж урвався. Щось валилося, тріщало, дрижала підлога, падали з полиць глечики, ніби в будинок увірвався лютий велетень і трощив, трощив... Коротко простогнав Чаклун – і затих, двері рвучко прочинилися, гупнувши об стіну, і заціпенілий Павло побачив, як у кімнату ввалився хтось величезний, страшний, жахливо знайомий. Роззявлена пащека з чорними гачкуватими іклами, довгі пазурі, рідка шерсть, товсті криві нижні лапи... Болотним смородом повіяло в кімнаті, стрепенулася й згасла свічка, і в тьмяному вечірньому світлі Павло побачило Чаклуна, що лежав у коридорі. А величезний ведмідь насувався на лежанку, простягаючи пазуристі лапи.

Павло шарпнувся, та не зміг зробити жодного руху – надто туго охоплювала його тіло матерія, надто міцно були зав'язані мотузки. Ведмідь, усе той самий страшний ведмідь з дитинства, та сама слинява пащека... Треба було крикнути, покликати на допомогу, за всяку ціну покликати на допомогу, щоб почули Янош і Стас і прибігли сюди з автоматом. Крикнути, доки не пізно!..

Ведмідь наближався. Павло зажмурився, набрав у легені якомога більше повітря – а серце мало не вистрибувало з гру-

дей, – напружив усі сили і, з розмаху зруйнувавши якусь внутрішню перешкоду, закричав: “А-а! Допоможіть!..”

Він не розплющував очей, з жахом відчуваючи, що от-от смердючі чорні ікла вчепляться в лице, здеруть шкіру, вирвуть очі, розтрощать рота – і далі, далі кричав: “Допоможі-іть! Ста-а-асе!..”

Хтось поруч зойкнув і вигукнув голосом Яноша Лісоруба: “Оце то диво! Чаклу-не, Стасе, він заговорив, клянуся Творцем! У тебе вийшло, Чаклу-не!”

Павло розплющив очі, побачив біля себе ведмедя з обличчям Яноша Лісоруба і ведмежою мордою в руці, побачив за дверима усміхненого непошкодженого Чаклуна й здивовано-захопленого поліціян-та Стаса – і знепритомнів.

* * *

...Чаклун не раз пропонував Павлові працювати разом, але йому це заняття було чомусь не до душі. Можливо, потім, пізніше, а в п'ятнадцять років його вабило геть інше. Того року він почав працювати, а отже, став дорослим. Він возив дошки з лісоповалу на будівництво дороги до Міста Танцюристів, був спостерігачем на пожежній каланчі, латав дощаті тротуари, смолив човни на Йордані, а в сезон дощів збивав табурети в довгому теплому цеху теслярів. Табурети возили в

Єрусалим, одержуючи натомість на диво міцні, ладні й гарні сорочки – Єрусалим завжди славився своєю ткацькою фабрикою, і після Великої Пожежі її допомагали відбудувувати й городяни Лісового Струмка, і вавилоняни, і танцюристи.

А в місячні перерви Павло здійснював свою давню мрію – подорожував містами Лісової Країни. Де під вітрилом, де на веслах, де по дерев'яній дорозі пішки він відвідав Єрусалим і Місто Матері Божої, Вавилон і Місто Танцюристів, Едем і Лондон, Місто Полковника Медведєва і Капернаум, Могутніх Биків і Устя, Місто Ольги й Місто Біля Обриву, Пагорби й Високі Трави, Йорданських Людей і Вифлеєм.

Скрізь, узагалі-то, було те саме, скрізь жили такі ж неквапливі й нецікаві люди, тільки, може, ледь відрізнялися один від одного будинки – там віконниці, а там – двері з візерунками; та пиво було де слабшим, а де міцнішим. Такі ж храми, такі ж древні автомобілі, вицвілі коробки автобусів з вибитим склом, що стояли на подвір'ях замість сараїв, великі вантажівки, танки.

Павло змужнів і витягнувся за цей рік, перегнав на зріст батька, і замість худого підлітка люстро віддзеркалювало тепер високого міцного парубка з темним, трохи хвилястим волоссям до плечей. У парубка було відкрите засмагле обличчя,

дещо задумливі карі очі. Усе частіше й частіше, проходячи дерев'яними тротуарами міст, він відчував на собі погляди зустрічних дівчат.

Закохався він в Едемі. Її звали Тетяною, і їй теж було п'ятнадцять. Геннісаретське озеро плескалося біля їхніх ніг, а червоне велике сонце повільно тонуло в ньому і навіть, здавалося, тихо сичало, остигаючи. У легкому вечірньому тумані ледь проступали тіні сосон, тягло гаром з болота Самотнього Мисливця – того року то тут, то там горів торф, – удалечині стукотіла дрезина, а бліді зірки шукали своїх віддзеркалень у темній воді. Він читав їй вірші фантазерів-засновників, він розповідав про інші міста, про думи свої і мріяння свої, він обережно гладив її ніжні-ніжні плечі, а вона мовчки дивилася на озеро й ледь усміхалася усмішкою Джоконди, яку увічнив у книзі засновник на ім'я Леонардо.

Він зустрічав її після роботи біля мотузкового цеху, і вони знову й знову йшли на берег озера чи гуляли Едемським лісом, і він жартома називав її Євою і пропонував разом вирушити на пошуки дерева пізнання добра й зла. Вона сміялася у відповідь і цілувала його, і куйовдила його довге темне волосся.

І нарешті сталося в них те, що і в Єви з Адамом після вигнання з саду Едемсько-

го – був вечір, лісова галявина, солодко й гостро перед заходом пахли зелені троянди, відбиваючись у широко розплющених Тетяниних зелених очах, і усмішка блукала на губах її...

Потім він повернувся до свого міста, але щовечора, під схвальне підморгування й жарти парубків, кидав глечики зі смолою, роздягався, просто з човна стрибав у Йордан і відтирав піском липкі чорні руки, а потім біг до мосту і, розганяючи й розганяючи дрезину, мчав до міста на березі Геннісаретського озера, де жило, де чекало усмішливе кохання його...

Коли минув нескінченний сезон дощів, Малахія Недомірок сказав йому, що бачив Тетяну в Тихій долині з трьома едемськими парубками. Павло не повірив і примчав до Едема, і ввечері зустрів її на посиденьках у тамтешньому шинку. Вона справді була з трьома парубками і посміхалася своєю неяскравою посмішкою, коли едемці били його. Знову дісталоя ребру, зламаному в дитинстві ведмедем, але ребро загоїлося, а едемців вони з хлопцями з бригади підловили й улаштували їм битву Ісуса Навіна з царями Аморейськими з примусовим купанням у Геннісаретському озері, і сонце стояло над Гаваоном... Ребро загоїлося й едемців було розбито, але серце нило ще дуже довго, і Павло відтоді не відповідав на залицяння

перевесниць і старших жінок. Саме в ті роки вразили його гіркі й нещадні рядки віршів невідомої Емілі Дікенсон:

“Кажуть, що час лікує. Та він не лікує – ні!

Страждання – як сухожилля – міцнішає з плином років.

Час – лише проба горя – ліки його недолугі –

адже якщо ви зцілились – отже – й не було недуги”...

* * *

Хоча новий рік починав він з важкою душею, пристрасть до подорожей не зникла. Він твердо вирішив пройти всю Лісову Країну з півночі на південь і з заходу на схід і дізнатися, чи є десь межі, чи є невідомі міста, а якщо межі є – то що там, поза межами? У Раді не знали, що поза межами, ніхто нічого не знав і не прагнув дізнатися. Знизували плечима, пропонували кухоль пива, партію в шашки, доміно чи “підкидного дурня”, відмахувалися, відбувалися жартами, дивувалися. А він брав гострий спис проти вовків та ведмедів і йшов навпростець, тримаючись за сонцем, через ліси й струмки, пагорби й луки, обходячи болота й озера, ночуючи в траві, підклавши під голову куртку, убиваючи чорних вовків, уникаючи зустрічей з ведмедами.

Переправившись на поромі через Дніпро в Пагорбах, він того року побував далеко за болотом Маленького Войцеха і не відкрив нових міст, і так і не дійшов до краю безіменного лісу. В інший бік, за швидким холодним Фісоном, що підмиває Місто Танцюристів, теж тягся ліс. Він хотів дістатися до устя Фісона, узяв човна в Танцюристів і вирушив нагору за течією – але п'ятого дня дороги, прямуючи берегом і тягнучи на мотузці човен, насилу переборюючи течію, дійшов до місця, де Фісон водоспадом багатометрової висоти обрушувався з вузького проходу в сірих скелях, основи яких занурювалися в болото. Болото він обігнути не зумів і повернувся засмучений та розлючений, але не покинув наміру колись усе одно пробитися до витоків.

У лютому наступного року він проминув долину Трьох Озер і рушив просто на захід. Тривала низка подій, що робили його все більш несхожим на мешканців Лісової Країни, позаяк цей місяць став відомий усім від Лондона до Пагорбів і від Устя до Танцюристів як Лютий Небесного Грому.

* * *

Павло вже сьомий день ішов берегом широкого лісового струмка з холодною прозорою водою. Великі зелені риби ши-

ряли над піщаним дном, ледь помітно ворущачи довгими хвостами, і тіні їхні чітко вирізнялися на піску. Небо, як завжди, було безхмарним. У нескінченному безтурботному лісі стояла звична глибока тиша, яку лише зрідка порушував далекий стукіт блакитного дятла-стрибуна.

І раптом у цій тиші над лісом виник дивний шум, як від сильного вітру. Потім Павло так і не зміг відновити в пам'яті послідовність подій. Що було раніше – страшний гуркіт, від якого заклало вуха, чи раптовий жар, що обпалив обличчя; вогненний стовп у небі, що розчинив сонце, чи курна хмара, що зметнулася над палаючими верхівками дерев?..

Він пам'ятав сплески гуркоту, пам'ятав, як стовп зник і раптом виник зовсім поруч, за струмком – і немов луснуло щось у голові, закрутилися вогненні кола, і в гуркоті й димі навалилася курна гаряча темрява...

Він отямився від болю в грудях – їдке гостре повітря різало легені, над струмком білим місивом клубочилася пара, голосно потріскуючи горіли дерева й густий дим затягував небо. Голова розколювалася від болю, очі готові були вискочити з очниць. Тріск палаючого лісу наближався, обступав зусібіч, і приголомшений, очманілий від страшного Дива, що сталося, Павло все ж таки знайшов у собі сили

підвестися й спробувати втекти від лісової пожежі.

Він пробирався назад, на схід, і вода обмілілого струмка була чорною, і несло по струмку буру мертву рибу й обгоріле гілля, і сонце загрузло в димному тумані, і тхнуло гаром...

З обпаленими віями і волоссям, напівоглухий, ледь тримаючись на ногах від незрозумілого запаморочення, вирвався Павло з зони лісової пожежі. Пожежа захлинулася в болоті, яке заступало шлях до долини Трьох Озер, пішла на південь, до великого пустища, що вигоріло ще добрих десять років тому з вини мисливців на ведмедів, та так і не поросло більше лісом.

І наступили дивні світлі ночі. Павло лежав на траві біля лісового струмка, дивився в небо і не бачив зірок, бо небо світилося непоясненим тьмяним світлом. І хоч-не-хоч спадала на думку казка Іоанна Богослова. Щоправда, Павло тоді вже глибоко сумнівався в тому, що Творець Світу, зайнятий іншими справами, дотепер звертає увагу на Лісову Країну. Звісно, міг він сотворити той вогненний стовп і наслати на його, Павлову, голову, щоб покарати за сумніви... Та от тільки чи не занадто велика честь посилати таку грандіозну гучну кару? Адже й кара ж бо не досягла мети. Творець би вже напевно не

схибив. Чи це попередження? Але чим тоді винен ліс, чим винна риба, що заживо зварилася? Ні, думав Павло, швидше за все, гуркітливий вогненний стовп – на кшталт блискавок, що крають на смуги небо в сезон дощів. А щодо грому серед ясного неба, цих дивних світлих ночей – то казав же той любитель порозмірковувати, той казковий принц Гамлет: “Гораціо, багато в світі є того, що вашій філософії й не снилося...” Просто не пояснене поки явище. А чому сонце червоне вранці й увечері? Чому приходить ніч і хто запалює зірки? Чому Йордан тече саме з півдня на північ, і раз у кілька років, але обов’язково в травні? Чому пливуть по ньому великі білі пелюстки якихось квітів, заповнюючи весь простір від берега до берега? Вогненний гуркітливий стовп – теж з низки таких “чому”.

Назад, до порома, Павло йшов набагато довше – часто паморочилося в голові, часом шуміло у вухах, немов налітав вітер, хоча ліс стояв нерухомо, знесилівши від пожежі, – і доводилося робити часті зупинки, лежати, обмотавши голову мокрою курткою, і чекати, доки припинять миготіти під опущеними повіками розмиті вогненні смуги.

Черговий приступ запаморочення підстеріг Павла на краю болота, у якому губився струмок. Випала з рук довга жерди-

на, він оступився повз купину – й упав у брунатно-зелену рідину, майже відразу занурившись по груди. Війнуло гнилою ведмежою пащекою, Павло на мить зажмурився, ковтнув клубок, що розпирав горло, і здійснив відчайдушну спробу різко вирватися з трясовини. Жердина похило стирчала з болота зовсім поруч, але дотягтися до неї йому не вдавалося. Ноги не відчували опори, болото тримало, зчавлювало, тягло вниз, а поблизу розчепірилися колючими гілками кущі й підставляла під сонце червоне, немов відполіроване, кругле листя висока, ледь вигнута береза.

Павло обвів безпомічним поглядом лісову окраїну, порожнє небо з байдужим сонцем, ще раз смикнувся, занурившись по плечі, безсило виставивши долоні до пустелі неба – і його охопила злість. Він дивився на цю байдужу березу із шорстким жовтуватим стовбуром, і дрібні голки зашастали попід шкірою чола, трохи вище перенісся, і незрозуміле тепло побігло від скронь до потилиці.

“Нахилися! Нахилися!..” – мовчки повторював він, з ненавистю дивлячись на дерево, уявляючи собі, як тремтіння проходить по червоному листю, що виблискувало на сонці, як повільно схиляється гнучкий стовбур, як торкається його долонь... Листя затремтіло, і береза

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

із шурхотом зігнулася, прихилилася до нього...

...Потім він довго лежав на пагорку, потім відчищав куртку від засохлого бруду, сушив черевики, роздивлявся, посміхаючись, по боках, вдихав повітря, яке пахло гаром, проте було таке чудове, слухав, як шумить вітерець, підставляв обличчя під спокійне сонце, котре непомітно і плавно рухалось небесною полотниною.

Потім він почав вправлятися. Він згинав поглядом дерева, видирав кущі з болота і жбурляв у зарослу сірою травою драговину. Складав біля пагорка зірвані поглядом верхівки сосон. Почав мостити дорогу в глиб болота, із шумом укладаючи в ряд гіллясті стовбури. Утомився до тупого головного болю й заснув просто на пагорку, уткнувшись лицем у пропахлу болотом куртку, і йому снилося, що він розганяє води Йордану і бредє по оголеному дну на той берег, до Тихої долини, а люди, що юрбляться на мосту, безмовно спостерігають за дивом, породженим Небесним Громом.

Того року в шинках і храмах, у бригадах і на подвір'ях було багато розмов про Небесний Грім. Ночі знову стали темними й зоряними, і відгоріли лісові пожежі, а в Капернаумі, біля Галилейського моря, два десятки шанувальників Небесного Грому на чолі з Авісагою Сокотнюк підпалили

храм і рушили до Едема, розраховуючи знайти нових прихильників, і на місці храмів, котрі належало спалити повсюдно, розчистити пустища Небесного Грому й іти далі, в усі міста. Поліціянти наздогнали їх біля Тихого болота, і в'язальниця Авісага Сокотнюк із трьома подругами опинилася в капернаумській в'язниці. Решта розбіглися в Едемський ліс і Тихе болото, і дехто так і зник там, а дехто залишився за болотом, бо й кілька років по тому збирачі трав бачили там дим багать, а якось на узліссі біля Міста Полковника Медведєва знайшли знівечене тіло старого Ісака Грановського, постійного гончаря, який брав участь у підпалі капернаумського храму. До ран на спині й грудях Ісака прилипла синя ведмежа шерсть.

Утаємничені оголосили Небесний Грім знаменням, посланим Творцем Світу на знак того, що він пам'ятає про Лісову Країну, і пообіцяли повторення таких знамень, а в Місті Біля Лісового Струмка передавали один одному слова Чорного Стража. Страж доповнив Утаємничених, заявивши, що Небесний Грім – це зірка, скинута Творцем з неба для зміцнення віри людської.

Павло мав свої міркування щодо цього, але ні з ким ними не ділився. Зате не втримався від демонстрації нових своїх здібностей, набутих завдяки Небесному

Грому. Усі в місті вже знали, що він дивом врятувався, мама знову плакала й благала більше не блукати лісами, батько смикав себе за вуса, похмуро сопів, киваючи в такт маминим словам, і підтакував: “Так-так, правильно, Ірено”. Увечері в шинку (Павло ходив у шинок, бо де ж ще зустрітися й поспілкуватися, довідатися й розповісти останні новини?) він голосно запитав Довготелесого Миколу та Захарію Карпова й Леха Потопельника, що сиділи поруч: “Хочете, пиво буде просто тут, на столі? Дивіться на тацю Ревекки, зараз кухлі полетять”.

Захарія похитувався, щулився й часто моргав, Микола позіхав, а Лех Потопельник хмуро сказав:

– Усе жартуєш, Корнілов?

– Дивися на тацю, – відповів Павло, невідривно втупившись у бік Ревекки, що поралася біля діжки.

Три кухлі з пивом повільно піднялися над тацею, ледь погойдуючись, перетнули залу – пиво хлюпалося на підлогу – і, супроводжувані напруженим Павловим поглядом, грюкнувши опустилися на стіл, просто перед бородатим Лехом, який роззявив рота. Ревекка упустила тацю, Микола й далі позіхав, так, здається, нічого й не помітивши, а Захарія Карпов тер очі.

– Небесний Грім, – посміхаючись сказав Павло.

Лех Потопельник різко підвівся, розмашисто перехрестився, мало не втрапивши собі в очі, й прошипів, схилившись до Павла:

– За такі штучки з мосту треба сторч головою!

– Щось не розумію... – пробурмотів Захарія.

– А нічого розуміти: з мосту треба! – скривився Потопельник.

– Небесний Грім... Це від Небесного Грому, – розгублено спробував пояснити Павло, але Лех блимнув на нього очима й потяг Захарію за інший стіл, подалі від Павла. Довготелесий Микола розгублено крутив рудоволосою головою.

Лех, поглядаючи у бік Павла, щось казав лісорубам, котрі сиділи колом. Лісоруби спохмурніло кивали, уп'явшись у свою горілку й іноді з нерозумінням зводячи очі то на Потопельника, то на Павла. Біда Ревекка все ще стояла над тацею, яка випала їй з рук, нечутно ворущачи пухкими гарними губками. І Павло зрозумів, що даремно затіяв демонстрацію див. Ніхто не збирався увірувати й іти за ним, як за Ісусом.

Він непомітно залишив шинок і пішов додому, а вранці похмурий батько запитав, збираючись на пристань, чи правда те, що вчора казав у шинку Лех Потопельник щодо летючих кухлів? Павло

обережно відповів, що, справді, Небесний Грім якось дивно вплинув на нього, однак здатність ця зникла так само раптово, як і з'явилася, і ще вчора він знову став таким самим, як усі.

Ця розмова, звісно ж, стала відомою в шинку, але ще довго побачивши Павла Лех тягся до хреста під сорочкою і щось буркотів, а Ревекка після того випадку з побоюванням поглядала на пивні кухлі й розносила їх не на таці, а в руках, міцно стискаючи повними короткими пальчиками. Павло зарікся проробляти прилюдно такі речі й займався цим лише в лісі. Він збрехав навіть Утаємниченому на сповіді, а відтак – Чорному Стражеві, добре запам'ятавши реакцію похмурого Леха Потопельника, що його колись повернув до життя Чаклун.

* * *

А тяга до подорожей не зникла в Павла й після Небесного Грому. У вісімнадцять років, незважаючи на мамині вмовляння й сльози, він піднявся Йорданом до Йорданських Людей, дрезиною дістався до Вифлеєма, переплив Байкал і заглибився у Вифлеємський ліс.

Він перетнув ліс за дев'ять днів і вийшов до похилих пагорбів. Усе частіше на його шляху траплялися острівці голої вологої землі зі слідами якогось невідомого звіра.

І надвечір Павло побачив його – чорний силует на тлі призахідного сонця: чотири могутні лапи, задертий до неба хвіст із китичкою на кінці, приплющена морда з настобурченими вухами і як продовження морди – довгий прямий ріг. Павло хотів підкрастися ближче, щоби краще роздивитися звіра, але той хитнув рогом, коротко фиркнув і безшумно зник за деревами.

Так, тут, на півдні, не було ні доріг, ні міст. Жодних слідів людської присутності не відчувалося в цих краях. Вочевидь, предки-засновники не дійшли сюди, обмеживши свої південні володіння Вифлеємом на Байкалі і Лондоном на Балатоні.

Ряди пагорбів котилися до обрію, немов застигли хвилі Йордану, і спини їхні були строкатими від трав і квітів, ліворуч темнішав ще один ліс, а праворуч блищала під сонцем поверхня безіменного озера, і величезною банею нависало над світом беззвучне небо... Павло задихнувся в цьому тихому просторі, відчувши себе порошок на неосяжних просторах, і раптом із пронизливою гіркотою зрозумів, що ніколи не встигне пройти їх до кінця, бо на це не вистачить і двох людських життів. Він гостро відчув як мало людей живе тут, у Лісовій Країні, і як безлюдно там, за тими пагорбами, озерами й лісами...

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

Але чому, чому їх так мало, чому ніхто не йде до них з-за далеких пагорбів, чому Творець створив лише купку предків-засновників і залишив безлюдною решту світу?

Саме про це він запитував себе на зворотному шляху, але не міг знайти відповіді. Ніхто тієї відповіді не підказував, і мовчав дивний Творець Світу, не даючи жодного знаку про себе. Тільки створене ним спокійне сонце розмірено рухалося наїждженою небесною дорогою, тільки зорі мовчки дивилися з ночі й кололи прищуплені очі голками холодного проміння...

Проте, Павло не покинув своєї затії якнайбільше довідатися про Лісову Країну. Наступний рік був невдалим – якось уночі раптом спалахнув Західний храм, вогонь перекинувся на житловий квартал, і вигоріла вся прибережна частина міста від пристані до обриву Ванди. Підозрювали, що це справа рук шанувальників Небесного Грому, котрі досі не вгамувалися й прийшли з-за Тихого болота, але винних так і не знайшли. А потім у сезон дощів знесло міст через Йордан і розмило дерев'яну дорогу, яка вела до Едема. За рішенням міської Ради Павло разом з іншими парубками без перепочинку працював на лісоповалі, потім теслював у місті, ремонтував дорогу, відновлював міст. Він

ще більше виріс і зміцнів, роздався в плечах і якось, посперечавшись, поклав на лопатки навіть Віктора Ведмедя з батькової бригади. Та марно жінки, виходячи з храму, дивилися на нього особливим поглядом – йому відразу пригадувалося Геннісаретське озеро й та посмішка, якої, напевно, не буде вже ні в кого...

І тільки в липні, коли йому пішов двадцять перший рік, Павло знову вирушив у дорогу, цього разу на схід, із твердим наміром пройти весь Броселіандський ліс і нанести нові орієнтири на мапу міської Ради. Постійний збирач трав Стефан Лунгул доходив до самих пагорбів Самотніх Сосон і якось витратив цілу добу на подальше просування. Ще глибше в хащу він не поліз – побоявся ведмедів. А от чи доводилося кому-небудь бувати ще далі – ніхто не знав.

Тримаючись Лісового струмка, Павло на восьмий день шляху досяг пагорбів Самотніх Сосон, минув їх і рушив уздовж Гнилого болота, поступово звертаючи на південний схід. Проминувши галявини з високою, у людський зріст, травою, він потрапив у таку глушину, де дерева зовсім закривали небо й доводилося ледь не навпомацки пробиратися в напівморозу, ламаючи й відштовхуючи поглядом стовбури, які стояли найбільш щільно. Одинадцятого дня він надібав лігвище ведме-

дів і вирішив поборотися з ними по-чесному, використовуючи лише спис. Ведмедів було не менш як десять, а Павло був сам-один, і спис зламався, наткнувшись на міцний лоб п'ятого ведмеда, і довелося помахати ножом і уламком списа, спочатку впираючись спиною в товстий стовбур, а потім перебігаючи з місця на місце й увертаючись від страшних пазуристих лап. Потім він усе ж таки розкидав ведмедів поглядом і залишив поле бою, і відпочивав на поваленому трухлявому стовбурі, відчуваючи приємну знемогу в м'язах.

На тринадцятий день дороги Павло зрозумів, що Броселіанд йому не здолати – потрібно було повертатися, чекала робота, – але з упертості ще дві доби пробивався на схід, маючи надію, що от-от ліс стане рідшати.

Але ліс не рідшав. Надвечір п'ятнадцятого дня Павло вийшов до дивного лісового озера з крутими берегами. Деревата оточували його щільною стіною, стирчали з води соснові стовбури, які звалилися з обриву, а над поверхнею, що тьмяно виблискувала, висів бузковий серпанок. Жодна хвиля не ворушила воду, ніби й не вода це була, а грузька смола. Озерце було кругле і маленьке – без жодних зусиль можна докинути спис до протилежного берега, – немов невідомий небесний Голіаф кинув сюди величезний камінь, який повалив

дерева й витиснув на поверхню чорну густу кров землі.

Спуску до озерця не було, і не тяглися сюди звірині тропи, тому Павло влаштувався над обривом, над чорною тьмяною поверхнею, у якій зовсім не віддзеркалювалося налите важкою синявою призахідне небо, полежав трохи на боці, дивлячись на бузковий серпанок і думаючи про те, що завтра належить вирушити в довгу зворотню путь. Раптом голова обважніла й очі заплющилися. Він немов провалився в чорний колодязь, немов тонує у Йордані, усе глибше занурювався в болотне трясовиння, і стискалося, стискалося серце, і десь далеко, за зірками, у Будинку Творця, плив, колихався, розповзався тремтливими легкими тінями бузковий серпанок...

...Він не знав, що розбудило його. Чи то хруснув гіллякою ведмідь, чи то верескливо прогавкав удалечині вовк... Нічого він не розумів, тільки відчував, як відпливає, витягується кудись бузковий серпанок, що затьмарював свідомість, – і довго лежав з важкою головою, дивлячись то на зірки, то на чорну безодню внизу, під обривом, у якій не було віддзеркалень. Він не відчував страху, він давно вже не боявся нікого й нічого, хіба що нічного цвинтаря за Лісовим струмком, і ніщо не гнітило його, і не гнало геть, як

біля Зачарованих Дерев, котрі приховували якесь стародавнє божевілля, але й залишатися на цьому стрімчастому березі він чомусь не міг. Ледь помітно світився в ночі бузковий серпанок, що повернувся назад. Павло перевірів, чи на місці ніж, підібрав уламок списа і, виставивши перед собою руки, рушив в хащу, так і не розібравшись, що ж діється з ним.

І там, у нескінченному Броселіандському лісі, коли в небі вже плескався прозорою рибою-п'ятихвосткою чистий ранок, його знову, як колись, наздогнало заціпеніння, і не просте заціпеніння – а з видіннями. Він стояв, притулившись плечем до стовбура й спираючись на свій зламаний спис, і бачив щось дивне, те, чого ніколи не бувало ні з ним, ні взагалі в Лісовій Країні.

Він ішов якоюсь незвичайною сірою твердою доріжкою, поцяткованою тріщинами, крізь які пробивалася дивна зелена трава, кольором своїм схожа на луску риб з лісових струмків. Обабіч доріжки тяглися рівні, ніби зрізані ножем, зелені кущі, а за ними височіли небачені дерева із широким, теж зеленим листям. У небі пливли казкові пухнасті білі хмарки, як на малюнках у книжках – таких хмар ніколи не бувало в небі Лісової Країни. За кущами й деревами виднілися різнобарвні конструкції: великі обертові кільця із

сидіннями, вертикальні драбинки, вигнуті колоди на підпірках, які йшли паралельно землі, підвішені між стовпами сидіння, які гойдалися, великий ящик з низькими бортами, наповнений піском. І скрізь, скрізь на цьому просторі стрибали, бігали, гойдалися, кружляли на сидіннях, лазили по драбинках і колодах, копирсалися в піску діти – безліч дітей у гарному одязі, що немов зійшли з книжкових малюнків. Він ніколи ще не бачив стільки дітей одразу, разом; їх було там ніяк не менше ніж тридцять... Потім він відчув, що на шиї сидить хтось легкий, спираючись на його голову, і зрозумів, що обережно притримує руками маленькі ноженята.

– Тату, – сказав дитячий голос над головою. – А чому сонечко таке велике, а зірочки малюсінькі?

І хтось, ким зараз був він, Павло Корнілов, відповів:

– Сонечко близько, Ірочко, а зірки далеко – тому й здаються маленькими. Хоча насправді багато з них – Полярна, Бетельгейзе, Денеб – набагато більші за Сонце.

– От і ні! – радісно вигукнули над головою. – Зірочки маленькі тому, що погано їдять!

...Спочатку він усе ж таки думав, що це просто сон, надзвичайно яскравий сон,

навіяний прочитаними книжками. Але видіння приходили до нього й потім, у серпні й жовтні, листопаді й січні, і не було в усій Лісовій Країні таких книжок, що могли закарбувати в його свідомість, у його пам'ять ці образи.

Він сидів у зручному кріслі й водночас незбагненним чином рухався, ширяв у блакиті, яка линула через маленьке кругле вікно в увігнутій стіні довгого приміщення, заставленого рядами крісел. Униз, за віконцем, від обрію до обрію тягся пухнатий щільний туман, утворюючи западини й нагромадження скель, схожий на застиглу пару над гарячим лісовим джерелом. У високій блакиті, подекуди затягнутій білим серпанком, горіло яскраве сонце. Потім він відчув, що немов плине з невидимої гори, так що аж захопило дух – і щільна завіса затягла віконце. Такі тумани огортали місто після сезону дощів, коли перехожі тінями вимальовувалися буквально за два кроки до зустрічі й відразу танули за спиною.

Туман розчинився, знову стало світло. Він поглянув униз і побачив далеку землю – розкреслені квадрати жовтих і чорних полів, дороги, облямовані деревами. Сонце по черзі спалахувало в маленьких озерах, розсипаних унизу, на рівнині, осколками гігантського люстра. Гойднувся й нахилився обрій, здибилася земля – і

знову стала на місце, і насунулася широка річка з великим білим човном, з мостами на могутніх опорах, і наблизився високий зелений берег, і в зелені золотилися, іскрилися під сонцем бані, і стояла над річкою величезна світла жіноча фігура з мечем і щитом у зведених до неба руках. Навалювалося, насувалося, здіймалося до небес безкрає місто – нескінченне накопичення вигадливих будинків, безмежна плутанина широких і вузьких вулиць, приголомшлива кількість автомобілів, автобусів і людей...

Так, Павло літав у своїх дивних видіннях-снах, а ще сидів за кермом автомобіля, і шосе неслося, неслося під колеса, а ще піднімався на пагорб, порослий деревами, і разом з білявим кирпатим дівчатком-підлітком з висоти товстостінного замку дивився на розпростерте внизу місто з гострими дахами старих будинків і високою білою вежею на стародавньому майдані.

Лежав на гарячому піску біля моря... Блукав чужим дивним лісом, що ніби виріс із казок... Їв щось біле, смачне й холодне, сидячи в затишному будиночку з різнокольоровими шибками...

Згодом видіння ослабли, стали зовсім уривчастими й бляклими, немов старі, вигорілі на сонці малюнки, але тривали, хоча все рідше й рідше.

І було одне видіння, згадка про яке довго не давала йому спокою, змушуючи здригатися й просинатися серед ночі, і до ранку дивитися в темряву.

Видіння було сповнене страху. Холодного, слизького, безпричинного страху, що змушує кидати все й іти, іти геть від дому. Що могло вселяти такий страх? Передчуття того, що от-от розкриється безодня землі чи обрушаться небеса, що з'явився на обрії вершник на блідому коні й пекло йде за ним, що вийшла з диму сарана з людськими обличчями й левиними зубами, і з жалами на скорпіонячих хвостах? Відчуття кінця світу, загибелі світу, неминучого й швидкого дня гніву, дня скорботи й тісноти, дня спустошення й руйнування, пільми й мороку, хмари й імлі?..

Страх. Невимовний, непідвладний свідомості й волі страх. Він гнав, гнав людей по дорозі, туди, де був порятунок від страху. З білястого вигорілого літнього неба струменіла спека. Поля, то знижуючись, то підвищуючись, тяглися до обрію, і тремтіло понад ними гаряче повітря, і покинуті будиночки в низинах біля ставок, в оточенні городів і дерев, вдихали спеку темними отворами прочинених навстіж дверей... Земля на узбіччях розтріскалася, нерухомою була рідка курна трава, і дерева вздовж дороги майже не

давали затінку. Курява, курява, курява важко висіла понад дорогою, курява сідала на обличчя людей, а піт стікав по щокках. І шум моторів, і дитячий плач, і гуркіт гусениць – крізь куряву й спеку. Їхали в автомобілях і автобусах, на бронетранспортерах і вантажівках, й обліпивши вежі танків, і трясучись у тракторних причепах. Ішли, втомлено тягнучи ноги й штовхаючи перед собою візки з наваленим купою добром, махали вантажівкам і автобусам, що наздоганяли їх, і, якщо вдавалося, утискувалися, залишаючи на дорозі мішки й клумаки з простирадл, скатертин та ковдр. І тяглася, від обрію до обрію тяглася низка людей і машин, у клубах куряви прямуючи під злим літнім сонцем туди, де був порятунок...

Надія на близький порятунок трох притупляла страх, але гнала, гнала вперед.

І вночі всі рухалися далі, і хтось, не витримавши, спав на узбіччі та в придорожніх полях, і хтось палив багаття й різав хліб, і хтось годував дітей на ходу, і хтось кричав, потрясаючи автоматом: “Бадьоріше, бадьоріше, товариші! Уже близько...” Світилися й рухалися фари...

А над ранок, ледь-ледь світанок відкрив очі, – з’явилося. Просто в полі, на тлі неба, яке щойно прокинулося, – високе, тріпотливе розкидисте шатро, котре

переливалося рожевим і смарагдовим, палевим і фіолетовим, немов старий циркшапіто, немов міраж, – струменіла, струменіла надія, вабила, кликала до себе, невидимими гігантськими долонями затримуючи, відштовхуючи безпричинний страх, що завис над дорогами й бездоріжжям.

Зусібіч вистрибували з кузовів, ляскали дверцятами автомобілів, вискакували з автобусів, кидали візки, м'яли танками високу пшеницю, буксували – ревіли мотори, сизий дим з вихлопних труб розпливався в чистому ранковому повітрі, – бігли, їхали, уривалися обличчями, капотами, дулами танкових гармат у переливчасті хиткі стіни шатра – і занурювалися в тишу й прохолодне заспокоєння...

* * *

...Безшумно упали двері, з темряви виникли похмурі обличчя, а вдалечині маячила фігура Чорного Стража. Страж підняв руку, погрозив тонким пальцем, і Павло відчув неприємний холод у скроні. Він розплющив очі, потер онімілу щоку, пошарив у траві – і відразу наткнувся на широкий лист холод-кореня, що встиг за ці нічні години вилізти з землі й розпластатися під головою.

Невже він заснув? Ніч, як і раніше, була темною, і знову нашіптував щось Уми-

раючий ліс, але, здається, небо все ж таки ледь вловимо посвітлішало.

Що ж робити? Самітником він жити не збирався, але шлях до рідного міста було закрито, та й до інших теж. “Буде важко – приходь за порадою”, – сказав Чорний Страж після їхньої розмови в шинку.

“Що ж, коли так, – знову наливаючись силою від злості, вирішив Павло, – я справді піду до Стража. Просто зараз, доки не настав ранок. Але не за порадою прийду я до тебе, Чорний Страже! Ніхто не зможе змусити мене приховувати свої думки й мовчати. Я не зачіпаю нікого, але й себе зачипати не дам. Я маю непогану зброю, і якщо буде потрібно – застосую її. Якщо ти, Страже, упиратимешся, то я – до біса несміливість! – переламаю тобі кістки і, бачить Творець, змушу, так, змушу тебе зробити так, щоб від мене відчепилися й дозволили говорити те, що я хочу й у що вірю. Я змушу тебе порадити Утаємниченим – а твоїх порад вони слухаються, я знаю! – сьогодні ж уранці оголосити в усіх чотирьох храмах згоду з моїми думками й повну підтримку мене, Павла Корнілова! Якщо ти впиратимешся, Чорний Страже, тобі буде зле, повір, бо я не такий, як усі, і не боюся – чуєш? – уже не боюся тебе...”

Він рішуче й безшумно йшов до міста, огинаючи болото, сповнений холодної

злості, багато передумавши цієї ночі, і готовий на все. Він не мав наміру перетворюватися на самітника.

Небо все більше світлішало, і Павло прискорював кроки, поспішаючи пробратися в будинок Стража до світанку. Підходячи до пустища Блискавки, він почув, як попереду, у лісовій тиші, хруснула гілка. Павло завмер, притиснувшись до стовбура. Знову почувся тріск, тепер уже ближче. Ні, це не ведмідь і не вовк, не схоже... Людина? Але хто блукає вночі лісом? Чорна фігура, що привиділася Довготелесому Миколі? Чорна фігура...

Павло злився зі стовбуром, відчуваючи швидке калатання власного серця й напружено вдивляючись у пустище Блискавки. На великому випаленому просторі, який ще не встиг порости молодняком, було світліше, ніж у лісі – світанок набирив силу, легкими, але впевненими невидимими змахами стираючи з неба чорноту – і Павло мимохіть здригнувся, помітивши рухому темну пляму. Вона наближалася, похрустували гілки. Павло нечутно присів навпочіпки і, схований галуззям, проводив поглядом людину, яка пройшла зовсім близько. Зачекав трохи й обережно рушив слідом.

“Цікаво, що робить у лісі вночі Чорний Страж? Шукає мене? Але звідки він знає де мене шукати? І, здається, це в нього не

перша така прогулянка; твоя, імовірно, правда, Довготелесий Миколо... Справді йде на могилу Безумної Лариси? Навіщо? Чи вирушив подорожувати по Броселіанду? Що ж, тим ліпше..."

Темрява породила напівморок, стало видно сосни, схожі на чорні пальці, що грозять небу. Павло пригинався, ховався за кущами, маючи намір іти за Чорним Стражем до невідомої поки мети, а якщо досвітня прогулянка Стража виявиться безцільною – просто тут, у лісі, поставити йому умови й будь-що домогтися від Стража згоди.

Вони пройшли краєм болота П'яти Зниклих, проминули могилу Безумної Лариси – почорнілий від дощів хрест і сонні лісові троянди, що встилали землю довгими стеблами, – заглибилися в ліс, перетнули галявину Хворих Вовків (точніше, перетнув Страж, а Павло обійшов стороною, ховаючись за деревами) – і почали спускатися в низину. Коли Чорний Страж звернув праворуч біля знайомої Павлові примітної розщепленої сосни, будь-які сумніви зникли, і Павло сповільнив крок. Чорний Страж явно прямував до Зачарованих Дерев!

Напевно, не було в Лісовій Країні людини, крім, хіба що, малечі, яка не знала про це місце в Броселіанді. А якщо хто й забував – Утаємничені в храмах нагаду-

вали. Зачаровані Дерева були закриті не лише для простих людей, але й для самих Утаємничених, позаяк були таємним місцем Творця Світу, де перебувала його частка, і ввійти туди – означало образити Творця й бути навіки проклятим. Ходити до Зачарованих Дерев заборонялося, та ніхто й не рвався туди. Проте, Павло побував там п'ять років тому і, не дійшовши ще до корявих чорних стовбурів, відчув непереборний страх і бажання тікати звідти світ за очі. Як у тому видінні... Немов якась незрозуміла гнітюча сила виходила від цього сплетіння гілля із бурим листям, що дрібно тремтіло... Перемагаючи цей страх, що бозна-звідки взявся, він того разу обійшов дерева навколо, тримаючись віддалік, але всюди було те саме – безпричинний страх носився в повітрі, і зникало будь-яке бажання намагатися йти далі.

Потім, у шинку (якось до слова припало), про такий самий пережитий страх говорив збирач трав Стефан Лунгул, заплітаючи язиком від випитої горілки і перелякано хрестячись. Говорили й інші. Зачаровані Дерева були, напевно, єдиним забороненим місцем у Лісовій Країні.

Але Чорний Страж ішов саме туди! Павлові було добре видно, як фігура в чорному плащі, не сповільнюючи крок, наблизилася до темної стіни стовбурів й гілля –

і сховалася за нею. Павло стояв, немов ще раз уражений Небесним Громом, і не знав, вірити власним очам чи ні. Отже, нікому не можна, а Стражеві можна? Пройшов... Чорний Страж – пройшов! Навіщо? Що там, за цими деревами?

Думки, як блискавки в сезон дощів, металися в голові. Злість і рішучість наростали й наростали. А чим він, Павло Корнілов, гірший за Стража? Хто, як не він, Павло, постійно думає, постійно діє? Хто сильніший і незвичайніший від усіх у Лісовій Країні? Хто щойно був готовий переламати кістки самому Чорному Стражеві?

“Я повинен іти за ним, – сказав собі Павло, стискаючи кулаки. – Я не боюся... Не боюся! Я теж пройду!”

Він кинувся вперед, енергія і злість клекотіли в ньому, він відчував, що здатний зараз поглядом спопелити, знищити весь Броселіанд! Він скреготав зубами, важко дихав і готовий був віджбурнути зі свого шляху навіть самого Творця Світу, якщо той раптом надумає зупинити його, Павла Корнілова!

Страх прокинувся, заворушився в глибині свідомості мерзенним звіром, утримуючись сотнею липких чорних лап, страх підкошував ноги, гарячим потом проступав на спині, гострими пазурами дряпав горло. Тиснуло, тиснуло на голову й пле-

чі, настирливо впиралося в груди, силкуючись зупинити, відкинути, змусити бігти не озираючись аж до самої галявини Хворих Вовків. Павло важко крокував, усім тілом нахилившись уперед, нагнувши голову, немов видирався з трясовини, немов брів по пояс у воді проти течії.

Виникло у свідомості маленьке сонце й, розпалюючись, зависло у височині, відганяючи чорноту. Він схопив страх за липкі лапи, потягнувся нагору, нагору, до сонця, міцно тримаючи страх, викручуючи, виламуючи лапи, що упиралися... Підтягнув до сонця – і чорним вогнем зайнявся страх, зморщуючись, скручуючись, розсипаючись на попіл, як сухе листя в багатті. Він притиснувся до сонця мокрим від поту чолом – і сонце осушило чоло, і перетекло в нього, і йому стало тепло, і звично закололо трохи вище перенісся.

З тріском, з лиховісним шумом валилися Зачаровані Дерева, грудки землі з вивернутого розчепіреного коріння летіли до провітлілого неба, під Павловим лютим поглядом обпадало буре листя, і здавалося – запеченою кров'ю вкрилася трава. Все навколо змінювалося, змінювалося... І відкрився невисокий пагорб, зарослий вовчим мохом, що виблискував, ніби луска йорданських риб, і на похилому бо-

ці пагорба швидко зсувався, затягувався темний отвір.

Стража не було.

Немов підхоплений ураганим вітром, кинувся Павло до пагорба, відчуваючи в собі таку силу, що здавалося йому – розриє, руками розкидає пагорб до самої основи, закине в небо, і звалиться пагорб у Йордан як палаюча вогнем гора, що звалилася в море після труби другого ангела...

“Відкрийся! Відкрийся!” – подумки повторював він, упиваючись поглядом у вовчий мох, і тьмянів, і осипався сміттям до підніжжя пагорба вовчий мох, і оголювалася земля.

“Відкрийся! Відкрийся!..” – повторював, напружуючи всі сили, відчуваючи, як палахкотить у голові нестерпний вогонь, як витікає з чола маленьке сонце й плавить, плавить землю.

“Відкрийся... Відкрийся!”

І здригнулася, посипалася земля, тріщина побігла нагору схилом, розширюючись, перетворюючись у темний отвір. Щось клуботіло там, у темряві, щось повільно оберталося, мигтіли золотаві іскри, пахло ранковою свіжістю після дощу...

Він перехрестився, глибоко-глибоко вдихнув цю свіжість – і кинувся в чорну іскристу круговерть.

ЧАСТИНА ДРУГА. КРІЗЬ ТУНЕЛІ

Смолоскип на стіні ледь потріскував, мерехтливе полум'я висвітлювало грубо обтесане каміння. Жовтуватий дим тягся вгору, зникаючи в дірі, пробитій у закіптявілій кам'яній стелі. Павло повів плечима, кілька разів напружив і розслабив зв'язані за спиною руки, поворушився, намагаючись зручніше влаштуватися на оберемку шарудливої сухої трави.

“У нашій в'язниці хоч вікна є”, – подумав він невдоволено й потерся об плече підборіддям. Підборіддя було колючим, і якщо так піде далі – того й гляди відростуть борода та вуса, як у Леха Потопельника.

Він скоса глянув на збиті з щільно пригнаних одна до одної дощок двері в низькій склепінній ніші. У дверях був пропиляний невеличкий квадратний отвір, крізь який виднілася кам'яна стіна коридору. Стіна, здавалося, тріпотіла від нерівного світла невидимих звідси смолоскипів.

Замкнені двері, звичайно, не перешкода, думав Павло, але там, у коридорах, у переході, що веде до будинку намісника, повнісінько охорони – його цілковито встигнуть продірявити автоматною чергою чи проткнути десятком стріл. І не врятують жодні здібності. Ні, якщо доведеться ті-

кати – то іншим шляхом. Але зараз варто зачекати, доки повернеться Страж, – можливо, він справді розкаже про Землю? Довгенько, одначе, вони там розбалакують з намісником про його, Павлову, подальшу долю...

Лунко прокричали в глибині коридору – вочевидь, гукали когось з охорони – і повз двері протупотіли важкою риссю, на мить майнувши в квадратному прорізі, голосно буркочучи на бігу. Тупотіння віддалилося, і знов усе стихло. Павло притулився головою до стіни, відчувши скронею холодну нерівну поверхню каменя, і заплющив очі. Він не міг визначити, скільки часу провів у цій іскристій темряві всередині пагорба, оточеного Зачарованими Деревами. Не було ніякого Чорного Стража, нікого й нічого не було, окрім чорноти з то близькими, біля самого обличчя, то далекими золотавими іскрами. Він не відчував під ногами опори, не відчував жодного руху, немов застиг під водою, не діставши дна, у темному йорданському вирі під обривом Ванди. Він ворухив ногами, розводив у боки руки, не відчуваючи ні найменшого опору повітря. Золотаві іскри підпливали до обличчя, сковзали по щоках – але не обпалювали, і їхніх дотиків не відчувалося, а може, і не було дотиків. Чорнота здавалася то занадто тісною, як

у дитинстві під ковдрою, коли періщить по шибках дощ, то безмежною, розсіяною навсібіч, подібною до таємничої біблійної зовнішньої пільми, сповненої плачем і скреготінням чиїхось зубів. Чорнота була незвичайною, зовсім несхожою на нічний лісовий морок, узагалі ні на що не схожою, і Павло злякався, що помер і приречений тепер віковічно висіти в цій темряві. Чорний Страж уявився йому мерцем, котрий виходить з могили й живе поміж людей, а потім знову повертається в царство смерті. А він-бо, дурень, наважився переслідувати мерця!

З переляку Павло вирішив, що ще не пізно зібрати всі сили, послати уявний наказ і повернутися до Лісової Країни, знову стати живим. Він наказав собі не панікувати й зосередитися.

“Відкрийся, відкрийся, відкрийся!”

Зашелестіло, насуваючись, зашуміло недалеким водоспадом, заметушилися, відсахнулися, бризнули врозтіч золотаві іскри, які щойно застигли мерехтливим колом – і зникли. Згустилося, затверділо за спиною, несильно штовхнуло – і Павло ступнув уперед, виставляючи руки, покотився вниз, приминаючи щось податливе, схоже на траву – і його оглушив той самий страх, що втримував перед Зачарованими Деревами.

Але тепер Павло знав, як боротися зі страхом. Кинув його, ослаблого, у збільшене сонце і, лежачи в заростях якихось рослин, зовсім не схожих на вовчий мох, почав розбиратися що й до чого, і з якого боку пагорба його викинуло, і чому навколо дивний напівморок, і де ж ранок?

Насамперед він подивився вгору, шукаючи очима джерело неяскравого, аж ніяк не сонячного світла, – і насилу стримав крик. У небі, в оточенні соковитих колючих зірок, висіли два бліді півмісяці – один більший, другий менший, – випромінюючи м'яке приглушене сяйво. А зорі? Це були зовсім незнайомі зорі! Вражений Павло квапливо обшарював поглядом небо, вишукуючи звичні сузір'я. Де Ноїв Ковчег, де Небесна Гора, Храм, Стежка Трьох Мисливців, Зоряне Колесо, Хрест?.. Звідки ці осяйні видіння у формі півмісяців? Невже він усе ж таки помер і потрапив у загробний світ? Хто чекає на нього тут: предки-засновники, Ванда, Безумна Лариса, дід Сашко?.. Невже ось таким воно і є, царство смерті?

Він звівся на повен зріст серед високих, йому по груди, рослин з незнайомим приємним ароматом (що, й після смерті можна відчувати запахи?), і роззирнувся. Він був біля підніжжя невисокого пагорба, порослого все тими ж запашними рослинами, довкола в напівморочу вгадувалася

долина, і віддалік горіли багаття, півколом охоплюючи пагорб. Біля вогнищ виднілися чийсь фігури.

Павло поспіхом присів, занурився в рослини. Навіть у загробному світі слід бути обережним. І мертвим він себе зовсім не відчував. Треба йти звідси, вирішив він, пробратися за багаття, сховатися в долині й дочекатися ранку. Адже й у царстві смерті має бути ранок!

Рослини шурхотіли, доводилося обережно розводити їх у боки, і пересування до вогнищ виходило дуже повільним. Павло взяв трохи праворуч, щоб прокрастися поміж двома найближчими до нього багаттями – і зупинився. Поруч тяглася широка дорога, вимощена кам'яними плитами. Дорога вела від пагорба в долину.

“Чи не Стражі часом нею ходять?” – подумав Павло, знову заглиблюючись у зарості.

Опинившись, за його розрахунками, між багаттями, він повільно, затримуючи подих, випростався й виявив, що вже минув вогненне півколо. Найближче вогнище, потріскуючи, горіло зовсім близько, біля нього на купі суччя, боком до Павла, сиділи двоє в темних широких накидках, перехоплених пасами, виставивши до вогню босі ноги. Вони були чорноволосі й бородаті, і дуже схожі на звичайних лю-

дей. Павло вслухався в їхню неквапливу розмову – і нічого не зрозумів. Бородані переговорювалися невідомою йому співучою мовою.

Павлові згадалася біблійна вавілонська вежа. “І змішаємо там мову їхню, так щоб один не розумів мови іншого”. Що, у царстві смерті говорять не так, як у Лісовій Країні? Він зосередився, намагаючись уловити тло. Є... Розслабленість... Благодушність... І водночас – легка настороженість, розпливчаста тривога. Когось побоюються? А це що? Один з бороданів перемінив позу – повернувся на бік, опустивши коліно, – і Павло побачив на суччі короткоствольний автомат на широкому ремені, майже такий самий, які залишилися в Лісовій Країні ще від часів предків-засновників, і ще якусь дивовижну зброю на кшталт короткого лука з незрозумілим приладдям, з котрого стирчала гостра стріла.

Глибше, глибше... Втиснутися в тло, злитися з ним, намацати думки, той момент, коли думка втілюється в слово, впіймати, уловити ці точки, прослизати від думки до слова, проникаючи в зміст у мить народження мови. Ось так, ось так... Засвітилося, налилося світлом, засяяло маленьке сонце, освітлюючи свідомість, було пройдено невловиму межу – і прояснилося...

– ...віриш чи ні – і так усе горнятко, до денця, – казав той, що напівлежав на боці, підперши щоку кулаком і ліниво ворущачи босою ступнею. – Тільки сопе й багровіє. Я йому: “А друге зможеш?” А він посопів, по череву поплескав, підморгує й кричить: “Луїджі, тягни горнятко!” Клянуся Священним Пагорбом! – бородань повернувся в той бік, звідки прийшов Павло, і перехрестився. – Уявляєш таку пельку?

– Це що-о, – неквапливо відповів другий, підкидаючи суччя у вогонь. – От у неділю в Леонардо, – (Павло здригнувся, почувши це ім'я, відразу пригадавши Едем, Геннісаретське озеро, Тетяну). – ...а повз низенька йде, з цих, ткаль. Ну, роздягнули біля басейну, горняток сто прислужники налили туди, й у басейн її...

Біля багаття ліниво реготнули. Павло тихо опустився на землю, витер рукавом куртки спітніле чоло. У небі шкірилися бліді півмісяці. Дихати стало легше й припинило, нарешті, болісно стискатися серце. Ніяке це не царство смерті. Звичайнісінькі чолов'яги, таких у шинку в Ревекки скільки завгодно. І розмови такі самі. Тільки от “низенькі”, “прислужники”... Ніяке це не царство смерті, а отже... А отже, Лісова Країна – не єдиний породжений Творцем світ, як твердять Утаємничені. Ось він, інший світ, теж створе-

ний Творцем, у нього можна потрапити, переборовши страх перед Зачарованими Деревами, змусивши розкритися порослий вовчим мохом пагорб і вийшовши з іншого пагорба, Священного Пагорба, яким клявся той бородань... А ще все це означає, що правда на його, Павловому, боці, і справді була десь Земля, і предки-засновники прийшли звідти в Лісову Країну. І те видіння з курною дорогою, заповненою машинами й людьми, те поле й шатро, що випромінювало прохолодну надію й зцілювало від страху, – не просте видіння, а ожила в ньому, Павлі Корнілові, пам'ять предків про Вигнання з Землі, про вигнання в Лісову Країну, яке чомусь надумав учинити Творець...

Йому раптом стало жарко від ще одного припущення. А якщо Землю не знищено Творцем, і вона є, десь є, благодатна, така ж дивовижна й прекрасна, як у книжках, і може, предки в чомусь провинилися перед Творцем, і за це їх було позбавлено батьківщини?..

І може, тут, у цьому світі, знають, де шукати її? Цей світ – не Земля, у земному небі немає ніяких напівмісяців, а є Місяць, єдине нічне світило... Та, можливо, – знають і підкажуть?..

І ще в ньому міцнішала впевненість, що загадковий Чорний Страж, слуга Творця Світу, знає цю таємницю. Чорний Страж

пішов сюди трохи раніше, отже, потрібно знайти його! Уночі, звісно, краще не потикатися з розпитуваннями до цих двох – хоча вони зрозуміють його мову, він зуміє нав'язати їм свої думки, – але справа може не дійти до розпитів. Якщо біля інших вогнищ – а їх з добрих два десятки – теж сидять з автоматами й луками, то запросто приб'ють з переляку, адже вони чимось стривожені. Потрібно дочекатися ранку.

– ...Так, Артуро слабшим буде, – говорили біля багаття. – Йому після горнятка не те що з Терезою, з кульгавою Луїзою не впоратися.

– А до речі, кульгава Луїза в цих справах ого-го, дарма, що кульгава. Знаєш, Чиччо, здорового такого, з охорони намісника? Котрий торік розігнав процесію цих голосильників. Так от, Чиччо розповідав...

Павло йшов усе далі від Священного Пагорба, і голоси віддалялися, знову чувся лінивий сміх. Він ішов чужою долиною під чужими зорями, назустріч недалекій блідій заграві, схожій на відблиск лісової пожежі, і серце його радісно билося, тому що він відчував, знав: десь там, за цими чорними колодязями-пагорбами є Земля, казкова прекрасна Земля, оспівана, закарбована предками. Він вірив, що знайде її.

Він ішов і шепотів слова, сказані Мойсею з палаючого тернового куща, ішов і шепотів:

– І йду вивести його з землі цієї в землю добру й велику, де течуть молоко та мед... У землю добру й велику... Де течуть молоко та мед... Молоко та мед...

“Хто зна’, можливо, так воно й справді сталося колись, можливо, Творець Світу не раз уже створював інші землі й населяв їх людьми, а потім вів людей в інші місця з якоюсь лише йому одному зрозумілою метою?” – думав Павло, йдучи все далі від багать.

Він ішов паралельно широкій дорозі, що вела до заграви над долиною, і невдовзі зрозумів, що світло променіє з-за високої кам’яної стіни, яка звертала від нього ліворуч, і праворуч, і ховалася в напівмолеку. Він розрізнув велику закриту браму, пройшов уздовж стіни в гущавину рослин і розмістився на землі, звично поклавши під голову куртку. Він вирішив не намагатися проникнути в місто вночі, і подрімати до ранку, а вранці подивитися й послухати, залишаючись непоміченим, і потім діяти, залежно від ситуації.

Над головою горіли незнайомі зорі, з-за міської стіни долинав приглушений ритмічний перестук і неголосне ніжне звучання якогось музичного інструмента, схожого на гітару. Протяжно співав жіно-

чий голос. Павло уявив, як мама стоїть зараз біля огорожі й чекає, що він прийде чи подасть знак, що живий, що ховається в лісі. Знала б мама, у які краї його занесло... Хоча які це краї – він і сам не знав.

* * *

Прокинувшись, Павло кілька митей не міг збагнути, де він і звідки взялися тут небачені фіолетові квіти з гострим широким листям, що височіли над ним на довгих і товстих чорних стеблах. Квіти шуміли, хитаючись на вітру. Зорі зникли, по синьо-зеленому небу тяглися кошлаті хмарки. Павло підвівся, подивився ліворуч – брама все ще була зачинена, стіна, складена із сірих валунів, тяглася мало не до обрїю, і весь простір перед нею здавався колихливою фіолетовою поверхнею озера, розсіченою кам'яними плитами дороги; подивився праворуч – і завмер. Крізь розриви в хмарах дряпалося в небо величезне червоногаряче сонце, і довга червона смуга гойдалася, тяглася, пливла по хвилях безкрайої водяної поверхні, яка заливала обрїй. Павло бував на Балатоні й на Байкалі, і з високої набережної Капернауа милувався Галилейським морем, але такого простору йому ще не доводилося бачити. Навіть за Галилейським морем угадувалася темна лінія лісу, тут же не було й натяку на те, що десь за

обрієм може ховатися суша. Фіолетова долина збігала вниз від міської стіни до цього неосяжного моря, перетворюючись на широку смугу червонуватого піску. Хвилі жадібно наскакували на пісок, їхній шум зливався із шумом квітів. Уздовж берега над самою водою повільно летіли великі строкаті птахи, плавно змахуючи широкими крилами. На піску лежали крутобок човни з довгими кілями.

Павло стояв, зачарований побаченим, забувши про все, і отямився лише від якихось звуків за спиною. Він пригнув голову й обернувся на звуки. Високі стулки дерев'яної брами поїхали всередину, почулося шльопання босих ніг по камінню — і з воріт нестрункою колоною потягнулися чорноволосі бородані в брунатних накидках до колін. Вигляд у бороданів був заспаний, вони майже не розмовляли, плентаючись до Священного Пагорба. За ними повільно котили три довгі мажари із суччям, запряжені неповороткими на вигляд тваринами з густою рудою шерстю й довгастими безвухими головами. Широко розставлені очі тварин здавалися скляними й порожніми.

Павло повернувся до вогнищ — подекуди в небо ще підіймався димок, але люди, підібравши автомати й луки, уже йшли крізь квіти назустріч неквапливій колоні. Фіолетовий від квітів Священний Па-

горб був єдиною височиною в долині, яка вдалечині зливалася з морем. Обидві групи зустрілися на дорозі, відбулася передача зброї, і незабаром нічні вартові, переговорюючись, пройшли повз Павла – він почув знайомий лінивий сміх – і зникли за брамою.

Павло вирішив не поспішати й поспостерігати ще. Адже ця сторожкість, луки й автомати щось та й означали. Брама залишалася відчиненою. Монотонно шуміли, гойдалися квіти, хмарки доганяли одну одну, чіплялися лахміттям, зливалися, як краплини води, навалювалися на сонце, подушками обкладали його – і затягли-таки, сховали, викрали у вітряного ранку, стерши доріжку, яка щойно почала рожевіти на неспокійній воді.

За брамою знову почулися голоси, і на дорогу, стукаючи по камінню підошвами міцних високих черевиків, вийшли широкоплечі чоловіки в просторих сорочках, заправлених у підперезані вовняними пасами широкі штани. Чоловіки йшли по двоє, один за одним, несучи на плечах щогли зі складеними жовтуватими вітрилами й довгі весла. Вони звернули з дороги, пройшовши повз Павла, і почали спускатися до моря стежкою, що звивалася вздовж міської стіни. Назустріч їм ішов високий смаглявий хлопець у білій замашеній сорочці. Хлопець злегка погойду-

вався і, здавалося, спав на ходу. Він прямував просто на рибалок, і ті розступилися й мовчки пропустили його. Хрипливатий голос невидимого брамника окрикнув хлопця біля брами:

– Славен Великий Цар! Звідки йдеш, пане?

Хлопець утомлено махнув убік моря.

– А де ж щасливиця? Не може підвестися? – реготнули за брамою.

Хлопець невиразно помотав головою і, похитнувшись, зник за стіною.

Це було вже дещо. Павло присів навпочіпки, зняв і склав куртку, затиснув її під пахвою і висмикнув шнурок з коміра сорочки. Він мав намір непомітно спуститися до моря, а потім повернутися вже стежкою й теж увійти в браму.

Але з утіленням цього задуму в життя довелося зачекати, бо з міста неквапом виступила чергова процесія. Процесія здалася Павлові настільки дивною, що він мало не впустив куртку. Дорогою, убік Священного Пагорба, ішли молоді жінки з довгим, розпущеним по плечах, темним волоссям. Єдиним одягом жінок (якщо це можна було вважати одягом) були фіолетові стрічки, які обвивали шиї. У Павла трохи запаморочилося в голові, коли він побачив таку кількість голих стегон, животів, грудей, що плавно погойдувалися, та запаморочення відразу ж ми-

нуло, коли поміж цими грудьми й животами він розгледів блідо-рожевий плащ з гостроверхим каптуром.

Рожевий Страж Вавилона? Звідкіля він тут узявся? Прийшов через той самий колодязь? Навіщо?

Павло лише одного разу бачив Рожевого Стража. Років п'ять чи шість тому Павло сидів на березі за вавилонським храмом, там, де Фісон впадає в Йордан, і Рожевий Страж нечутно спустився широкими дерев'яними сходами, які вели від храму, і теж зупинився біля води неподалік. Постояв трохи, поглянув на Павла з під каптура й так само нечутно зник. І от тепер Страж тут?

Павло провів поглядом оголені фігури – віддаляючись, розмірено погойдувалися білі сідниці – і засумнівався. Надто вже бляклим був рожевий плащ. А що, коли це місцевий Страж? Що коли й тут кожне місто має свого Стража? Вочевидь, так було потрібно Творцеві...

Озброєні бородані в дозвільних позах сиділи по двоє біля згаслих чорних вогнищ, решта новоприбулих спроквола вивантажували суччя з мажар. Коли процесія наблизилася, ті, хто сидів біля вогнищ, підвелися, а інші, покидавши суччя, зупинилися, повернувшись до скупчення оголених жіночих тіл. Жінки лягли ниць на каміння, обхопивши потилиці зчепле-

ними долонями, а Рожевий Страж пробрався між ними й неквапом попрямував до Священного Пагорба, супроводжуваний поглядами застиглих бороданів. Зупинився біля підніжжя, повернувся до міста, повільно перехрестив повітря і, знову повернувшись до пагорба, почав підніматися схилом. Дійшов до кінця стежини, підняв руки з притиснутими одна до одної долонями й різко розвів у боки. Здригнулися й ніби розступилися фіолетові квіти, Рожевий Страж ступнув у чорноту – і зник, і знову, ніби нічого й не було, гоїдалися під вітром квіти.

Павло спустився вздовж стіни і там, де вона ледь згиналася, приховуючи міську браму, вийшов на стежку. Рибалки розстеляли на піску вітрила, ставили щогли; оголені жінки тісною групою брели до моря крізь квіти. Він скуйовдив своє довге темне волосся, помацав колюче підборіддя (серед рибалок, як він відзначив, були й безбороді), розіпнув комірець сорочки і, тримаючи куртку під пахвою, рушив назад, до в'їзду в місто, надавши обличчю, наслідуючи того хлопця, вираз безмірної втоми.

Він підійшов до брами й побачив за нею затиснуту поміж двоповерховими будинками вузьку, вимощену камінням вулицю зі скляними квадратними ліхтарями на невисоких дерев'яних стовпах; бу-

динки були складені з того ж сірого каменю, що й міська стіна. Вулиця круто повертала, наткнувшись на приземкувату кам'яницю з розчиненими вікнами, кристу червонуватою черепицею, як на картинках у дитячих книжках. Біля одного з вікон другого поверху сиділа жінка в чомусь блакитному й замріяно дивилася в небо.

Брамник вислизнув, немов із самої стіни, наставив на Павла автомат.

– Ані руш!

Павло слухняно зупинився. З протилежного боку, з ніші в брамній арці, вийшов другий брамник. У його руках теж був автомат.

Звісно, можна було без особливих зусиль змусити їх перевірити на міцність міські стіни, проте Павло не збирався починати з інцидентів. Він усього лише хотів дізнатися про Землю – або ж у городян, або ж у Чорного Стража, котрий перебував, безумовно, десь у місті, – і дізнатися, по можливості, без зіткнень.

Обидва брамники – молодий і старший – були високі й бородаті, у таких самих брунатних, перехоплених пасами накидках, що й люди біля вогнищ. Близько вони не підходили, тримали Павла на прицілі, і він гостро відчув їхню ворожість. Чим він устиг їм дошкулити? Чи це в них професійне?

Він перекинув куртку на плече, широко розвів руки й, продовжуючи грати роль, утомлено запитав, подумки навіюючи їм свої слова і не сумніваючись, що вони його зрозуміють:

– У чому річ?

– Руки за спину, – скомандував той, що був старшим. – Діно, обшукай його.

Молодий смаглявий брамник зі шрамом, що простягся через усю щоку від верхньої губи до скроні, повільно рушив до Павла, не знімаючи рук з автомата. Павло підкорився наказу, краєм ока вловив якийсь рух і виявив, що позаду стоять ще троє озброєних чоловіків – двоє з луками й один із двоствольною рушницею. Звідки вони з'явилися, Павло так і не зрозумів, але відчув, що і від них струменіє ворожа хвиля. Діно наблизився, жестом вимагаючи віддати куртку, ретельно промацав її завченими руками. Перекинув другому автоматнику, зайшов Павлові за спину – у того неприємно заніла потилиця, але він не ворушився, усім своїм виглядом демонструючи миролюбство, – обплескав Павла від верху до низу й кинув одне слово:

– Чисто.

Павло відчув, як на його зап'ястках стягується мотузка, і спробував обуритися:

– Що все це означає? – сказав він, звертаючись через плече до Діно. – Йду з

берега, утомився, спати хочу – чого це ви раптом?

– Пан намісник Великого Царя тобі роз'яснить, – похмуро відповів Діно, затягуючи вузол. – Думаєш, зі стіни не помітно було, як ти в квіточках ховався, шпигун лаодійський?

Причина ворожості стала зрозумілою. Що ж, чому б не поговорити з намісником? Павло знизав плечима, опустив голову, вдаючи повну покірність, і пробурмотів, щоб Діно почув:

– Нічого не розумію. Який шпигун?

Дуло автомата штовхнуло його в спину.

– Уперед! Крок убік – стріляю.

– Куртку віддайте, – сказав Павло, але другий автоматник тільки посміхнувся і, кваплячи, повів стволом.

– Лишайтеся, ми з Джованні його доведемо, – сказав Діно іншим. – Ходімо, розберемося, шпигун лаодійський.

Джованні йшов попереду, Діно – за спиною Павла. Павло чув стукіт його черевиків, відчував тло задоволення і зловтіхи й не сумнівався, що брамник у разі чого стрілятиме не роздумуючи.

Вони дійшли до кам'яниці, критої черепицею, і жінка в блакитному зустріла їх байдужим поглядом. Звернули за ріг і попрямували вузькою вуличкою без тротуарів, стиснутою двоповерховими сірими будівлями. Замість дерев біля будин-

ків стояли ліхтарі, за чорним від кіптяви склом блідо горіли смолоскипи, і маленький кучерявенький дідок стояв на верхній поперечині драбини, накривши смолоскип ковпаком на довгій ручці, і протирив скло ліхтаря. Павло йшов за Джованні, котрий неспішно крокував попереду, і з цікавістю дивився по боках.

Спочатку місто було одноманітним і тихим, та чим далі вони йшли від брами, тим більше воно змінювалося. Павло про всяк випадок рахував повороти й запам'ятовував місця, повз які вели його конвоїри. Ось широка вулиця, обабіч якої кам'яні щаблі йдуть нагору, і там, за парканами, видно великі будинки, і з однієї кам'яної чаші в іншу маленькими водоспадами біжить вода. Ось майдан, оточений невисокими деревами з акуратними жовтими кронами, – і в центрі височіє пам'ятник якомусь гладкому бороданю в довгому вбранні. У бороданя пихате обличчя, товсті губи й щось на кшталт корони на голові. Ось будинок з масивним балконом на стовпах, на балконі висять мокрі простирадла, і наголо пострижений круглолиций хлопець, чимось схожий на Віктора Ведмедя з батькової бригади, стоїть, спершись на поруччя, і неуважно плює вниз. Ось довга, на весь квартал, будівля з колонами, величезні кам'яні ванни, наповнені водою, широкі напівкруглі

лави, які амфітеатром сходять униз, до невеличкого порожнього майданчика... Будинок з овальними курними вікнами... Ось кілька похмурих чоловіків ліниво виколупують каміння з бруківки, а поруч, переминаючись з ноги на ногу, нудьгує руда тварина з кислою мордою і скляними очима, і у мажарі височіють сірі валуни... Знову будинки на пагорбах і нерухомі фігури на балконах...

Павло відчував, що починає задихатися в цьому кам'яному Броселіанді. Сіре небо зливалося з сірими будівлями, понуро шаркали підшвами перехожі, а обличчя в усіх були сонними, немов городяни провели бурхливу ніч і тепер просто примушували себе пересувати ноги.

Павло слухав уривки розмов, вдивлявся в обличчя – і його починало щось непокоїти. Говорили про різне. На Десятій вулиці ще позавчора каналізацію прорвало, а ці ледацюги все ніяк не полагодять, смердота стоїть страшенна, та ніхто й не ворухиться... Уночі знову гуляли на Третій горі, горнятка шпурляли з вікон, якогось приземкуватого забили мало не до смерті... Кажуть, до канцелярії намісника доставили указ Великого Царя – всю охорону розігнати й поміняти, нібито змову в столиці розкрили... Ліс невдовзі почнуть морем возити... І чого тільки вони з нею не робили, адже до самого ранку

колобродили – і нічогісінько, а зараз вона туди ж – до Священного Пагорба, проводити... Он знову нібито шпигуна впіймали, ух, і буде йому, шкідникові, через них от, через Лаодію цю мерзенну, жінки народжувати майже перестали, через отруйників...

Павло мимохіть сповільнив крок, подивився в спину двох жінок з високими вигадливими зачісками і відразу ж дістав стусана в поперек.

– Ворушися-но, мерзото лаодійська, – майже добродушно сказав Діно.

Павло покрокував далі, у роздумах опустивши голову. Він зрозумів, що саме тривожило його. Городяни були дуже схожі на жителів Лісової Країни. І не тільки зовні, це якраз не головне, Творцеві просто ні до чого, напевно, було населяти два світи двома різними типами людей. Городяни були схожі на будь-якого ерусалимця, лондонця, капернаумця якоюсь внутрішньою млявістю, цілком можливо, непомітною їм самим, але помітною йому, Павлові. Разюча подібність... І ці слова про те, що перестали народжувати... Навряд чи в цьому винні ворожі лаодійці, причина тут інша і, швидше за все, така ж, як і в Лісовій Країні. Чогось не врахував Творець... Зникла в людей та життєва енергія, яка буквально вирує в книгах предків-засновників, вривається в душу з

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

їхніх малюнків... Щось загублено, але хто підкаже – що?..

– Де знайти Чорного Стража? – звернувся він до Діно. – Він десь тут.

Діно затнувся й засичав зляканою скромовкою просто в потилицю Павлові:

– Ти що, лаодійцю, ненормальний? Ти чого репетуєш? Чорний Страж йому примарився!

– Так і скажи, що не знаєш, нетямо! – огризнувся Павло.

Очевидно, до Стражів і тут ставилися з острахом і повагою. А Чорний Страж, подумав Павло, отже, або ж минув місто, щоб, наприклад, покататися по морю на човні, або ж увійшов через іншу браму. Шкода.

– Шпигунів якихось ненормальних засилають, – тихо бурчав Діно. – Чорний... Рожевий йому Чорним привидівся... Горіти тобі в геєні вогненній, мерзото лаодійська, клянуся Священним Пагорбом!

За рогом відкрився широкий майдан, вітер ганяв по камінню якесь сміття. Майдан замикав масивний триповерховий будинок із двома рядами колон. На сходах, притулившись до колон, стояли люди з автоматами, зодягнені все в ті ж самі брунатні накидки.

“А ось і дім місцевого Понтія Пілата”, – подумав Павло, слідом за Джованні піднімаючись сходами.

– Стояти тут! – наказав Джованні, пошепотівся з охороною й махнув рукою. – Уперед!

Коридори, коридори, довгі лави, чоловіки й жінки із сонними обличчями. Джованні зник за дверима, висунувся, мотнув головою, і Діно в черговий раз підштовхнув Павла стволом автомата. Павло втримався від спокуси врізати черевиком по його смаглявому обличчю зі свіжим шрамом і ввійшов до кімнати.

Навпроти високого, від підлоги до стелі, овального вікна, яке виходило на глуху сіру стіну, за широким столом сидів лисючий товстун з пухкими, ображено підібганими губами. Біля столу, шанобливо зігнувшись, стояв Джованні, як і раніше не знімаючи рук з автомата.

– Та-ак, отже, лаодійський шпигун? – напівзапитально-напівствердно протягнув товстун і потер долонями щоки.

– Чи можу я з тобою поговорити, наміснику? – запитав Павло.

Товстун поморщився і став ще більше схожий на ображеного.

– По-перше, не наміснику, а пане наміснику Великого Царя, по-друге, пан намісник Великого Царя... гм-м... поки відсутній, і ти, нікчемо, бачиш перед собою його помічника – із будь-чим до пана намісника Великого Царя не бігають. А по-третє, говорити тут буду я, а

ти відповідатимеш на запитання. Зрозуміло?

– Зрозуміло. Тільки я не лаодійський шпигун, – стримано відповів Павло, вирішивши відразу взятися до справи, позаяк становище арештанта йому вже набридло. – Я взагалі не шпигун. Оскільки ти тут, як я зрозумів, влада, дай відповіді на два запитання: що відомо про Землю і де Чорний Страж? А потім я дещо розповім.

Він відчув шквал подиву, переляку й обурення, що налетів від конвоїрів, і незрозумілу радість помічника пана намісника Великого Царя. Джованні роздратовано скинув автомат, але товстун стукнув по столу кулаком, гарикнувши: “Спокійно!” – і задріботів скоромовкою, не відриваючи погляду від Павла й намагаючи поворозку з китицею, яка звисала вздовж стіни за його спиною:

– Так... Так! – він кілька разів смикнув поворозку й повів далі украдливим голосом: – Отже, заборонені книжки? Отже, Чорний Страж? – останні слова він вимовив мало не пошепки. – Не Рожевий, не Білий, а саме Чорний?

– Саме Чорний, – підтвердив Павло, не розуміючи причину такої радості.

– Та-ак, – товстун відкинувся до стіни й склав руки на животі. – Це цікаво. Мабуть, є сенс дочекатися пана намісника Великого Царя, – останню фразу він ви-

мовив із зосередженим виглядом, немов прислухався, чекав чогось.

У коридорі затупотіли швидкі кроки, двері розчахнулися й до кімнати ввалилися чотири молодці з автоматами.

– Вільні! – товстун махнув рукою вбік Джованні й Діно, немов відганяючи невидиму комаху. – Відмітьтеся в канцелярії, там дадуть розпорядження. Вам, – він обвів поглядом автоматників, що вбігли, – чекати за дверима.

– Куртку поверни, – нагадав Павло, але Джованні квапливо вискочив з кімнати.

Коли вони залишилися вдвох, товстун знову потер долонями щоки й стиха сказав:

– Залишимо поки осторонь розмову про заборонені книги. Це пізніше. Не знаю, чим ти керувався, ставлячи свої запитання, і яку ведеш гру. Начальник охорони Південної брами доповів, що ти ховався біля стіни, а відтак намагався проникнути в місто. Повторюю, логіка твоя мені незрозуміла, але вона, безсумнівно, зрозуміла тобі. Помітили тебе випадково, шанси потрапити в місто були великі, а всі ці випадки з лаодійськими шпигунами... сам знаєш, – помічник зробив невідразний жест. – Незрозуміло, чому так, у лоб, про Землю – ну, це, можливо, пов'язано з голосильниками, хоча, по-моєму, тут щось глибше... Можеш поки не

відповідати! – помічник виставив перед собою долоні, помітивши рух Павла. – Але от Чорний Страж... Це що, пароль? – він понизив голос, подивився на двері, потім на Павла, котрий нічого не розумів. – Тебе неправильно проінструктували? Чи ти сам помилився? У пана намісника Великого Царя вісім найближчих помічників. Вісім, розумієш? – для переконливості товстун показав на пальцях, скільки найближчих помічників має пан намісник Великого Царя. – Я не той помічник, правда? До кого ти йшов? Не бійся, – він заговорив ще тихіше, – у мене теж є свої інтереси і я теж хочу жити, а не скінчити, як... – він повів поглядом убік вікна. – Адже я давно підозрював, що Філіппо веде подвійну гру. Я теж готовий...

– Я щось не розумію... – пробурмотів украй збентежений Павло. Тло було цілком доброзичливе, товстун, здається, не намагався його заплутати. – Я тільки хотів дізнатися про Землю й Чорного Стража.

– Так-так, – закивав помічник. – Розумію. Хочеш, щоб висновки зробив я сам, а ти ніби й ні до чого. Не говорив, не вербував. Добре. Отже, у жодному з міст жодного з п'яти царств немає ніякого Чорного Стража. Раз. Великий Цар стає нестерпним, ти це чудово знаєш, усі ви там це чудово знаєте. Два. – Він загинав пальці. –

Отже, якщо Чорного Стража немає в жодному з міст п'яти царств, то де він є?

– Де? – запитав Павло. Його починали зацікавлювати цілковито безпідставні міркування помічника пана намісника.

– А-а! – товстун прищулився. – Там, саме там, у місті на острові, адже чутки доходять. Моя правда?

Павло мовчки знизав плечима.

– У тому ж бо й річ, що моя правда. Адже ти не один тут? Звісно, не один... Я згоден сприяти. З подальшою... н-ну... по всьому... віддякою. Влаштує такий варіант?

Павло з жалем подивився на товстуна, який навалився грудьми на стіл.

– Навіть якби в твоїх припущеннях була хоч частка істини – такий варіант мене б усе одно не влаштував. Я змалечку зневажав ієрихонську блудницю Раав, котра сховала розвідників Ісуса Навіна і тим врятувала себе при падінні Ієрихона.

Товстун довго мовчав, перебирав пальцями по столі. Підвівся з відчуженим скам'янілим обличчям. Павло відчував, як змінилося тло.

– Що ж, розмова не відбулася. Шкода. Пан намісник Великого Царя має бути до вечора. Нехай він і вирішує.

Він плеснув у долоні, й у двері негайно вступили автоматники.

– До звичайної.

І додав, піднявши брову, коли Павло вже виходив:

– Якщо раптом знадоблюся – я на місці.

Потім Павла довго вели коридорами, відкритим переходом над наповненим брудно-жовтою водою басейном з високими гладкими стінами, доки не привели в холодну камеру з оберемком трави в кутку. Він вирішив поговорити з намісником, а якщо й ця розмова нічого не дасть – вибратися на волю, повернутися до Священного Пагорба й розбиратися з Чорним Стражем уже вдома, позаяк, виявляється, це не так легко – спробувати дізнатися щось у чужому світі.

Він лежав біля холодної стіни, ще й ще раз згадуючи події, що відбулися за останню добу, знов і знов запитуючи себе: чому повільно й непомітно гинуть світи? – і, як і раніше, не знаходив відповіді на це запитання. Потім дрімав, нудився знічев'я, але, давши собі слово дочекатися останньої розмови, знову дрімав – і прокинувся від скрипу дверей. Повернувшись, він побачив, що до нього наближається не охоронець, і не намісник, а Рожевий Страж.

– Славен Великий Цар, – сказав Страж, зупинившись перед Павлом.

У світлі смолоскипа його плащ ледь помітно переливався. Бліде обличчя під насунутим на чоло каптуром було Павлові

незнайоме. Він знову, як і спілкуючись із Чорним Стражем, не відчував жодного тла, немов Страж був не людиною, а дверима чи кам'яною стіною.

“Каптур! – раптом майнув здогад у Павловій голові. – Уся річ у плащі й каптурі. Можливо, сам Творець створив таке не проникне одіяння для своїх слуг...”

– Помічник пана намісника Великого Царя сповістив мене про те, що сьогодні вранці, коли я відбув для спілкування з вищими силами, при вході в місто затримано людину, – вів далі Рожевий Страж глухим невиразним голосом, дивлячись на Павла холодними очима. – Можливо, лаодійського шпигуна. Людина ця незвичайна; вона запитувала про горезвісну Землю, що є шкідливим міфом, навколо якого групуються відомі сили, а також про такого собі Чорного Стража, хоча високі кола знають: серед Стражів усіх п'яти царств немає ніякого Чорного Стража. Тебе справді затримано сьогодні вранці?

– Так. Хоча я не лаодійський шпигун і взагалі не шпигун. Бачу, у вас тут тільки й клопоту, що про шпигунів, – Павло відштовхнувся плечем від стіни й сів прямо. – Послухай, ти не розв'язав би мені руки? Я ж беззбройний, а втекти звідси важкувато.

Рожевий Страж залишився нерухомим.

– Я не втручаюся в правила, установлені високими колами, – сказав він. – Не відволікайся. Ти справді ставив сьогодні такі запитання?

– Ставив. І тобі хочу поставити. Мені чомусь здається, що Стражі знають набагато більше, ніж решта.

Почулося шелестіння плаща. Рожевий Страж відступив на крок.

– Як твоє ім'я?

– Павло.

Настало довге мовчання. Потріскував закріплений на стіні смолоскип. Павлові здалося, що Страж розгубився, хоча бліде обличчя під каптуром було, як і раніше, невиразним і застиглим, немов маска.

– Павло Корнілов, – тим же невиразним голосом вимовив Страж.

Тепер уже заціпенів Павло. Відтак мимохіть кивнув.

– Звідки ти знаєш?

– Павло Корнілов. Лісова Країна, Місто Біля Лісового Струмка, – монотонно відчеканив Страж. – Надзвичайно здібний. Потужні спрямовані біоенергетичні імпульси, здатні придушити джерела наведеної гіперфобії і навіть викликати примусову трансфокацію. Ти пройшов тунель. Зняв лінгвобар'єри в обох напрямках. Ти справді надзвичайно здібний, Павле Корнілов.

– Ага, зрозумів, – полегшено видихнув Павло, хоча насправді не зрозумів і половини того, що сказав Страж.

І взагалі мова Стража сприймалася якось не так, немов це не він, Павло, вживався в чужу свідомість, як було з іншими, а, навпаки, Страж вторгався в його свідомість, і тому слова його ставали зрозумілими... Хоча значення останніх фраз, вимовлених Стражем, вислизало.

Йому стало зрозумілим головне: Рожевий Страж сьогодні бачив Чорного Стража й довідався про непокірливого Павла Корнілова. Стражі входили в створену для якихось доки невідомих йому цілей єдину організацію двох світів. Стражі – він був майже упевнений у цьому – знають про Землю, але чомусь приховують своє знання і більш того – забороняють навіть висловлювати припущення про Землю. Чому? Яка таємниця пов'язана з цією заборонаю?

– Так, я Павло Корнілов. І я хочу знати правду про Землю. Адже Земля існує? Адже існує?

Страж нахилився до нього, розтягуючи тонкі губи в незрозумілій посмішці:

– Обіцяю тобі, Павле Корнілов, що пан намісник Великого Царя не накаже стратити тебе як лаодійського шпигуна. Ти не лаодійський шпигун. Зараз я погово-

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

рю з намісником і поясню йому, що ти не шпигун.

– А як із Землею? – нетерпляче поцікавився Павло.

– Я повернуся від намісника, і якщо ти схочеш – спробую відповісти на твої запитання.

Рожевий Страж, пригнувшись, увійшов у склепінну дверну нішу – скрипнули двері, в отворі виникло чиєсь око й волохата чорна брова, грюкнув засув, і кроки в коридорі поступово затихли.

Павло, зіщулившись, задумливо дивився на дим, що піднімався вгору зі смолоскипа. Брехати йому в житті майже не доводилося. Хіба що в юності, після зламаного в Едемі ребра, коли сказав мамі, що перекинулася дрезина. Хіба що Втаємниченому й Чорному Стражеві на запитання про пересування предметів. У Лісовій Країні можна було прожити без брехні. І Втаємничені теж, швидше за все, не брехали, розповідаючи в храмах про єдиний світ, створений Творцем. Вони просто не знали. Але брехня все ж таки могла існувати. Адже не даремно навіть у казці казок сам Господь Бог говорив людині: “А від дерева пізнання добра й зла, не їж від нього; бо того дня, якого ти вкусиш від нього, смертю помреш”, – а потім виявилося, що це не так. І навіть якщо Страж справді знає про Землю, він, повернув-

шись від намісника, теж брехатиме. Але, можливо, що-небудь усе ж таки проясниться. У будь-якому разі, вирішив Павло, шанс упустити не варто.

Двері знову заскрипіли – Павло стрепенувся – і в камері стало світліше. Замість Рожевого Стража ввійшли двоє з автоматами. Один тримав смолоскип і роззирався, обшарюючи поглядом камеру, інший уп'явся в Павлові черевики. Павло відчув їхню рішучість, змішану з ненавистю й презирством. І раптом відчув біль у потилиці, ніби хтось, підкравшись ззаду, вдарив його ножем. З надзвичайною ясністю він зрозумів, що зараз його вбиватимуть. Він насилу придушив бажання розтроцяти їхні голови об стіну (адже вони тільки виконували наказ, і було зрозуміло, хто стояв за цим наказом!) і сказав з напускним обуренням, підводячись зі зв'язаними руками з шарудливої трави:

– У чому річ? Чому дотепер не йде пан намісник? У мене важливі відомості для нього.

Він говорив, внутрішньо готуючись до подальших дій, майже не осмислюючи сказаного, бо це було неважливо, і охоронець зі смолоскипом устиг лише повернути до нього одутле обличчя з розплющеним носом, а другий, з кучерявим чубом до брів, різко сказав:

– Не рухатися!

Більше вони нічого не встигли. Павло стрибнув, сильно відштовхнувшись обома ногами, що спрацювали злагоджено й сильно, у польоті поклав тіло паралельно підлозі й з ходу гамселив підощвою лівого черевика підборіддя одутлого, а правою ногою, зігнувши й відразу ж викинувши її вперед, ударив у живіт кучерявого, носком черевика пожбуривши автомат. Він приловчився впасти на бік, підтягуючи коліна до підборіддя, боляче вдарився плечем, підхопився й миттю оцінив обстановку. Одутлий лежав біля стіни, не рухаючись, смолоскип, розкидаючи іскри, усе ще котився до дверної ніші, кучерявий зігнувся мало не навпіл, але вже підняв голову, хапаючи ротом повітря, уже намагався скинути автомат. Павло кинувся в падінні на кучерявого, вмиваючись маківкою в його обличчя, яке чимось захрумтіло. Кучерявий ударився потилицею об стіну, затих, з його розбитого, зламаного носа й губ заюшила кров. Павло підвівся, для надійності штовхнув одутлого черевиком у щелепу, прислухався, намагаючись затамувати подих – у коридорі було тихо – і ліг на підлогу, спиною до палаючого смолоскипа, який випав з руки охоронця. Боліло плече, пекучий жар обпалив зв'язані зап'ястки, і він стиснув зуби, щоб не застогнати. Уявив себе збоку, ніби вибравшись із власного

тіла, – людину зі зв'язаними за спиною руками, яка лежить на кам'яній підлозі поруч зі смолоскипом, – і зусиллям волі перетворив біль на чорну стрічку, котра тяглася з обпалених рук і розчинялася в повітрі – біль справді стих.

“От і стали в пригоді уроки Чаклуна”, – подумав Павло і, напружившись, розірвав палаючу мотузку. Підскочив до одутлого, який уже почав стиха стогнати, і зірвав з нього автомат. Кинув оком на кучерявого – той дихав, не розплющуючи очей і видуючи з ніздрів криваві бульбашки – і повернувся до протилежної від дверей стіни. Під його зосередженим поглядом по стіні побігли тріщини, повторюючи контури каміння, – застукотіло, загуркотіло, вивалюючись, обрушуючись, – і Павло рвонув у затягнутий курявою новоутворений пролом, стискаючи в руці автомат.

* * *

Він біг порожніми вулицями з поодинокими ланцюжками запалених ліхтарів, небо було темним і беззоряним, подекуди світилися тріпотливим світлом вікна будинків і на балконах сиділи люди. Люди зустрічалися й на вулицях, та ніхто не кидався навперейми, не намагався затримати – озиралися на тупіт, притискалися до стін, або зупиня-

лися й мовчки супроводжували його поглядами.

Звуків погоні поки не було чути. Він минув майданчик з амфітеатром широких лав, довгий будинок з колонами, майдан з пам'ятником гладкому бороданю, і заглибився в лабіринт вузьких вуличок. Удалині, нарешті, почулися постріли. Він звернув за ріг, потім ще раз, ледь не збивши з ніг чоловіка й жінку, які стояли біля ліхтаря, і перейшов на швидкий крок. За його розрахунками, брама була зовсім поруч. Поодинокі постріли лунали все ближче – вочевидь, переслідувачі бігли іншою, коротшою дорогою, і стріляли, звісно, не навмання, у надії на випадкову удачу, а явно попереджаючи охорону біля брами.

Павло знову звернув, розраховуючи, що тепер просто наприкінці вулиці з'явиться брама, але натомість виявив незнайомий, зовсім вузький провулок, перегороджений купою валунів. Він пішов назад, намагаючись ступати безшумно, прислухаючись до пострілів, – але постріли раптом припинилися. Знову звернув. Не те. Повернув ліворуч, минув неосвітлений провулок, вийшов на невеличкий майдан, від якого розходилися вріз-нобіч одразу п'ять чи шість вулиць. Посередині майдану віддзеркалював кільце ліхтарів маленький круглий басейн. Біля

нього на колінах стояв чоловік, поклавши голову на кам'яний парапет.

Павло перетнув майдан, скоса позираючи на освітлені вікна, і підійшов до басейну. Чоловік спав, навіть трохи похрюпував, і беззвучно ворушив губами. Павло роззирнувся й поплескав його по плечу.

– Отож-бо й воно... отож-бо... – пробурмотів чоловік, потерся щокою об камінь, але не прокинувся.

Тоді Павло застосував Чаклунову пораду. Він поклав автомат, сів поруч з городянином, затис його голову між своїх колін, стиснувши щоки, і взявся сильними енергійними круговими рухами терти вуха очманілому від алкоголю. Невдовзі городянин затряс головою й замимрив, намагаючись вирватися, і тоді Павло схопив його за комір просторої світлої сорочки, вкритої великими темними плямами, і кілька разів умокнув обличчям у басейн.

Городянин відпирхувався й віддмухувався, мотав головою, здивовано роззираючись.

– Де міська брама? – запитав Павло, наставивши на нього автомат.

– А... О... – сказав городянин. Погляд його майже миттєво став цілком осмисленим. Він ще раз озирнувся й пробурмотів:

– Восьмикутний... Як я тут?.. Он там стіна... Отже, – він з п'яною замисленістю поводив біля носа пальцем, – отже, там

брама... Кривим узвозом... – Він тикнув пальцем кудись праворуч.

– Яка стіна – міська? – швидко запитав Павло.

– А яка ж ще? – обурився був городянин, але відразу опустив голову й старанно виговорив, набравши повітря. – Я... ніко-ого... не чіпаю...

Павло підхопився й кинувся через майдан, але не праворуч, до Кривого узвозу, а прямо, до міської стіни. Нема чого лізти до брами, де чекає ціла армія лучників і автоматників. Є стіна, а він спробує зіграти роль ієрихонських труб! Тільки б вони не збагнули, куди він прагне, і не оточили кільцем Священний Пагорб.

Він зупинився в глухому куті між будинками, зміряв поглядом високу темну стіну й перехрестився. Нехай засурмлять труби, вигукне народ гучним голосом – і обрушиться стіна Ієрихона! Чи вистачить сил?

Сил вистачило. З гуркотом покотилося каміння, відкриваючи шлях до пагорба. Павло вибрався крізь пролом і побіг через квіткове море, яке шуміло під вітром, до далеких вогнищ. Від пережитого напруження біля скронь хлюпав гарячий біль. Затарахкотіли постріли від брами. Підхопилися на ноги люди біля багать, стали кидати суччя у вогонь, так що шлейфи іскор зметнулися в темне небо; кілька ра-

зів вистрілили у відповідь. Потім почали йти від вогнищ, потягнулися до дороги, якою від міської брами біг хтось зі смолоскипом. Павло зрозумів: Рожевий Страж намагається відрізати його від порятунку, і тому послав гінця попередити охоронців Священного Пагорба. Якщо відріжуть – почнуть вистежувати, а далі все зрозуміло...

Біля вогнищ було порожньо, і Павло, напружуючи всі сили, проривався крізь зарості, дякуючи Творцеві за вітер, який розгулявся, – у шумі квітів тонули всі інші звуки. За лінією багать страх на мить уперся йому в груди, змушуючи сповільнити біг, але відразу зів'янув, спопелився, зник, бо Павло вже чітко уявляв, як із ним боротися. Біля підніжжя пагорба він озирнувся. Смолоскип, затиснутий у чийсь руці, горів на дорозі біля лінії багать; неясно виступала з темряви юрба людей. Він ліг на живіт, притиснув до себе автомат і, пересилуючи гострий біль у скронях, який не було коли усувати, послав уявний наказ.

І знову занурився в чорну з мерехтливими іскрами, непоясненну круговерть, яку Рожевий Страж назвав тунелем.

* * *

Над низиною висів щільний сизий туман. По червонуватій поверхні річкової

води, що неприємно нагадувала кров, сновигали багатонігі блискучі комахи, раз у раз вискакуючи на пологий берег і зариваючись у мокрий пісок. Небо за рікою теж наливалось червоним, і повільно багровіли білі хмаринки. Дерев на пагорбах здавалися чорними, навколо стовбурів кільцями лежало опале за ніч іржаве листя. Павлова сорочка була вологою від ранкової вогкості, і він, знову згадавши уроки Чаклуна, зосередився, уявивши себе багаттям – і відчув, як по тілу поступово розтікається тепло.

Зігрівшись, він ще трохи постояв на березі, закинувши за спину автомат, і спостерігаючи як хлюпочуться, вискакують з води довгі змієподібні риби, змушуючи розбігатися блискучих комах. Він чекав, коли туман зникне під сонцем – прямувати до тунелю по мокрій траві у вологому маслянистому тумані, що віддавав болотом, йому не хотілося. Та й поспішати було нікуди. Він стояв на березі поруч із танком, до самої башти обплетеним виткими чорно-зеленими рослинами з колючими гачками-пазурцями, немов приклеєними до броні, стояв і дивився, як метушаться по воді блискучі іскорки-комахи.

Іскорки... Золотаві іскри тунелю... Невже він прирік себе на вічні блукання різними світами? Де дорога до Землі, де до-

рога до Лісової Країни? Як знайти її в цьому диявольському тунелі?

Так, Творець потрудився на славу. Лісова Країна виявилася аж ніяк не єдиним світом. Тепер, після п'яти діб, проведених під новим повільним сонцем, Павло був упевнений, що світів більше ніж три. Можливо, їх десятки, сотні. Ідесь серед цих світів є Земля, схована за тунелями праатьківщина людей. Після довгих міркувань Павло дійшов такого висновку: колись люди жили на Землі – книги не були вигадкою предків-засновників, і справді існували в старі часи земне Смарагдове Місто та Ельсинор, Москва та Едемський сад, Франція та Королівство Кривих Дзеркал, справді жили Карл Великий і Попелюшка, принцеса Маркасса й Гамлет, Ромео й Едгар По. Судячи з книг, люди жили на Землі дуже цікавим життям, і самі були набагато цікавішими, ніж ті, що живуть зараз, – але Творець вигнав їх із Землі (чому?..) і розселив в інші світах, і потьмяніла пам'ять про праатьківщину... Так, усі вони – нащадки одних предків, які говорили колись різними мовами (у нього тепер були всі підстави так думати), але жили в одному світі, і покинули його, бо так схотів Творець. А чи в Творцеві річ? Можливо, причина криється в чомусь іншому?

Про все це могли не знати прості люди – прості люди мляво несли тягар повсякденних малих і великих турбот, – але могли знати й напевно знали загадкові Стражі, котрі зберігали таємницю тунелів – ходів в інші світи, і були готові заткнути рота кожному, хто здумає говорити про Землю, заткнути старим і дуже надійним способом...

А отже – потрібно шукати будь-якого Стража й теж не соромитися, вибираючи методи, за допомогою яких можна дізнатися істину. Стражі першими порушили одну з заповідей, даних Богом предку Мойсею на вершині гори Синай, вони намагалися вбити його, Павла Корнілова, і він у разі необхідності чинитиме з ними так само.

Але в цьому світі він за п'ять днів не зустрів жодного Стража. Узагалі нікого не зустрів. Він пройшов зарослими травою дорогами через сім міст за пагорбами і скрізь бачив те саме: напівзігнилі, зруйновані дерев'яні будинки; поїдені іржею остови автомобілів; зарослі чорно-зеленою травою подвір'я; повалені стовпи міських стін; кістяки човнів на берегах... та інші кістяки, білі, тисячократно омиті дощами кістяки в зотлілому лахмітті під заваленими дахами, застеленими залишками плетених покриттів... Цей світ не був Землею, бо хіба в земних містах де-

рев'яні тротуари? Хіба земні міста такі малі й необлаштовані?

Сім міст. П'ять днів і п'ять ночей – по дорогах, по калюжах із зеленою водою, по дошках тротуарів, що розсипаються під подошвами бурою потертю, повз будинки, облутані чорно-зеленими виткими рослинами з колючими пазурцями...

І лише одного разу серед цього загального гниття, розпаду й забуття – п'яти-ярусна дерев'яна будівля з високим шпилем, що ледь похилився. На майдані, в оточенні мертвих порохнявих куп, що колись були будинками. Він відразу згадав малюнки, котрі ілюстрували японські казки, якимось у дитинстві принесені мамою, і згадав, як називалися такі будівлі. Пагоди. Вони називалися пагодами. Він обійшов навколо самотньої будівлі, яка все ще трималася, все ще стояла, височіючи над мертвим світом, хоча теж була вже безнадійно хворою – і з подивом та радістю знайшов на стіні за дерев'яними колонами кілька дощок із глибоко вирізьбленими знаками, покритими чимось слизьким і прозорим. Знаки на сімох дошках були йому невідомі, а на восьмій він з калатанням серця впізнав слова однієї зі старих мов, якими були написано книжки предків-засновників у Лісовій Країні. Він прочитав короткі рядки – і в нього чомусь перехопило подих. Похилий

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

шпиль втикався в низьке небо, ледь не розпорюючи набряклі від вогкості туші хмар, відпливаючи, прагнучи відірватися від тіла пагоди.

“Хто будував храм... той умер, – шепотів Павло, розглядаючи дерев’яні візерунки. – Вітер сторіч... пронизує душу... Падаю в мох... разом зі снігом...”

Ні, цей світ не міг бути Землею. Тут не йшов сніг...

Як і в Лісовій Країні. І у світі невідомого Великого Царя теж, напевно, не було снігу.

“Ласкаве сонце, тепла погода... Ми не хворіємо, ми довго живемо, – думав Павло, дивлячись на долину річки, яка проступала крізь туман. – Творець чи хтось інший, чи щось інше, подбав про нас, створив для нас дуже зручні світи... або ж віддав найкращі зі своїх світів... Чому ж він усе-таки вигнав нас із Землі? І чому ми повільно згасаємо?.. Цей світ уже згас”.

Звісно, люди могли просто з якихось причин покинути ці сім міст і переселитися деінде. Але відчував, відчував Павло, що світ, у якому він опинився, безлюдний.

Туман поступово блід, ставав прозорим, лише подекуди ще чіпляючись за траву. Вранішнє неяскраве сонце де-не-де висвітлювало похилені стовпи, за якими був вхід до тунелю.

Павло окинув оком тихий простір – на пагорбах серед дерев рилися лапами в листі якісь дрібні чорні тварини з довгими хвостами, – зсунув автомат за спину й рушив до тунелю, давлячи хрусткі гачечки-пазурці, які чіплялися за черевики. Підійшовши до стовпа, що лежав у трав'яних тенетах, він наступив на щось тверде, розсунув ногою сплутані стебла й підняв невеличку статуетку. Очистив її від бруду рукавом, і вона засяяла на сонці м'яким золотавим блиском. Напівголий чоловік з важкими повіками, масивним носом і великими губами, з опуклістю над переніссям сидів, розвівши вбік коліна, виставивши перед собою одну долоню, а іншою немов тримаючи щось невидиме. Кругле обличчя було замислене і відчужене. Відчувалося, що він занурений у себе, і немає йому діла до світу. Павло відразу впізнав його. Це був Будда з книг.

Він акуратно поставив статуетку на землю і зробив крок за стовпи.

* * *

Хоровод золотавих іскор був уже майже звичним. Хоровод розсипався – і за уявним Павловим наказом відкрився вихід. Упевнено й майже машинально придушивши страх, Павло рушив по пружних яскраво-зелених рослинах, схожих на короткий губчатий мох, які ніби зіт-

хали під подошвами, прямуючи до високого паркану із широких світло-коричневих дощок, що огороджував простір навколо тунелю. Над парканом нависало довге біле гілля високих дерев з довгастими наростами, які замінювали листя. Підійшовши ближче, він роздивився, що всередині напівпрозорих наростів повільно похитується темна маса. Здригалася то одна, то інша гілка, нарости погойдувалися, зменшуючись і збільшуючись, і видаючи тихий протяжливий свист. Маса виштовхувалася з наростів і повільно текла всередині гілки до стовбура, зливаючись там з іншими потоками. Потоки зигзагами струменіли нагору. Темні візерунки на білому стовбурі постійно змінювалися, і повітря за парканом було сповнене майже безупинним тихим посвистуванням.

Павло на ходу розглядав ці візерунки, піднявши голову до безхмарного неба, дуже схожого на небо Лісової Країни. Ненастирливе сонце пробивалося крізь частокіл гілля, повітря було теплим і трохи гіркуватим, від нього спочатку ледь пощипувало в носі. З-за дерев неквапливо вилетів рожевий птах і раптом сполохано забив крилами, й помчав назад, роняючи пухнате пір'я в смарагдовий мох.

Дошки були щільно підігнані одна до одної, у цьому Павло переконався, прой-

шовши вздовж паркану кроків п'ятдесят у пошуках хоч якоїсь шпарини. Можна було, певна річ, без особливих зусиль прискорити собі вихід – що там паркан порівняно з міською кам'яною стіною, котра зруйнувалася від погляду! – але він був обережний. Бо Стражі, як він переконався, безперешкодно проходили в тунелі й потрапляли в інші світи – Рожевий чи Чорний Страж цілком могли встигнути вже побувати тут і організувати засідку. Дуже навіть можливо, що по той бік паркану день і ніч чергують місцеві шибайголови, чатуючи, коли з'явиться бунтар Павло Корнілов. Звісно, ніхто не помітив його втечі з країни Великого Царя – і тамтешні охоронці, усі ці Діно, Джованні та решта молодців, виконуючи вказівки Рожевого Стража, і дотепер, можливо, шукають його, Павла, на суші й на морі. Можливо. Але він не хотів ризикувати. Стражі тепер мали досить повне уявлення про його здібності й, у разі чого, не церемонилися.

Паркан височів над головою, і не було за що вчепитися, щоб підтягтися до верху, і не було чого підставити собі під ноги. Павло йшов далі по колу, уважно розглядаючи дошки й прислухаючись – жодних підозрілих звуків, тільки зітхав мох під ногами й розносився в повітрі тихий протягливий свист. Десь мав бути вхід, ду-

мав він, – адже не повітрям місцеві Стражі потрапляють сюди, до тунелю.

Він, нарешті, знайшов хвіртку, підійшов до неї м'якими скрадливими кроками, якими колись зі списом напереваги підбирався до ведмедів, і обережно натиснув пальцями на гладке дерево. Він збирався лише подивитися, і якщо там справді чатують місцеві молодці, дочекався темряви й тільки тоді спробувати непомітно вийти з-за паркану. Хвіртка не піддавалася. Павло натиснув трохи сильніше – зашурхотіли тручись дерев'яні поверхні, і хвіртка прочинилася. Він присів, пересунув під руку автомат і зазирнув в утворену щілину. Огляд був обмеженим, але дещо все ж удалося роздивитися. Між білими стовбурами розстелявся все той самий смарагдовий губчатий мох. Навскоси від хвіртки дерева розступалися, утворюючи невеличку галлявину. На ній, у купі попелу й обвугленого гілля, підіймався жовтий стовп із ледь помітними візерунками, а біля стовпа, зарившись чотирма колодами-основами в попіл, стояв перекошений дерев'яний поміст. Мох навколо купи позморщувався, втратив свій смарагдовий колір і був таким же сіро-синім, як попіл. Остеронь, під деревами, акуратним штабелем лежали обгорілі залишки інших жовтих стовпів.

“Ще одне священне місце, – подумав Павло, розглядаючи галявину. – Приходять якісь голі жінки зі Стражем, ставлять на поміст якого-небудь литого тельця з золота, на кшталт того, що зробив Аарон, коли Мойсей довго не спускався із Синаю, приносять йому всеспалення, і потім Страж іде в тунель, жінки падають навколо багаття, а з-за дерев з’являються голі чоловіки й починається найцікавіше...”

Він довго сидів, слухаючи тихий пересвист дерев, – ані на галявині, ані навколо неї не було ніякого руху, – відтак стволом автомата відкрив хвіртку трохи ширше. Сердито скрикнув у гіллі рожевий птах, злетів на галявину, узявся походжати помостом, смішно погойдуючи маленькою пласкою голівкою. Від галявини йшла стежка, яку раніше приховувала хвіртка. На стежці стояв бородатий старигань у короткій чорній куртці, розхристаній на волохатих грудях, і чорних штанях, заправлених у невисокі чоботи. Він тримався за довгі ручки одноколісного візка з високими бортами. Старигань зустрівся з Павлом поглядом і, випустивши візок, раптом упав ниць і закрив голову руками. З візка вивалилася дерев’яна лопата.

Павло зачекав, тримаючи автомат наготові, але старий не ворушився. Зважившись, Павло кинувся в щілину – від

поштовху плечем хвіртка прочинилася, грюкнувши, вдарилася об паркан, – кілька разів перевернувся, відкочуючись від неї, стрибнув за найближчий стовбур і обережно визирнув, поклавши палець на курок. Рожевий птах сполохано майнув за дерева, видаючи скрипучі звуки, старий і далі нерухомо лежав на стежині. Усе було спокійно, але віддалятися від хвіртки Павло не збирався, щоб забезпечити собі відступ.

Він напружився, намагаючись включитися в чужу свідомість. Подив... Лише подив – нічого більше. Ні страху, ні ворожості, ні погрози.

– Гей, ходи-но сюди! – неголосно покликав Павло й одразу зметував, що старигань, швидше за все, нічого не зрозуміє. Треба змусити його заговорити й спробувати вловити зміст чужої мови в мить її народження.

Після Павлових слів старигань підвів голову, і Павло запрошувально махнув рукою. Старий хутко встав, дивлячись із подивом, коротко вимовив щось у відповідь, але занадто швидко – Павло не встиг уключитися й зрозуміти.

– Я звідти, з-за паркану, – Павло показав за спину. – Ходи сюди, я хочу з тобою поговорити.

Він зняв із плеча автомат, навмисне повільно притулив його до дощок, і знову

махнув стариганеві рукою. Той поплескав по колінах, обтрушуючи пил, переступив через візок, який завалився на бік, вийшов на галявину й зупинився, склавши руки на животі. Знову вимовив щось, переводячи погляд з прочиненої хвіртки на Павла й назад, і цього разу Павло його зрозумів.

– Вітаю Стража, – сказав старий, – Люди Верховного Стража-Правителя нічого не казали про те, що хтось з’явиться тут, залишивши Сферу Владик.

Павло настроївся, вжився в чужу свідомість; потім, нарешті, знайшов своє русло, і маленьке сонце спалахнуло в ночі. Контакт було налагоджено, і вони могли тепер розуміти один одного.

– Підійди ближче, поговоримо, – Павло встав, але як і раніше намагався не висуватися з-за дерева й був готовий миттєво схопити автомат і відступити до хвіртки.

Старий почухав заросле рудуватою щетиною підборіддя.

– Хіба Страж не знає, що я туди не можу?

“Тим краще”, – подумав Павло, а вголос запитав:

– Тут поблизу нікого немає, окрім тебе?

– А хто тут мав би бути? – старий здивовано звів брови. – Прилучувана до Сфери Владик прибуде лише за день. Люди Верховного Стража-Правителя повідоми-

ли, що це така собі Джудіт Шерілл, вільна танцівниця.

Павло промацав тло. Старигань не брехав, тут справді більше нікого не було. Утім, старигань міг просто не знати...

– Повернися на стежку, я підійду до тебе, – сказав Павло, підняв автомат і обережно пішов від дерева до дерева, уважно дивлячись по боках і намагаючись уловити чуже тло. Тла не було, і це означало, що навколо безлюдно. Принаймні, поблизу.

Старигань мовчки чекав біля візка. Павло сів, поплескав по моху поруч із собою.

– Улаштуйтеся.

Старигань слухняно опустився на мох навпроти Павла. Хоча обличчя його перекреслювали численні зморшки, був він міцний, трохи вужчий за Павла в плечах, і сірі очі під рідкими сивими бровами дивилися свідомо й спокійно. Хоча й миготів у них подив, але не було страху. Стариганя, вочевидь, бентежив незвичайний для Стражів Павлів вигляд і неурочна його поява, та все ж таки він не боявся.

Павло трохи завагався, роздумуючи, чи варто залишати старого в омані чи ж говорити прямо – і простягнув відкриту долоню.

– Давай знайомитися. Павло Корнілов. Лісоруб, тесля, вантажник, трохи лікар і мандрівник. А як твоє ім'я і хто ти?

Старий обережно потис руку, з недовірою подивився на Павла й потер упалі груди.

– Грегорі Воен, доглядач шляху до Сфери Владик, – він помовчав, скоса глянув на автомат, на далеко не свіжу Павлову сорочку. – То ти не Страж?

Павло похитав головою.

– Не Страж. Мене звати Павло. Павло Корнілов.

– Павло... Зовсім як той Савл із Діянь святих апостолів... – пробурмотів старигань, щось обмірковуючи.

Павло з інтересом поглянув на нього. Так, сумнівів не було: у них спільні предки. І багато книг створювалися не предками-засновниками в Лісовій Країні, а ще на Землі.

– Отож-бо. Мене й назвали на честь цього самого Савла-Павла.

– Щось не те... – старигань насупив рідкі брови, подивився вбік хвіртки. – Ти прийшов зі Сфери Владик?

– Н-ну, узагалі-то, так, – ухильно відповів Павло. – А що тебе бентежить?

– Я доглядач шляху до Сфери Владик уже сімдесят дев'ять років, – урочисто сказав Грегорі. – Ще в епоху розбрату, до того, як Страж став Верховним Правителем, люди Мартіна, Одновухого Джаспера, Гордона Безбородого та Елмера Бренда зібралися в старій колонії за

ущелиною Чорних Ведмедів і призначили мене, Грегорі Воена, слугу Господа нашого Ісуса Христа, доглядачем шляху. Я змінив Тімоті Вулфа, що пішов до Господа. Я пам'ятаю всіх, хто витяг щасливий жереб, і кого віддано тут вогню, усіх, хто пішов до Сфери Владик. Раз на три місяці, чотири рази на рік. Бувало й так, що щасливий жереб не діставався нікому. І все одно – двісті сорок чотири особи, ця дівчинка-танцівниця Джуді стане двісті сорок п'ятою – і я пам'ятаю кожного. Пам'ятаю, як його звали і ким він був, – старий відкрито глянув на Павла. – Але я не пам'ятаю Павла Корнілова, лісоруба, теслі, вантажника, лікаря й мандрівника. Я перевіз сотні візків з попелом, я закопав безліч останків тлінної плоті, але твої обпалені кістки я не закопував, Павле Корнілов! Чи ти пішов ще до мене?

– Їх... спалювали силоміць? – затинаючись, спитав вражений Павло.

Старигань з нерозумінням поглянув на нього.

– Як то силоміць? Ти що, хіба не прагнув витягти щасливий жереб?

Павло якийсь час мовчав, насилу за-своєюючи це повідомлення, відтак рішуче вдарив себе по коліну.

– Гаразд. Перейдемо до справи. І давай питатиму я, подобається тобі це чи не по-

добається, – Павло виразно поглянув на автомат. – Чи знайома тобі така зброя?

– Знайома, – зітхнув Грегорі. – Свята Христина примудрилася за допомогою такої штуки піти до Господа просто під час служби біля будинку веселих красунь. Треба було бачити це видовище. Уявляєш, виходять...

– Уявляю, – перебив Павло говіркого доглядача. – Я поспішаю, і давай-но все ж таки перейдемо до справи.

Грегорі опустив руки і якимось знітився, немов обвисле без вітру вітрило.

– Запитуй. Тільки навіщо ти повернувся зі Сфери Владик? Чи помилявся Іов, говорячи: “Зникають води з озера, і річка вичерпується й висихає: так людина ляже й не підведеться; до кінця неба вона не пробудиться, і не встане від сну свого”? Хіба вже настав кінець неба, і не тільки Стражі виходять зі Сфери Владик?

– Послухай-но, Грегорі, – терпляче сказав Павло. – Я готовий говорити з тобою скільки завгодно, але зрозумій: я дуже поспішаю. У нас у Сфері Владик свої чвари. Я не догодив декому, й будь-якої миті мене можуть вистежити й улаштувати веселе життя. Буде час – ми з тобою поговоримо, а тепер, будь ласка, не відволікайся й відповідай на запитання. Ну, скажу тобі як Екклесіаст: усьому свій час, і от за-

раз для мене час шукати, а для тебе – час мовчати й тільки відповідати на мої запитання. Ти зрозумів, Грегорі?

– Зрозумів, – знову зітхнув доглядач. – Готовий відповідати. Я ж не...

– Перше запитання, – знову перебив його Павло. – Чи є тут Стражі, окрім Верховного Правителя? – Павло розумів, що з Верховним у нього нічого не вийде, не пустять його до Верховного, а якщо й пустять – не дадуть поговорити віч-на-віч, а якщо й дадуть – не випустять. Зброя в цьому світі теж є. – Якщо є – де вони, як їх знайти?

Грегорі здивовано подивився на нього, але промовчав.

– Ти не розчув?

– А що – уже можна відповідати?

– О Творцю! – тепер зітхнув Павло. – Можна.

– Тоді дозволь тебе запитати: ти хіба не зустрівся зі Стражами в Сфері Владик? Вони лише недавно повернулися звідти, я саме збивав новий поміст.

“Так, – подумав Павло. – І Рожевий Страж, супроводжуваний голими жінками, теж недавно побував у Сфері Владик. І, можливо, десь там і зустрівся з Чорним Стражем, там, а не в місті біля моря. І тутешні Стражі теж щойно звідти...”

– Сфера Владик велика, – невиразно відповів він. – І часто туди йдуть Стражі?

Грегорі пошкрывав щетину на підборідді.

– Та як сказати... Торік ішли один раз, у травні, а перед тим – напередодні Поминального дня, пам'ятаю, тоді ще Лінда...

– Де їх можна знайти, як із ними зустрітися?

– Тобто як це де знайти? У містах, де ж іще! У долині, та за великими порогами, та за горою Одновухого Джаспера. А от зустрітися – це навряд чи, їхні люди тебе не пропустять, – Грегорі кивнув на автомат. – І навіть з такою штукою не вийде. Натаніель Велигурськи, подекували, теж намагався в такий спосіб... Ні, наші Стражі неприступні, непомітні й навіть не підтримують жодної з партій! – останню фразу старигань вимовив глузливо.

– Ти що, не боїшся Стражів?

– Нехай їх бояться ті, хто не зміцнівся у вірі. Грегорі Воен іде шляхом, призначеним Господом нашим Ісусом Христом, і йому нічого боятися, – з гідністю відповів доглядач, розправляючи плечі. – Грегорі Воен уперше перейнявся словом Господнім ще тоді, коли люди Мартіна відокремилися й пішли за великі пороги...

Грегорі говорив далі, але Павло не слухав його. Виходило, що в цьому світі до Стражів добратися не так уже й просто. На відміну від малопомітних Стражів Лі-

сової Країни, тутешні Стражі, судячи зі слів Грегорі, були фігурами значними. До них дістатися важко, – міркував Павло, – і все ж таки залишалася ще одна можливість. Зробити вигляд, що йдеш до Сфери Владик, цебто до тунелю, закрити за собою хвіртку й чекати на кого-небудь зі Стражів біля входу до тунелю. От тільки яким буде термін чекання?.. Чи спробувати щастя в інший світах?

– Грегорі, ще одне запитання, – зупинив Павло подібну до водоспаду мову доглядача. – Скільки діб у році?

Старий помовчав, немов не зрозумів запитання, потім знизав плечима.

– Чотириста дев'ять. Дванадцять місяців по тридцять чотири і День єднання. Що, хіба раніше було не так?

Павло прикинув. Якщо Стражі ходять сюди раз на рік і щойно були... Гаразд, тоді ще одне запитання.

– Скажи, Грегорі, тобі що-небудь відомо про світ, який називається Земля?

Доглядач відсахнувся від нього, мало не впавши, і Павло відчув, як зріс його подив. Утім, і так було зрозуміло, що доглядач здивований, – досить було подивитися на його обличчя.

– Дозволь і ти запитання. У Сфері Владик втрачається пам'ять?

– На жаль, – Павло розвів руками. – Там дуже багато чого втрачається.

– Прикро, прикро, – пробурмотів Грегорі. – Отже, ти не пам'ятаєш про Землю?

– Не пам'ятаю, Грегорі! – нетерпляче видихнув Павло.

– Ми живемо на Новій Землі, – чітко вимовив доглядач, але Павлові здалося, що він недочув.

– Що-о? А де стара Земля, де просто Земля?

– Там, – коротко відповів старий і тицьнув пальцем у мох.

Павло розгублено вп'явся в смарагдовий губчатий покрив, потім повільно підняв голову.

– Де – там?

– На іншому боці, – співчутливо пояснив Грегорі. – Тут – Нова Земля, там – Стара.

– Розповідай, – вимогливо мовив Павло, не знаючи, плакати йому чи сміятися. Невже? Невже?..

– Прошу. На іншому боці, під нами, – Земля. Нью-Йорк, Філадельфія, Коннектикут, Іллінойс, Флорида та інше. Усе, як у книжках. За переказом, наші предки чимось прогнівили Господа, і наслав він на них усілякі страшні хвороби. Уже не знаю, які, але, напевно, щось на кшталт виразки-моривиці чи запалень з наривами, як за Мойсея в землі Єгипетській. Вижили лише праведники, і довелося їм іти сюди, на цей бік. А там усе так і залиши-

лося, і давно вже прийшло в запустіння. Тут теж спочатку було несолодко, ще б трохи – й один одного перебили, але Верховний Страж-Правитель не допустив...

– Зачекай! – роздратовано вигукнув Павло. – Звідки ти взяв, що там і є та сама Земля з книг? Там хтось бував відтоді? Бачив ці самі Нью-Йорк і Філадельфію? Смарагдове Місто бачив?

– Господь з тобою. Хто ж піде? Та й навіщо? Якщо Господь покарав – отже, за справу, і нічого сунутися.

– А Місяць, Грегорі? Місяць тут є?

– Та ж і зірок вистачає.

– Ну яка ж це Земля, Грегорі? Яка ж це Земля без Місяця? От-от, ти ж знаєш: “І створив Бог два світила великі: світило велике, щоб керувати вдень, і світило менше, щоб керувати вночі”. Це ж про Місяць! А Джон Кітс тобі невідомий? “А от і Місяць, сяючи, у небосинь спливає... О ти, поетів радісна богине, всіх ніжних душ відрада і краса...” А Шекспір? “Чим пояснити те, що бездиханний труп, озброєний, ти рухаєшся, спотворюючи ніч, у місячнім промінні...” А чи міг Ромео клястися “осяйним Місяцем, що посріблив дерев верхівки”, якби не було Місяця? Тобі подобається Шекспір? Ти читав?

Грегорі холоднокривно дивився на збудженого Павла.

– Мені подобаються Матвій, Марко, Лука, Іоанн. Що стосується Місяця – Господь цілком міг забрати його після людських гріхів.

– З таким же успіхом він міг забрати й сонце, – заперечив пониклий Павло.

– Міг, – охоче погодився Грегорі. – Але забрав Місяць. І не нам про це судити.

Павло зітхнув. Сперечатися було марно. Зрозуміло одне: старигань теж нічого не знає про Землю.

– Але чому, чому ви навіть не намагалися перевірити? – Павло з досадою ткнув у мох кулаком. – Невже всім однаковісінько, правда це чи вигадки?

– Особисто мені все одно, – байдуже відповів доглядач. – В інших, здається, свої турботи.

– Нехай вигадки, але ж перевірити треба, – не вгамовувався Павло, з гіркотою думаючи про те, що й тут, судячи з усього, ніхто не прагне нічого дізнатися. Як різьбаче відрізнялися герої книг від тих, хто живе нині! Коли, чому й що втрачено людьми? І чи можна відновити втрачене?..

Марно, цілком марно розпитувати про Землю. Навіть якщо хтось десь і розмірковує про це – як його знайти? Стражі. Тільки Стражі. Потрібно братися за них.

– Чому вигадки? – ображено запитав доглядач. – А де ж, по-твоєму, Стара Земля, коли не на тому боці?

– Якби я знав, де... – Павло якийсь час роздумував, чи варто говорити стариганеві про тунелі, за якими сховано Землю, і вирішив, що не варто. – Можливо, десь там, – він подивився на безхмарне небо.

– Десь там! – Грегорі гмикнув. – Був такий Айзек Штясни. Казав, що зірки – то величезні вогненні кулі, які горять тисячі років, і горіли ще до створення світу. А маленькими вони здаються тому, що дуже далеко звідси. – (“Сонечко близько, Ірочко, а зірки далеко”, – згадав Павло давнє своє видіння). – Так от, там скрізь порожнеча, і в порожнечі зірки, а біля зірок кружляються такі ж світи, як наш. І там, можливо, теж є люди.

– А як зустрітися з цим Айзеком?

– Його вбили дев’ять... ні, уже десять років тому.

– Хто?

Грегорі знизав плечима.

Усе. Павло відчув утому. Досить розпитів. Потрібно йти – не чатувати ж справді бо за парканом цілий рік! – іти й шукати доступніших Стражів.

Він уже зібрався був підвестися й розпрощатися з Грегорі, та раптом зрозумів, що йти йому не хочеться. І річ не в тім, що виникло бажання залишитися в цій Новій Землі. Він спробував розібратися в своїх почуттях. Щось заважало, щось дряпало, немов осколок скла, щось непо-

коїло, немов скалка. Павло вслухувався в себе, намагаючись дістатися до джерела цієї внутрішньої непорядкованості, вслухувався, відсторонившись від Грегорі, який знову не вмовкаючи говорив, розмахуючи руками, – і нарешті полегшено зітхнув.

– Грегорі, – перебив він старого, – а що, ті, кого спалюють тут, справді самі цього хочуть?

Доглядач, здається, уже звик до Павлових запитань. Він перервав свою оповідь на півслові й виразно та повільно відповів, немов розмовляв з нетямущою дитиною:

– Звісно, вони хочуть цього. Щасливий жереб – прямий і найнадійніший шлях до Сфери Владик. Не потрібно себе ні в чому обмежувати, не потрібно щодня молитися Господові нашому Ісусу Христу, не потрібно дотримуватися ніяких заповідей. Дуже зручно. Трохи удачі – і ти переходиш до Сфери Владик.

– От що, Грегорі, – Павло рішуче підвівся й підібрав автомат. – Якщо ти не заперечуєш, я трохи погостював би тут.

Зморшки на стариганевому обличчі прийшли в рух, очі засяяли, губи роз'їхалися в широкій посмішці. Грегорі з надзвичайною легкістю підхопився на ноги.

– Мій дім до твоїх послуг, Павле. Якби ти знав, як то воно – роками бути одному.

Адже тут рідко хто буває, Стражам не до мене, а, прилучуваним до Сфери Владик узагалі нічого не треба, – очі доглядача вогко заблищали. – Якби не мої обов'язки перед Господом, якби я не вірив, що потрібен йому саме тут... А-а! – Грегорі махнув рукою.

– Я б не від того, щоб помитися й випрати речі, – сказав Павло, розглядаючи брудний рукав.

– Звісно ж, звісно! – Грегорі заметушився, підняв зі стежини візка, кинув до нього лопату. – Усе буде, і переодягтися є в що. Колись, років дванадцять... ні, років чотирнадцять тому був у мене такий випадок...

Павло йшов стежинкою слідом за доглядачем, котрий радісно базікав, машинально намацуючи чуже тло, – але, здається, вони справді були самі – і більше не відчував скалки в душі. Він знав, що не піде звідси доти, доки не врятує від вогненної смерті хоча б одну людину. Нехай усупереч бажанню вільної танцівниці Джудіт Шерілл. Нехай її одну. Нехай це не врятує решту безумців, і не припиниться це дикунство. Він знав, що піти зараз просто не зможе.

Дім Грегорі стояв під білими деревами. За три кроки від високого ґанку з поруччям дзюркотів струмок з кам'янистим дном. Зі шпарин у дощатих стінах вила-

зив смарагдовий мох, одне з вікон було затягнуте строкатою ганчіркою, яка замінювала шибку.

Усередині виявилось прохолодно й просторо, усі чотири кімнати аж ніяк не були надто багатими на меблі. Ліжко, стілець, стіл та кілька великих дерев'яних скринь уздовж стін – вочевидь, цих предметів цілком вистачало Грегорі Воену для нормального існування. На столі лежала товста книга в потертій світло-коричневій палітурці. Доки Грегорі грюкав кришками скринь, риючись у пошуках куртки, Павло погортав книгу. Одні букви були йому знайомі, інші – ні, але за розміщенням тексту, за звичними цифрами перед кожним коротким абзацом Павло зрозумів, що це Біблія. Книга була старою, і Павло подумав, що предки Грегорі чи того, хто жив тут до нього, узяли її із собою ще за того давнього незрозумілого Вигнання...

Потім він довго з насолодою мився в струмку, приміряв чорну куртку-безрукавку – вона тріщала по всіх швах при кожному його русі, але залишалася цілою. Потім Грегорі, не припиняючи базікати, пригощав його тягучим, напрочуд ароматним коричневим напоєм, від якого приємне тепло розтікалося по тілу, а в голові ледь паморочилося...

* * *

За час, проведений у товаристві стариганя, Павло дізнався всю історію Нової Землі, вислухав неймовірну кількість оповідок про життя самого Грегорі, а також численних людей, з якими доглядачу доводилося мати справу за останні більш як сто років. Старий порався біля дому, вивозив і зсипав у яму попіл з галявини, підправляв поміст, споруджував навколо стовпа гору з припасеного біля струмка суччя, не утомлюючись виливати на Павла потоки слів. Навіть уночі, у темній тиші, Павло, який лежав на зсунутих скринях в іншій кімнаті, чув, як Грегорі щось бурмоче уві сні.

І чим більше Грегорі говорив, тим ясніше ставало Павлові: і в Новій Землі щось негаразд. Порожніли міста та селища, народження кожної дитини було особливою подією, численні партії хоча й боролися одна з одною – кожна вважала єдино правильною лише себе й паплюжила інших, – але боротьбу цю важко було назвати боротьбою. Так, слабка метушня. Верховний Страж-Правитель не втручався в цю метушню, а більшість жителів Нової Землі, здається, і взагалі її не помічали. Минали дні за днями, роки за роками – повільно, розмірено й в'яло тяглося життя в Новій Землі, обмеженій Імлистими горами на півночі та Середземним морем

на півдні, долиною Гарячих Джерел на сході й Входом до Сфери Владик на заході. Грегорі жив на самісінькому краю світу, а що там далі – не знав і не прагнув дізнатися. Ні він, ні інші. Жителі Нової Землі, як і жителі Лісової Країни, разюче відрізнялися від героїв старих-старих книг... Знов і знов Павло запитував себе: що ж було такого в тій Землі, чого не вистачало в інших світах?

Другого вечора Павло, після довгих сумнівів, утаємничив стариганя в історію своїх мандрівок, розповів про тунелі, пошуки Землі й припущення щодо Стражів. Грегорі слухав його недовірливо, гмикав, піднімав брови, тер підборіддя й упалі груди, і вставляв нескінченні зауваження. На заклик Павла шукати Землю, Грегорі умиротворено відповів, що знайшов Господа нашого Ісуса Христа, і цього йому цілком достатньо, і не потрібні йому ні Земля, ні навіть Сфера Владик. Окрім того, зауважив Грегорі, усі пошуки Землі – диявольська спокуса, і слід у житті йти за Ісусом, котрий, за свідченням Матвія, заявив спокуснику: “Відійди від мене, сатано; бо написано: “Господові Богу твоєму поклоняйся і йому одному служи”. Такою оманю Павло, на думку Грегорі, завдячував Сфері Владик, оскільки будь-яка розсудлива людина чудово розуміє, що Земля там, на ін-

шому боці, і не з людським розумом братися розмірковувати про неї.

Уранці, напередодні прибуття танцівниці, прилучуваної до Сфери Владик, Джудіт Шерілл, Павло взяв у доглядача інструменти й проробив у паркані поруч із хвірткою вузьку, майже непомітну зовні шпарину для спостереження за галявиною. Потім повернувся й попрощався з доглядачем. Старий, засмучений таким швидким розставанням, міцно потис йому руку, перехрестив на прощання й витер сльози на очах.

– Якщо вийде, я обов'язково ще навідаюся до тебе, – щиро пообіцяв Павло і, забравши автомат, попрямував до паркана.

– Щастя тобі, – побажав Грегорі, залишившись стояти на своєму високому ганку.

Павло щільно причинив за собою хвіртку й улаштувався біля шпарини в паркані з твердим наміром дочекатися прибуття Джудіт Шерілл.

Він навіть устиг покуняти в тіні свистячого гілля й був розбуджений звуками, які долинали з-за паркану. Він припав до шпарини й побачив, що галявина оживає. Грегорі встиг розповісти про церемонію підготовки до прилучення, тому Павло не здивувався, коли на галявину виїхало десятки півтора вершників в однакових чорних шкіряних куртках. За ними

з'явився прикрашений гірляндами багряного листя обшарпаний двоповерховий автобус без лобового скла, який тягли шестеро коней. Звісно, назва "коні", яка перейшла з книг, тільки умовно підходила до гужових тварин як Нової Землі, так і Лісової Країни. Насправді в громіздкий автобус, що пірнав на вибоях, були запряжені мускулисті горбаті звірі з безшерстою плямистою шкірою й великими слонячими вухами. Звірі повільно переставляли короткі сильні ноги, корячись віжкам погонича, котрий сидів у кабіні автобуса. Замикали процесію кілька закритих і відкритих фурманок, заповнених чоловіками та жінками. Супровідники, судячи зі жвавих розмов, голосного сміху й розмашистих жестів, не гаiali у дорозі часу, повторюючи діяння Ноя, коли той обробив землю й посадив виноградник; в одній з фурманок скуйовджений чоловік, обійнявши за плечі сусідку-реготушку, й далі ковтав з довгої вузькогорлої посудини, замружившись і закинувши обличчя до неба.

Вершники спішилися, відвели коней до краю галявини. Автобус зупинився навпроти помосту, фурманки розмістилися біля дерев, жваві супровідники заповнили галявину. Двоє в чорному винесли з автобуса ту, що прилучена до Сфери Владик, за ними на мох зістрибнули ще троє

з довгими сурмами, які виблискували на сонці. Люди в шкіряних куртках оточили поміст, поправляли суччя, перевіряли, чи міцно тримається стовп. Двоє в чорному, тримаючи Джудіт Шерілл за голову й ноги, видерлися на поміст, посадили її спиною до стовпа й узялися прив'язувати мотузками. Слідом за ними на поміст піднялися сурмачі. Притихла строкато зодягнена публіка, котра розгулювала по галявині. Павло помітив Грегорі Воена. Старий стояв біля автобуса, хрестився й ворушив губами.

Джудіт Шерілл була одягнена в довгу білу сукню, на рудуватому волоссі лежав вінок з багряного листя. Грегорі розповідав, що прилучуваних до Сфери Владик ще в автобусі дорозою до галявини напувають сонним відваром і, власне, тоді ж починається й перехід, оскільки спалення на вогнищі вони вже не відчують. Щоправда, казав доглядач, кілька разів прилучувані отямлювалися на помості, коли вже палахкотіло багаття, і з вогню лунали жахливі крики, а якимось, двадцять чотири роки тому, щасливчик Люк волаючим вогненным смолоскипом звалився з помосту й поповз до юрби, але жалісливі супровідники, що спочатку були відсахнулися, знову вкинули його в багаття, і він таки потрапив до Сфери Владик...

Павла пересмикнуло. Він не роздивився обличчя Джудіт, але Грегорі казав, що їй двадцять, і що молодшим за неї був тільки Крістофер Баклі, котрий пішов до Сфери Владик сімнадцять років тому.

Пролунав низький сумний звук сурм, що заглушив невгамовний свист дерев. Сурми протяжно й тужливо співали над дівчиною, голова котрої впала на груди, їхній спів важкими хвилями плескотів над заціпенілою юрбою. Грегорі пішов за автобус, завмер чорний ланцюжок навколо помосту, і тільки коні біля дерев неспокійно бродили, посмикуючи вузькими гладкими головами. Сурми ридали, сурми вимотували душу, їхній прощальний стогін був нескінченний. З-під суччя поповз у небо густий білий дим.

Павло взяв автомат, розчахнув хвіртку, вийшов і вистрілив у повітря. Різкий звук пострілу прокотився галявиною, підкинувши над деревами купу рожевих птахів. Випустивши останній стогін, різко змовкли сурми. Усі, крім байдужої Джудіт Шерілл, дивилися в бік хвіртки на Павла, який ішов до помосту. Він прямував, поводячи автоматом, хоча стріляти більше не збирався: зі слів доглядача він знав, що учасники проводів до Сфери Владик неозброєні. У цілковитому мовчанні приголомшеної юрби – щільне тло загального подиву накрило галявину –

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

Павло пройшов повз шкіряні куртки, котрі швидко розступилися, заскочив на поміст і, обійшовши сурмачів, узявся розв'язувати мотузки.

Довге рудувате волосся закривало обличчя дівчини, золотавим потоком збігало по тонкій напівпрозорій сукні. Павло відкинув вінок, підняв безвільне, розслаблене тіло й голосно сказав з помосту, обводячи поглядом завмерлих людей:

– Я забираю її із собою до Сфери Владик. Вона буде останньою з прилучених. Сфера Владик більше не прийме людей Нової Землі, котрі витягнуть щасливий жереб. Припиніть палити похоронні вогнища – відтепер це не відкриє шлях до Сфери Владик. Запам'ятайте: охочі прилучитися мають помирати своєю смертю.

Він спустився з помосту і, притискаючи дівчину до грудей, пройшов до хвіртки. Обернувся до галявини. Там, як і раніше, панувало зачароване мовчання.

– Сфера Владик відтепер відкрита лише для померлих своєю смертю, а не за жеребом! – голосно й урочисто повторив Павло.

Грегорі Воен метнувся від автобуса до нього, упав на коліна посеред галявини, заволав, здіймаючи до неба руки:

– Господи! Слава тобі за благу звістку! Чули, ви чули, люди? Адже це добрий вісник Господній, це ж посланець Господа

нашого Ісуса Христа! Господь більше не хоче наших багать, молисья!.. Мені було видіння...

Павло зачинив за собою хвіртку, схвально кивнув і рушив до тунелю, відчуваючи тепло легкого тіла Джудіт.

“Куди занесе цього разу?” – подумав він, уже звично занурюючись в іскристу чорноту.

* * *

Цього разу, як виявилось, – під дощ. Суцільна низька сіра завіса наглухо закупорила, забила небо, стікаючи дрібними краплинами, зовсім не схожими на зливи сезону дощів у Лісовій Країні. Навколо наїжачилися низькі кущі з чорними короткими голками. Кущі виглядали жалюгідно. Сірий промоклий простір видався Павлові дуже незатишним, і він насилу придушив бажання відразу ж залишити цей світ, з гіркотою подумавши, що знову не потрапив назад, до Лісової Країни...

Він послизнувся на мокрій траві, ледь не випустивши з рук байдужу до всього Джудіт, і повільно, намагаючись обходити брунатні калюжі, попростував крізь чорний чагарник. Тонка сукня Джудіт швидко стала вологою, прилипла до тіла дівчини, і Павло виявив, що на ній, окрім сукні, більше нічого немає. Він присів,

тримаючи дівчину на колінах, поклав автомат, ухитрився стягти з себе сорочку однією рукою, і накинути її на Джудіт. Дрібні краплини неприємно холодили спину, але сховатися від дощу було ніде. Жодного тла навколо не відчувалося, а спляча свідомість Джудіт сприймалася Павлом як глибокий-глибокий вир, на дні якого, забившись між камінням, застигли ледачі риби.

Чагарник розступився, відкриваючи пологий схил, і в просвіті з'явилася непривітна поверхня води. Павло зупинився на початку спуску, вдивляючись у сіру далечінь. Ріка була не надто широкою, проте доволі швидкою, по її сірій спині крутилися швидкі вирви, у згустках жовтуватої піни пливли якісь розкидисті тенета, зрідка спалахуючи зеленими вогниками. За рікою вгадувалася рівнина з поодинокими купами невисоких дерев, а далі все зникало в сірій вогкій завісі. До води вела стежка, обриваючись біля неширокої, усипаної дрібними камінцями прибережної смуги. На пологому протилежному березі, нижче за течією, лежали невеличкий чорний пліт та довга тичка.

Лізти у воду не хотілося, та іншого виходу не було – Павло не сумнівався, що саме на плоту місцевий Страж (а він тут, безумовно, був, ходив стежкою до тунелю) переправлявся через річку й

повертався до свого міста чи селища. І шукати його потрібно було там, на іншому березі.

Він зітхнув, розклав на траві вже промоклу сорочку, дбайливо опустив Джудіт, намагаючись не дивитися на її обліплене мокрою сукнею тіло, наказав зникнути, згинутися, розчинитися впертій бурхливій вогненно-пронизливій хвилі, що невідомо звідки прихлинула до голови, змусивши серце битися швидше. Роздягнувся догола, підбадьорливо поплескав себе по зміцнілих у подорожах стегнах і зайшов у воду.

Вода виявилася теплішою, ніж він очікував, і відразу зник легкий озноб, що усіяв сиротами шкіру на плечах. Дно було мулистим, іти по ньому було неприємно: ступні роз'їжджалися, як на слизькій лісовій стежці, течія відчутно штовхала в бік, навколо тіла відразу оповилися липкі тенета в жовтій піні. Павло оцінив відстань до плоту й поплив під гострим кутом до течії, тримаючи голову над водою, роблячи могутні широкі гребки обома руками й наполегливо проштовхуючи тіло крізь потік. Розрахунок виявився правильним – його знесло, але не дотягло до того місця на березі, де лежав пліт, і наприкінці переправи він уже дозволив собі розслабитися і, перевернувшись на спину, піддатися течії. По-

рівнявшись із плотом, він зробив ще кілька гребків – і коліна його занурилися в прибережний мул.

Пліт був збитий з товстих чорних колод, скріплених кількома поперечками. Він виявився на диво легким, немов колоди були порожніми всередині. Раніше Павло не мав діла з плотами, тому його трохи покрутило на початку зворотного шляху до Джудіт, але він швидко впорався. Упираючись підошвами босих ніг у поперечки і з зусиллям відштовхуючись тичкою від дна, він досить упевнено справлявся з течією, просуваючись до протилежного берега. Звідси, з боку ріки, було видно, що вихід з тунелю розміщується на півострові чи навіть острові, котрий виступає далеко у воду.

Дощ явно пішов дівчині на користь. Вона змінила позу й лежала тепер на боці, зіщулившись в клубок, і шепотіла уривки якихось слів. Павло натягнув мокрі штани, перекинув через плече автомат і зв'язані шнурками черевики, підняв Джудіт на руки й знову попрямував до плоту. Він нарешті зрозумів, кого ж нагадує йому дівчина. Обличчя сплячої танцівниці Джудіт Шерілл було дуже схожим на миле спокійне личко сплячої Венери, зображеної предком-засновником Джорджоне, як зазначалося під малюнком у тій самій книзі, де посміхалася

Джоконда. Але, на відміну від Венери, Джудіт не прикривалася рукою.

Павло знову, вкотре, згадав Геннісаретське озеро, Едемський ліс, зелені очі своєї незрівнянної... – і з люттю наліг на тичку, відштовхуючи пліт від берега.

Переправа пройшла без пригод, хоча на середині ріки пліт сильно хитнуло, і Павло насилу встояв на ногах від поштовху знизу. З води з'явилось щось чорне, лискуче – чи то бік, чи то спина невідомого річкового мешканця – і зникло майже без сплеску. Павло уявив величезного зубастого підводного звіра, котрий цілковито міг відкусити йому ногу чи розпанахати живіт, коли він уплав борючись з течією, добираючись до плоту за рікою. Уявив – і стрепенувся.

Пліт він залишив там, де він був раніше, узувся, знову підняв дівчину й вирушив до найближчих дерев, роздивившись, що їхнє широке жовтувате листя із загнутими догори краями утворює подобу навісу, під яким можна перепочити, обсушитися й перечекати дощ, якщо, звісно, він не лле тут дні й ночі без угаву.

Бура земля під навісом була теплою і сухою, лише подекуди виднілися мокрі плями від тонких цівок вологи, що часом стікала з листя. Павло поклав Джудіт – повіки її затремтіли, вона сказала щось невиразне, але не прокинулася, – опус-

тився на коліна біля неї, уявив себе багаттям, яке палахкотить на вершині пагорба й обдувається вітром, і взявся обережно водити гарячими долонями по плечах дівчини, щоб зігріти її й висушити сукню. Йому зробилося жарко, знову нахлинула бентежлива хвиля, і як не намагався він прогнати її – хвиля й далі завзято билася, змушуючи тремтіти долоні, що дбайливо гладили плечі, груди, живіт, стегна дівчини. Хвиля хльостала в скроні, хвиля невгамовним вихром кружляла в голові, хвиля раптом узялася керувати його долонями, і долоні вже не просто сковзали по вологій тканині, а пестили, поспішали дістатися до теплого тіла, відчутти ніжну шкіру, прагнули проникнути туди, куди вперто штовхала їх непокірлива хвиля...

Дівчина ворухнулася, розкинула руки уві сні, подалася до нього всім тілом, приймаючи ці пестоці – і Павло відсмикнув долоні, відвів погляд від набряклих сосків, що проступили під тканиною, одсунувся віддалік, повернувся спиною до дівчини й уткнувся гарячим чолом у підняті коліна. Стиснувши зуби й заплющивши очі, він боровся із хвилею – і вона, нарешті, відринула, зачаїлася до часу, але так і не зникла. Він зробив кілька глибоких вдихів-видихів і спробував надати своїм думкам іншого напрямку.

От і ще один світ, подумав він. Скільки ж усього світів створив Творець? І все заради того, щоб розселити там вигнанців із Землі? А чому не всіх разом? Чому... чому... чому?.. Відповідей на ці запитання Павло не знав, а хто знав відповіді? Стражі? Хто такі Стражі? Чому їм відкритий доступ до тунелів? Навіщо вони йдуть до тунелів? Чому вони такі незрозумілі?

Притиснути Стража до стінки й вирвати відповіді. Будь що буде, але треба вирвати відповіді, не обмежуючись у виборі засобів.

Він усе ж таки не витримав і озирнувся. Джудіт лежала спокійно, але повіки її знову тріпотіли.

Як із нею бути? Так, він врятував її від смерті, навіть усупереч її бажанню – але що далі? Водити її із собою зі світу в світ доти, доки не буде розкрито таємницю? Та чи захоче вона мандрувати разом із ним? Залишити її в цьому світі? А що коли вона зажадає повернути її назад, у Нову Землю? Чи спробує накласти на себе руки, щоб таки потрапити до Сфери Владик?

Павло ще міцніше обхопив руками коліна й спробував задрімати під наполегливий шурхіт дощу, хоч на час позбутися усіх цих запитань без відповідей.

І в напівдрімоті привиділося йому, що лежить він на березі Йордану й дивиться

в небо, а в небі з шурхотом пливуть птахами чорні букви, складаючись у знайомі з дитинства слова: “Цей стан твій схожий на пальму, і груди твої на виноградні грона...” А на краю обриву виникла раптом Тетяна в білій сукні, і зелені очі холодно поглянули на нього. Потім Тетяна відвернулася й зі стогоном ступнула з обриву. Павло рвонувся, щоб утримати її, розплющив очі. За спиною стогнала Джудіт. Він підхопився на ноги, підійшов до неї. Дівчина дивилася на нього відчуженим страждальницьким поглядом.

– Тобі зле?

Дівчина й далі стогнала. Павло згадав вилікуваного ним Йожефа Гравця, зосередився й почав пильно вдивлятися в точку над переніссям Джудіт.

І знов усе відбулося, як тоді – спочатку в його свідомість просочився ледь помітний струмочок чужого болю, а потім біль посилювався, і Павло відчув, що в Джудіт буквально розколюється голова. Він спрямував біль в обхід, і от уже назустріч неширокому потоку пурхнула хмаринка теплоти, яка перетворилася спершу на свічку, а відтак на маленьке тепле сонечко, – і Джудіт припинила стогнати, і в очах її заплескотіло здивування. Вона звелася на лікті, швидко роззирнулася, з подивом витягла з-під голови зім'яту Павлову сорочку, підтягла босі ноги, за-

криваючи їх пеленою сукні, і знову повернула до нього обличчя із широко розкритими темними очима. Венера, котра прокинулася, була настільки ж чарівною, як і спляча.

Павло уявив, яким виглядає зараз в очах Джудіт: високий напівголий м'язистий розбійник у брудних черевиках, з довгим волоссям і густою темною жорсткою щетиною на обличчі. А поруч лежить автомат.

– Де я? Хто ти? Це Сфера Владик?

Голос у неї виявився низьким і ледь хриплуватим, контрастуючи з ніжним обличчям, колись зображеним майстром Джорджоне. Павло повільно присів навпочіпки, відповів, намагаючись бути м'яким, щоб не злякати її:

– Я Павло Корнілов. Ми з тобою в Сфері Владик.

Він вирішив не відкривати істину відразу, бо перш ніж впасти в напівдрімоту, згадав інші читані-перечитані в юності рядки Емілі Дікенсон. Він повторив ці рядки Джудіт, котра недовіриливо й злякано дивилася на нього, сподіваючись, що вона зрозуміє і внутрішньо налаштується на те, що бажана Сфера Владик виявилася зовсім не такою, як, напевно, мріялося. І взагалі не Сферою Владик.

– *“Усю правду скажи – та скажи навскоси. –*

Підступаючи, коло зроби.

Надто палить раптової Істини промінь,

а світанок занадто різкий.

Як дітей примиряє з блискавкою

пояснень ланцюг затяжний –

так і Правда вражати повинна не раптом –

бо кожен – буде сліпий!” – поволі процитував Павло. – Я твій супровідник, – посміхаючись, додав він.

Джудіт ще раз роззирнулася, тепер уже уважніше, вслухалася в ледь чутний шурхіт знесиленого дощу.

– Зрозуміло, – повільно сказала вона й примружилася. – Мені все зрозуміло. Я за Імлистими горами, мене викрали по дорозі до Сфери і... – вона мотнула головою. – Ну, де ж твої спільники, чого ж ви чекаєте? Ну-мо, користуйтеся!

– Джудіт, заспокойся. Повторюю: я твій супровідник, тут більше нікого немає. Устань, подивися.

Вона легко підвелася і, розсунувши гілля, якийсь час мовчки дивилася на сумовиту рівнину. Дощ остаточно знесилився і майже вщух, над землею, огортаючи дерева, піднімався туман. Дівчина повернулася до Павла і вимовила з гіркою іронією:

– Як ти кажеш: “Надто палить раптової істини промінь?” Не бійся, не обпечуся.

Ти знаєш, скільки разів я тягла жереб? Ти знаєш, як заздрила Крістіану і цій безпросвітній дурепі Кароліні? Знаєш, що я пообіцяла Флоренс поклопотатися за неї в Сфері Владик? – вона, гнівно зсунувши брови, повільно наступала на Павла, котрий усе ще сидів навпочіпки. – І натомисть – за Імлисті гори? Я твоя здобич, так? Ти користуватимешся мною, так? Якщо вже не скористався...

Павло підняв руки, намагаючись заперечити, але Джудіт раптом метнулася йому за спину – тільки майнула біла сукня, зачепивши його обличчя, – схопила з землі автомат. Павло, падаючи, встиг упіймати її руку, притис дівчину до себе, мовчки віджбурнув зброю за дерева. Він відчував, що Джудіт тремтить, і спокійно сказав, не випускаючи її з обіймів:

– Якщо можна, без стрілянини. Гарзд? Я тут теж уперше, і краще вже нам про всяк випадок не шуміти.

– Уперше! – непримиренно фиркнула Джудіт. – Розкажи комусь іншому.

Вона недовірливо подивилася на Павла й перестала тремтіти. Спробувала вирватися з його рук, але Павло й далі притискав її до себе.

– Я стільки разів молила Бога, ти навіть не уявляєш! Так просила його...

– Невже хотілося вмерти?

– Ще б пак! – дівчина зітхнула. – Нудно. Усе нудне, самій нудно. Потрібні комусь мої танці!.. Хіба що цим слинявим... Набридло.

– Гадаєш, у Сфері Владик цікавіше?

– Певно! Навіщо б я тоді все це?..

– А якщо немає ніякої Сфери Владик?

Дівчина подивилася на нього, як на божевільного, і ще раз спробувала звільнитися. Павло відпустив руки. Джудіт відсунулася, забрала з лица волосся.

– Добре, досить говорити навскоси й, підступаючи, робити кола. Розповідай усе, як було. І звідки тобі відоме моє ім'я?

– Від доглядача шляху Грегорі Воена. Знаєш такого?

Джудіт знизала плечима й ще раз вимогливо повторила:

– Розповідай, у мене з нервами все гаразд.

Павло підвівся, неквапом надяг сорочку, підбрав автомат і сховав його в гіллі. Дівчина мовчки спостерігала за ним.

– Слухай, тільки не перебивай, – нарешті почав Павло. – Не знаю, скільки в мене часу, але боюся, що мало. Отже, хочеш знати правду?

Джудіт рішуче кивнула, хоча й закусила губу.

– Ну що ж, маєш правду, подробиці розповім по дорозі. Це – інший світ. Не Нова Земля, не країна за Імлистими гора-

ми, а геть інший світ. Я справді забрав тебе з помосту, ти вже вибач, – не люблю таких багать. Зараз я піду й спробую відшукати одну дивну людину й поговорити з нею, а ти залишишся тут.

– От ще! – Джудіт пересмикнула плечима. – Ти мене що, прив'яжеш?

– Можеш, звісно, йти куди хочеш, але повторюю: я тут теж уперше, і місцеві звичаї та порядки мені невідомі. Тому краще б ти мене тут зачекала, ну, а якщо не повернуся... – Павло розвів руками.

Джудіт устала, підійшла до нього, подивилася знизу ввверх очима, які раптом запалали. Повільно похитала пальцем перед його носом.

– Тепер послухай ти. Це що ж таке виходить: у Сферу не пустив, а тепер збираєшся кинути Бог зна' де? Не вийде. Правду ти мені кажеш чи все ще обережність тримаєш – не знаю, зате ти знай: я йду з тобою. Що це за дивна людина? Хто ще тут є?

Павло усміхнувся. Джудіт подобалася йому все більше, у її словах зненацька виявився сплав рішучості й цікавості, зовсім не властивий людям.

– Хто тут є – поки не знаю, але збираюся довідатися, – відповів він. – І якщо тут хтось живе – отже, живе й дивна людина. Підемо, доки дощ ущух, а по дорозі я розповім про себе.

– Куди йти?

– Не знаю. Думаю, уздовж ріки. Якщо тут і живуть, то, швидше за все, біля води.

– Я готова! До речі, нагадай, як тебе звуть?

– Павло Корнілов.

– А мене – Джуді. Я колишня вільна танцівниця. Якщо схочеш – якимось і тобі станцюю.

– Гарзд, – усміхнувся Павло.

“Неймовірно, – подумав він. – Мені постійно хочеться усміхатися...”

Вони йшли по коліна в тумані по вологій теплій землі, сіре небо ледь-ледь по-світлішало, і повітря було свіжим і теж теплим, немов чиясь ласкава долоня. Невдовзі вони надібали на дорогу, що тяглася неподалік від берега майже суцільним ланцюжком калюж. Павло розповідав, а Джудіт ішла поруч, раз у раз сповільнюючи крок, і судячи з її зосередженого обличчя, напружено обмірковувала його слова. Від сплячої Венери не залишилося й сліду, тепер поруч із ним повільно йшла босоніж по калюжах сама богиня роздумів. Відтак Джудіт і зовсім зупинилася і, не зводячи очей з його обличчя, вислужала все до кінця.

– Тому мені потрібно зустрітися зі Стражем віч-на-віч і за будь-яку ціну вибити зізнання, – закінчив Павло.

Дівчина довго мовчала, покусуючи губи, а потім перетворилася на богиню запитань і припущень. Навіщо було потрібне Вигнання? Чому предків розселили по різних світах? Звідки взялася віра в Сферу Владик? Чи може він просто зараз показати силу погляду? Як це він розуміє чужу мову й відчуває небезпеку чи брехню? Чому Стражі не такі, як усі, і чому вони саме Стражі? Що, коли Господь вигнав із Землі не всіх, а тільки великих грішників, а решта й нині живуть там, не сумуючи? Що, коли смертна туга й нудьга, від якої знемагають люди, – це продовження покарання за гріхи предків? І з тієї ж причини багато жінок не можуть мати дітей, хоча немає для них бажання заповітнішого. Що, коли Стражі – доглядачі, призначені Господом? Чи не до Господа вони часом підносяться цими тунелями?

Павло дивився на розпашіле обличчя дівчини і з радістю думав, що знайшлася, нарешті знайшлася людина, котра здатна ставити запитання й думати. Думати! Нервам її справді можна було позаздрити. Джудіт не дивувалася, не ойкала, не хрестилася від страху – вона розмірковувала! Немов якийсь прихований вогонь спалахнув у ній, і відблиски цього вогню палахкотіли в її великих, трохи видовжених очах.

Він підняв руку, перериваючи дівчину, і показав на засохле чорне дерево, що самотньо стояло біля дороги.

– Дивися.

Почувся тріск коріння, що видиралося з землі, дерево нахилилося й, немов підхоплений буревієм будиночок дівчинки Еллі, пронеслося повітрям, косо перекресливши сіре небо, й упало у воду. Течія підхопила, закрутила його, і дівчина, як зачарована, проводжала поглядом чорний стовбур, доки він не сховався за поворотом.

– Зрозуміло, – захоплено сказала вона й оглянула Павла з голови до ніг. – Це крутіше за Господа. Я, здається, тепер молитимуся не Йому, а тобі.

– Тим паче, я теж як-не-як рятувник, – усміхнувся Павло.

– То поясни, чому...

– Стоп! Треба поспішати. Пошукаймо людей, дізнаймося про Стража, я з ним поговорю, а потім ми з тобою все обговоримо. Згода?

– Так. Ходімо.

Джудіт рішуче ступнула в калюжу, обернулася й сказала з лукавою усмішкою:

– Сподіваюся, ти не випробовуватимеш свої здібності на мені?

Розсміялася й білим золотоголовим птахом полинула над дорогою. Павло знов усміхнувся й пішов за нею.

Дорога повторювала всі повороти ріки, потім віддалилася від неї і плавно побігла в низину. Зверху їм відкрилося селище – дерев'яні сірі хатинки за низькими плотами, що подекуди похилилися, а подекуди й зовсім завалилися, калюжі біля хвіртток, невеличкі подвір'я, у яких висіла на мотузках білизна, стояли діжки з водою, кривоногі столики з глечиками й тарілками, і звісно ж, то тут, то там виднілися під гіллям іржаві корпуси автомобілів. Багато подвір'їв виглядали такими запущеними, що було зрозуміло: у них уже дуже давно ніхто не бував. Це підтверджували похилі прочинені двері, провалені діряві дахи. Подекуди на подвір'ях займалися своїми справами люди, а біля найближчої до подорожан хвіртки стояв бородатий чоловік у сірій сорочці поверх сірих штанів, широко розставивши над калюжею ноги, узуті в щось незрозуміле, перев'язане мотузками. Чоловік дивився на них, приставивши долоню до чола, немов закриваючись від сонця, якого не було й у заводі.

– Ну що, підемо? – сказав Павло. – Нас, здається, уже чекають. Отже, так: розмову веду я. Коли що, ти – глухоніма, а йдемо у своїх справах.

Джудіт кивнула, і вони почали спускатися до селища, намагаючись не послизнутися на розмитій дощем дорозі.

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

Чоловік і далі нерухомо стояв біля хвіртки. Руку він опустив і мовчки чекав, коли Павло й Джудіт наблизяться.

– Здалеку йдете? – запитав він деренчливим голосом, коли Павло зупинився навпроти, підтримавши під лікоть дівчину, яка оступилася.

Павло з подивом виявив, що відразу зрозумів обидва слова. Чоловік говорив мовою жителів Лісової Країни!

– Здалеку, – Павло невиразно махнув рукою в бік ріки. – Там у нас селище, зовсім маленьке, нікого вже майже не залишилося.

– Ага, за рікою, значить? – чоловік покивав, поворушив бороду, поглянув на заляпані брудом босі ноги Джудіт. Павло відчував його недовіру. – То ж бо вимова у тебе чудна. Отже, у місто? – він говорив повільно, ледь розтягуючи слова.

– У місто, – відповів Павло. – У нас важлива справа до Стража. Де там його шукати?

Чоловік підозріло глянув на нього з-під рунистих брів, підсмикнув штани.

– Ви там що, без ангела Господня живете?

“Це він про Стража”, – зметикнував Павло.

– Я ж кажу, нас зовсім мало залишилося. А що, Стражі справді ангели Господні?

Чоловік старанно триразово перехрестився, задерши бороду до неба, і задеренчав співучо:

– Господь послав до нас своїх ангелів, щоб жили вони серед нас, щоб було нам із ким поділитися образами своїми, лихами своїми й бажаннями своїми. Усе вислухає ангел, а потім вирушить до Йордану, – (“Ого-о! – здивувався Павло. – І тут теж Йордан!”) – зійде на свій пліт і попливе до Господа, і передасть йому все, із чим ми йшли до ангела. І судитиме Господь, і віддасть кожному за вірою його. А коли не виповнилося твоє бажання – отже, сам винен, отже, слабкий у вірі своїй. А немає в тебе дітей – отже, погано любиш Бога, отже, грішиш у думках своїх. Трудися в поті чола свого й зміцнюйся у вірі своїй – і віддасться тобі. А ви міцні у вірі своїй? – чоловік знову підозріло подивився на них.

– Стараємося, – ухильно відповів Павло. Джудіт мовчки переводила погляд з одного на іншого, намагаючись по обличчях угадати зміст розмови. – Де ж можна знайти ангела Господня? Дуже важлива справа.

– Шукайте його в храмі Господньому. Як увійдете до міста, так усе прямо й прямо, його минути ніяк не вийде. Хрест здалеку видно.

– Дякуємо, – Павло взяв за руку Джудіт. – Поквапимося до ангела Господнього.

– Куди ж ви проти ночі? – раптом стривожився чоловік і прочинив хвіртку. – Заночували б тут, а вже вранці, відпочивши та виспавшись... Либонь, довго йшли-бо? А через Йордан же як?

– Довго йшли, – приховуючи нетерпіння, відповів Павло. – А через Йордан уплав, а то як же ще? Селище наше біля озера, тож плаваємо добре, – йому хотілося позбутися надокучливого бороданя, просто-таки сповненого недовіри. – Дякуємо за запрошення, але ми підемо. Справа нагальна.

– Так-так, – покивав чоловік. – Ну, Господь із вами.

Павло легенько потягнув Джудіт за собою, і вона, посміхнувшись і привітно кивнувши недовірливому бороданю, пішла, не випускаючи долоні з Павлової руки. Павло відчував, що бородань стоїть і дивиться їм услід, але не озирався. Лише пройшовши селище і знов опинившись на рівнині під темним небом, він переказав дівчині зміст розмови.

Несподівано швидко почали густішати сутінки, і Павло вже подумував про те, що доведеться ночувати під деревами, але в цей час крізь сіру завісу неба, що нарешті розповзлася в боки, прорвалося м'яке світло вечірнього сонця, затримавши зникаючий день. І в цьому неспіливому світлі, вийшовши з чергової

прохолодної низини з жмутами туману, що заचाївся в кущах, вони побачили вдалечині похилі дахи будинків, котрі звернули до рівнини сліпі темні стіни без вікон, і високу білу вежу, увінчану хрестом.

Сонячне світло швидко згасло, злякавшись підступаючої ночі, небо померкло й просякло беззоряною темрявою, що нечутно ринула вниз, але Павло й Джудіт уже пробиралися безлюдною брудною вулицею повз тихі будинки з закритими ставнями, прямо, прямо, до храму Господнього, дотримуючись указівок недовірливого бороданя.

* * *

Храм громіздким високим бескидом білішав посеред заповненої темрявою чаші майдану. Навкруги було тихо. Вони наблизилися до двостулкових дверей, і Павло спробував їх відчинити. Двері не піддавалися.

– Треба спробувати з іншого боку, – понизивши голос, щоб не розплескати цю темну тишу, порадила Джудіт.

Вони рушили вздовж стіни й невдовзі знайшли ще одні двері, до яких вели кам'яні сходи. Павло обережно штовхнув їх, і вони з легким скрипом прочинилися. Над їхніми головами почувся шум, немов залопотіла білизна на вітру, пролунало

уривчасте гортанне урчання – і знов усе стихло.

“Які-небудь голуби Господні”, – подумав Павло й тихо мовив, нахилившись до дівчини, котра стояла біля сходів:

– Ну все, Джуді. Чекай мене тут, тільки відійди до будинків, не стій біля дверей.

– Ні, я з тобою!

Джудіт легко збігла на сходи, але Павло зупинив її, поклавши руки їй на плечі.

– Я піду сам, – він помовчав, йому захотілося раптом притулитися щогою до її волосся, від якого ледь вловимо пахло чимось незнайомим, приємним, що лишилося там, у неї вдома в Новій Землі. – Я не знаю, на що здатні Стражі. Мені буде простіше одному, розумієш?

– А якщо ти не повернешся? – несамовито прошепотіла Джудіт. – Що я робитиму, якщо ти не повернешся?

– Я повинен повернутися, – він на мить стиснув її навдивовижу ніжні плечі та раптом виразно побачив безтурботну гладь Геннісаретського озера, почув легкий шум дерев – і легенько відсторонив дівчину. – Я пішов.

Він зачекав, доки біла сукня не розчинилася в мовчазній темряві, і обережно ввійшов до храму, виставивши перед собою руки, пошарив у мороку й намацав вузьку гладку дерев'яну поверхню, яка косо йшла вгору.

“Поруччя”, – здогадався Павло, поставив ногу на невидиму сходинку й почав повільно й безшумно підніматися.

Опинившись нагорі, він знову розставив руки, рушив уперед і, пройшовши кілька кроків, відшукав пальцями ручку дверей. Постояв, прислухаючись, – з-за дверей не долиняло ані звуку – і повільно, затамувавши подих, почав відчиняла їх.

У темряві за дверима смутно білили стіни. Ніякого тла не відчувалося, хоча Страж усе ж таки міг бути тут, надійно укритий плащем з каптуром від Павлового сприйняття. Павло встиг зробити кілька кроків по кімнаті – і завмер, бо в темряві пролунав безпристрасний тихий голос:

– Не чекав побачити тебе так швидко, Павле Корнілов.

У голосі не відчувалося ні подиву, ні радості, ні злості, і за манерою говорити Павло відразу зрозумів, що це Страж. М’язи його миттєво напружилися, у глибині свідомості поквапом розсувалися невидимі стіни, за якими ховалося мале жигливе сонце. Він стримався, придушив бажання негайно діяти, стрибнути в темряву, вчепитися в Стража – і коли відповів, голос його звучав майже спокійно.

– Неприємно розмовляти, коли не бачиш співрозмовника.

– Можливо, – погодився з темряви Страж. – Витри поки черевики, бо вони

брудні, а я подбаю про те, щоб тобі стало світліше. Поговорити справді необхідно.

Павло відступив до порога, повозив підшвами по чомусь м'якому, напружено вслухуючись у знайоме шарудіння. Так міг шарудіти тільки Стражів плащ. Судячи з початку розмови, Страж бачив у темряві.

Запалала свічка – і виникла звична фігура в зеленому плащі з накинутим на голову каптуром. Павло мовчки спостерігав, як Страж повільно рухається вздовж стіни і, піднявши руку, запалює свічки. Кімната виявилася вузькою й довгою, навпроти дверей було невеличке вікно, закрите ставнями, збоку стояв збитий з дощок стіл, поруч – крісло з вигнутими підлокітниками й високою спинкою. На столі акуратними стосами лежали книги в пошарпаних палітурках. Біля іншої стіни, поруч з ще одними дверима, притулився триногий табурет.

– Проходь, сідай, – сказав Страж, показуючи на табурет. – Тут я приймаю жителів Міста Святого Михайла та навколишніх селищ, котрі прагнуть розради.

Він поставив на стіл свічник, сів у крісло й, поблискуючи очима з-під каптура, дивився, як Павло влаштовується на табуреті, а потім повторив:

– Не чекав такої швидкої зустрічі.

– Чому? – похмуро запитав Павло. Йому не подобалася поведінка Стража. Тут явно таївся якийсь підступ, але тло, як і раніше, було відсутнє, а це означало, що поблизу нікого немає.

– Адже ти дієш у тунелі навмання, Павле Корнілов, і ймовірність того, що ти відразу потрапиш саме в наше Десятиграддя, доволі мала. Але існує. От і вийшло: щойно був мало не лаодійським шпигуном, відсидівся десь – і потрапив до нас.

“Так, вони, безумовно, спілкуються, – подумав Павло. – Про мене знають у всіх світах, куди ведуть тунелі. Їм невідомо тільки, що я був у безлюдному світі й у Новій Землі. Але після чергової зустрічі вони знатимуть і про викрадення Джуді...”

– А що, є якась система? – поцікавився Павло, чатуючи на кожен рух Стража. Він ніяк не міг збагнути, чому Страж такий балакучий, і тому був напоготові.

– Безумовно. В усьому має бути система. Зараз покажу.

Страж опустил руку в складки плаща, і Павло миттєво смикнувся вбік, мало не злетівши з табурета.

– Ані руш! – крикнув він, готовий кинутися до столу.

Страж застиг, на обличчі його з'явилася подоба посмішки.

– Павле Корнілов, ніколи жоден Страж не підняв руку на... іншу людину.

Його коротка заминка була незрозумілою Павлові, але після цих слів він чомусь заспокоївся і з цікавістю дивився, як Страж витяг з-під плаща невеличку чорну кулю, схожу на дитячий м'ячик. Страж підняв кулю над столом, і Павло побачив, що в глибині її мерехтять золотаві іскорки. Зовсім, як...

– Що це? – видихнув він, подавшись до столу.

– Якщо хочеш – телевізор. Казкове яблучко, що котиться по блюдечку. Утім, не те й не інше. Впізнаєш?

– Так. Тунель...

– Правильно, – Страж зробив рух рукою, іскорки померкли, немов віддаляючись, і назустріч їм з чорної глибини випливали нові, розгорілися, застигли трикутником. – Цей знак – вхід у наше Десятиграддя. А от, – він знову ворухнув рукою, і трикутник розсипався, перетворився на іскрометне коло, – країна Великого Царя з таємним ім'ям, де тебе вважали за лаодійського шпигуна.

“Он воно що! Для кожного світу – свій знак...”

Страж катав у долонях чорну кульку, а Павло раптом зрозумів: Страж відповідає на його запитання і такий говіркий тільки тому, що впевнений – йому, Павлові Кор-

нілову, ніколи не вдасться скористатися цими знаннями.

Що ж, якщо Страж справді так думає, то помиляється. Головне – якомога більше довідатися, а потім негайно діяти. Небезпеки поки немає: вони зі Стражем тут самі...

– Чому тунелі закриті для всіх, окрім Стражів?

Страж сховав кульку, поклав руки на підлокітники.

– Це тунелі Стражів. Скомактифікований простір, здатний розгортатися за певного впливу.

– Хто створив тунелі? Чому люди замкнені в різних світах, немов у клітках зоопарку? Хто й навіщо вигнав наших предків із Землі? Як її відшукати? – Павло випалив ці запитання на одному подиху. – Тільки не брешти, я відчуваю брехню й зумію змусити тебе говорити правду. Враховуй, я готовий на все!

– Гаразд, я відповім, – погодився Страж, чи то наляканий погрозою, чи то й далі залишаючись упевненим у тому, що Павлові не доведеться скористатися цими знаннями. – Але мені відомо дуже небагато. Я не знаю, хто створив тунелі, чому люди живуть у різних світах і хто й навіщо вигнав їх із Землі. Я не знаю, як її відшукати.

Павло повільно встав, відчуваючи, як гарячі хвилі хлюпнули в скроні, підій-

шов до столу й уперся руками в шорсткі дошки, не зводячи очей з нерухомого Стража.

– Ти знущаєшся, Страже? Я ж попередив – не бреш. Чи ти безсмертний? Хочеш, щоб я це перевірів?

– Я не брешу, Павле Корнілов, – голос Стража звучав усе так само монотонно й безжиттєво. – Я справді не знаю, як відшукати Землю. Можу сказати одне: у тунелях є один глухий кут, ось його знак.

Він знову витяг кульку. Заметушилися, замиготіли іскри – і заспокоїлися, склавшись у вигадливу фігуру, що нагадувала три переплетені кільця, підвішені на вписаному в трикутник півмісяці.

– Там не вийти. Але, можливо, колись глухий кут був виходом.

– Виходом із Землі і входом на Землю, – прошепотів Павло. – Хто ти, Страже, хто ви такі, Стражі, чому ви знаєте більше за нас, чому ви – ІНШІ?

– Ми – Стражі. Тепер тобі зрозуміло, чому я говорю з тобою? Жоден Страж не може пробити вихід з глухого кута, навіть якщо використає весь енергетичний потенціал. Там принципово інше... тобто, немає ніякого рішення. Виходу немає. І моя тобі порада, Павле Корнілов: повертайся до Лісової Країни й постарайся забути про Землю. Живи, як усі. Сподіваюся, ти зрозумів, що завдання нездійсненне?

– Живи, як усі... – задумливо повторив Павло. – Чому ви так боїтеся, що люди повірять у Землю, чому переслідуюте мене?

– Бо ми – Стражі. Іншого пояснення не вийде. Переслідували й переслідуватимемо, доки... – Страж зробив непевний рух рукою. – Повертайся. Ти переконався, що взявся за непосильну справу? Тебе вб'ємо не ми, тебе вб'ють інші люди. Повернися – і забудь.

– Немає виходу? Принципово інше рішення? – Павло свердлов очима непроникне бліде обличчя під каптуром. Відмовка Стража підкріплювала правильність Павлового припущення: – Вихід закрито, але має бути ключ. Де ключ?

Страж беззвучно поворушив тонкими губами, немов повторюючи про себе запитання, зсунув брови.

– Не знаю. Чому ти вважаєш, що має бути якийсь ключ?

– Чому? Тому що це вихід із Землі, через нього пішли наші предки. Вихід хтось закрив, але ключ має залишитися. Де він?

– Не розумію, – холодно відповів Страж. – Мені нічого не відомо про будь-який ключ. Ти помиляєшся, Павле Корнілов.

За мить він разом із кріслом звалився на підлогу, бо Павло одним стрибком пе-

ремахнув через стіл і різко штовхнув його в груди. Почувся хруст, Страж застогнав, спробував підвестися, плутаючись у плащі, хапаючись однією рукою за іншу, повислу вздовж тулуба.

“О, диявол, я, здається, зламав йому руку! – подумав Павло, зриваючи каптур зі Стражевої голови й впиваючись поглядом у перекошене чуже обличчя. – Зараз я дізнаюся правду”.

На гладкій, трохи сплюсненій з боків голові Стража не було жодних ознак волосся. Павло намагався проникнути, прорватися в чужу свідомість, але нічого не виходило, тло як і раніше було відсутнє.

“Отже, каптур ні до чого... Треба щось зробити з його рукою, перев'язати...”

Страж, згорбившись, сидів на підлозі. Павло засукав до ліктя рукав його плаща – і насилу утримався від здивованого скрику. Гладка безволоса бліда шкіра луснула, з рани стирчав уламок кістки, оточений якоюсь сірою драглистою речовиною, пронизаною тонкими ліловими прожилками. Ані крові, ані звичайної людської плоті – тільки неймовірні сіро-лілові драгли... Від збентеження й страху Павло випустив Стражеву руку і, майже нічого не тямлячи, дивився, як занурюється в драгли біла кістка, як на очах затягується рана, вкриваючись гладкою блідою шкірою.

Він перехрестився, раптово гостро й запізно відчув небезпеку – тло буквально вибухнуло близькою загрозою, – почув незрозумілий шурхіт над головою, приготувався відскочити вбік, але не встиг. Хтось з криком обрушився зверху йому на плечі, відіпхнувши від Стража, ударив по потилиці...

* * *

Він прийшов до тями від болю. Здавалося, у голові бродить бригада тесль і стукає, стукає, з розмаху стукає по кістках важкими молотками. Він зрозумів, що лежить на боці зі зв'язаними руками й ногами. Очі закривала туга пов'язка. Зусиллям волі він притамував біль, зібрав його у вузьке русло й змусив витікати в похапцем придуманий чорний холодний простір. Біль підкорився й повільно відпустив, і в мірному дзвоні тиші стало чути голос.

– ...зроду-віку ніхто звідти не приходив, – голос був надтріснутим, деренчливим, Павло відразу впізнав його. Говорив той бородань із селища, що його зустріли нещодавно. – Бачу, далі пішли, а в мене просто з рук усе валиться. Ну, я хутко сюди, до пана офіцера безпеки, просто через яр.

– Що, не дарма я наполягав зробити люк у стелі? – перебив його чийсь упевнений

самовдоволеній бас. – Раптовість багато в чому сприяє успіху операції.

– Дякую, панове офіцери, – пролунав безбарвний голос Стража. – Дякую, Федоре Карелін. Ви врятували Десятиграддя від дуже великої небезпеки. Він не проста людина, він знаряддя сатани й міг принести незлічимі нещастя. Мотузки й пов'язку не знімати – він здатен на злі дива. Сподіваюся, бюро прийме правильне рішення.

– Жодного сумніву, – прогудів бас. – І хай упокоїться в Йордані-ріці...

Стукали підборами, походжаючи по кімнаті, перемовлялися, сміялися. Сумлінно затягнуті мотузки боляче вгризалися в тіло. Павло відчув, що його мандрівкам, зважаючи на все, настав край.

“Джуді! – кольнуло в серці. – Що буде з нею?..”

– Баритися не можна, – сказав Страж. – Пане офіцере Синицин, розпорядися просто зараз послати за моїми братами. Гадаю, вони не відмовляться бути присутніми. Скажи, що на світанку.

– Я б дівчисько приголубив, – прохально задеренчав пильний бородань Федір Карелін. – Мені б за дівоньку потриматися...

Зареготали неструнким хором.

– Надто вже кусюча, – проказав хтось крізь регіт. – І пану Синицину чоло роз-

дряпала; дякувати Богові, – не щось інше...

– Дівчисько звичайнісіньке, – розмірено сказав Страж, обриваючи сміх навколо. – Я уточню в братів, звідки вона і як потрапила до цього знаряддя сатани, а поки нехай побуде в гостях у тихих матерів. Але під замком.

Павло, напружуючи ший, втиснувся щокую в підлогу, обережно провів головою по дошках, намагаючись хоча б підняти пов'язку. Аби вдалося відкрити хоч одне око, аби вдалося поглянути – і розметати, розжбурляти поглядом, розтрити голови об стіни, задушити це чудовисько, цього нелюда, що набув вигляду людського...

– Ага, отямився, – пробасив офіцер.

– Заспокой його, – розпорядився Страж.

Павло чув і відчував, як, прогинаючи дошки, наближається до нього хтось важкий. Він внутрішньо стиснувся, усвідомлюючи цілковиту свою безпорадність і беззахисність, застогнав від несподіваного різкого удару ногою в обличчя, а від другого удару в потилицю знову знепритомнів.

* * *

У країні тіней було тужливо й незаптишно. По сирій підлозі довгого напівтемного хліва металися протяги, крізь

щілини в дощатих стінах затікала чорна густа рідина, перетворюючись на застигли драглисті сіро-лілові калюжки. Простір під дахом здавався в'язким, повільно пробиралися до стін сірі тіні, чіплялися пальцями за дошки, розсовували їх і беззвучно вивалювалися в темряву. Між калюжками бродили Стражі в сірих плащах, зближувалися, скупими завченими рухами мовчки відривали один одному голови разом з каптурами, кидали на підлогу, але голови відразу виростали знову. Хлів був сповнений пульсуючого болю.

Він доповз до стіни, із зусиллям відірвав дошку й випустив біль у зовнішню темряву. Темрява всмоктала біль, линулася в сарай, поглинаючи нещасні німі тіні з туманними плямами на місці облич, поглинаючи ненависні сірі плащі. Темрява застигла перед очима, сповила руки й ноги, не даючи поворухнутися. Павло знову відчув тугу пов'язку на обличчі, а ще за кілька митей переконався, що руки його тісно притиснуті до боків, а ноги упираються в щось тверде. До обличчя торкалася ворсиста груба матерія. Йому стало зрозуміло, що він лежить у зашитому мішку, перев'язаному мотузкою зовні, і в ногах у нього – великий гладкий камінь. Про призначення каменя можна було здогадатися без особливих зусиль, на-

віть якщо не чути розмови щодо Йордануріки в кімнаті Стража...

Коли перший лютий і марний порив негайно звільнитися згас, стикнувшись із невблаганною міцністю мотузки, Павло припинив метатися, не розстаючись, одначе, з надією на краще майбутнє. Хоча для такої надії не було жодних підстав. Його, зв'язаного, просто скинуть з якогонебудь обриву чи мосту після належної церемонії, – і “знаряддя сатани” назавжди зануриться на чорне дно тутешнього Йордану, позбавивши світ від небезпеки.

Він програв, він був занадто самовпевнений, занадто розраховував на свої сили й недооцінював можливості інших, цих панів офіцерів безпеки. Він не мав досвіду такої боротьби, а тепер набутий досвід йому вже навряд чи знадобиться...

Думка прийшла, устромилася – гостра, як спис: саме Стражі, саме ці дивовижні нелюди із сіро-ліловими драглями замість плоті, здатні майже миттєво заліковувати свої рани, колись вигнали людей із Землі, розселили по клітках інших світів, замкнули виходи-тунелі й поставили сторожів біля кожної клітки! Так, тут, в інших світах, залишилися саме сторожі – Павлові стало жарко від раптового здогаду, – а очищену від людей Землю зайняли інші нелюди з безпристрасними голосами й драглистими нутрощами. І поставили

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

сторожів у клітках. Он воно що! От чому сталося Вигнання...

Свідомість працювала з пронизливою ясністю, напередодні смерті відшуковуючи відповіді на всі запитання. От чому люди стали іншими, от чому вони виглядають блідими відсвітами предків, тінями тіней героїв книг, от чому поступово порожніють світи – люди перебувають у клітках і марніють у неволі, самі не помічаючи цього! Тільки на Землі, тільки в єднанні з нею можливий колишній розквіт, бо людина – невід’ємна частина Землі... але ніхто не знає про це, а той, хто, нарешті, здогадався, хто зрозумів – невдовзі ляже на річкове дно, і тіло його рватимуть на шматки гладкоспинні чорні тварюки...

На жаль, він не усвідомив усіх складностей пошуків розгадки, був необережний, необачний – і програв... Шкода маму, батька, Джуді – що чекає на неї тут, у Десятиградді? – шкода всіх, хто живе, ні, животіє у Місті Біля Лісового Струмка, едемців, танцюристів, шкода всіх, хто вгасає в різних клітках і навіть не замислюється про своє вгасання. Шкода, що не зумів дійти до кінця, знищити драглистих, котрі заповнили батьківщину предків, – замкнену за тунелями Землю, без якої просто не можуть прожити люди...

Застукало, заскрипіло, почувлися кроки.
– Берися, винесемо сатану.

Його схопили за плечі й ноги, підняли. Павло вслухався в човгання підшов і важкий подих тих, хто ніс мішок, розуміючи, що це його остання путь – і все ж таки сподівався й готувався боротися. Він нічого не збирався казати їм, бо знав: будь-які слова марні, він не переконає їх ні в чому, і даремно просити пощади. Та й не думав він просити пощади, принижуватися перед цими драглистими... А люди – що люди? – от вони саме і є безпомічним знаряддям сатани. Донощики...

Зазвучали, наближаючись, тихі голоси.

– Давайте сюди, – скомандував знайомим густим басом бравий офіцер безпеки, якого, подумав Павло, він ніколи не бачив і навряд чи тепер побачить. Анікіне, допоможи-но хлопцям.

Підхопили поперек спини, поклали на щось тверде, що похитувалося. Почулося чвакання важких ніг по бруду, хрипке коротке ревіння якоїсь тварини. Хтось гукнув роздратованим голосом:

– Ну, куди з конем, осади! Не бачиш – вантаж веземо.

Відповіли зично:

– Страже, брат з яружних просить не чекати й благословляє.

У відповідь пролунало повільне й безпристрасне:

– Гаразд. Решта братів чекають біля п'яти тополь. Прошу займати місця. Навколо воза – панове офіцери; ті, хто покляється – позаду, за десять кроків. Пане офіцере Корнеєв, скачи до кварталу дзвонарів, нехай готуються, а звідти – просто до Йордану. Місце освятили?

– Закінчують, там Синицин.

– Тоді рушаймо.

Віз смикнувся, заскреготали колеса.

“Здається, усе”, – подумав Павло, відчайдушно й безрезультатно напружуючись усім тілом.

Їхали повільно й мовчки, віз перевалювалася з боку на бік, б'ючи твердим днищем йому в спину. Потім щось забурмотіли навкруги – незрозуміле, але, здається, шанобливе. Страж голосно сказав: “Вітаю вас, брати”, – почувся огидний жорсткий шурхіт плащів і вроздріб зазвучали однакові монотонні голоси: “Вітаю тебе, брате... Вітаю тебе, брате”, – зливаючись у сумовитий сірий потік. Далі їхали, неголосно переговорюючись про свої справи, про те, що Господь схвалює рішення бюро, та що знов от дощі зарядили, що Ігор Литвинов ногу вивихнув біля Антонових безбородих, а складуви коней упустили в Протухлій низині; що за старими лазнями всю ніч копали, та марно, а три пани офі-

цери в Зміїному містечку забрели під вікно до лежали й сп'яна намагалися перевернути бронетранспортер...

Потім зупинилися. Хрипло загаркали тварини, навколо воза зашурхотіли кроки по траві.

– Дощ буде, – заклопотано сказав хтось.

– Святу справу зробимо – і роз'їдемося, – відгукнулися повільно й монотонно. – Несіть, тільки на край не ставайте – може обвалитися.

– Скажу йому дещо наостанок, – втрутився інший безпристрасний голос.

– Обережно, брате. Павло Корнілов не те, що твої панове офіцери – він може й бронетранспортер у твоєму Зміїному містечку перевернути.

– Не турбуйся, брате, проблему знято. Завтра зберемося щодо скасування запобіжних заходів.

Жорстко зашурхотіло, наближаючись. Павло відчув, що Страж зупинився біля воза – і рвонувся назустріч цьому чудовиську, до болю закусивши губу від безсилля. Якби він міг, якби він тільки міг!..

– Шкода, Павле Корнілов, – стиха мовив Страж. – Повір, я щиро шкодую, але ми просто не можемо вчинити по-іншому. Ми ні в чому тебе не звинувачуємо і не бажаємо тобі зла. Але інакше не можна. Усе

твое лихо в тім, що ти прийшов надто рано. Ще не час...

– Ого-о, там уже полило! – басом вигукнули збоку.

Павло майже не сприймав Стражеві слова, він зрозумів тільки, що це – кінець, кінець, він назавжди йде з життя, не розламавши кліток, не випустивши цих нещасних із кліток, які охороняють чудовиська, котрі вигнали людей із Землі... Він зрозумів, що немає жодної надії на порятунок, бо чудес, на жаль, не буває – і щосили заборсався в мішку, намагаючись розірвати мотузки й поборотися за волю, і вчепитися в життя. У життя!..

Навалившись, стиснули шию, так, що захрустіли хребці, схопили за ноги, ударили кулаком у пах. Понесли лаючись – і замовчали раптом люди й Стражі, і падала, падала тиша, безжалісна вічна мертва тиша. Біль, нарешті, відчахнув, і він згадав Творця Світу й спробував подумки волати до нього, але й це не виходило. Творцю не було жодного діла до нього, Павла Корнілова, і не було йому жодного діла до цих світів-кліток, створених зовсім не ним, а злими драглистими чудовиськами...

До болю, до крику жадав Павло жити й продовжувати свій шлях, розум відмовлявся приймати страшну реальність, не хотів здаватися, визнавати свою поразку,

повний, остаточний і безповоротний розгром – але понурим жахливим звуком уривався у вуха плескіт швидкої води.

“Чи побачу хоч кого-небудь ТАМ?..”

– Кидаємо, – буденно сказав один з катів.

– Близько не підходь, бачиш – тріщина, – відгукнувся інший. – Розгойдаємо.

“Кінець, – з тугою подумав Павло. – Нещасні ви люди...”

ЧАСТИНА ТРЕТЯ.

КЛЮЧ

Шурхотів, шурхотів по шибках дощ, немов, цокаючи пазурцями, невтомно кружляло в просторі, обмеженому віконною рамою, невидиме мале звірятко. За стіною співучо бубоніли чийсь безбарвні голоси, іноді знесилено затихаючи й знову беручись розмотувати бляклу низку незрозумілих слів. Крізь щілини просочувалося звідти тьмяне світло; тремтячи від слабкості, припадало до підлоги, вкритої вузькою грубою рядюшкою, що вела від замкнених дверей до ліжка. На стіні висіла невеличка темна дошка, на ній було зображено сухорлявого чоловіка з довгим кучерявим волоссям і борідкою, із золотавим колом над головою. Обличчя чоловіка було замисленим і дещо стомленим, великі очі дивилися суворо, їхній погляд наздоганяв у будь-якому кутку.

Напевно, це був дивакуватий Ісус Христос. Ліжко й табурет біля вікна були єдиним умеблюванням кімнати. За маленькими скляними квадратиками вікна, обрамленими вузькими дерев'яними планками, швидко занурювалася в темряву стіна будинку за дорогою – брудним місивом, у якому насилу вгадувалися дві звивисті, залиті дощем колії.

Темна фігура, що виникла за вікном немов нізвідки, змусила Джудіт здригнути ся, разом з табуретом податися вперед, притиснутися обличчям до дерев'яних планок. Вона роздивилася смутну білість обличчя, чорну хустку на голові, довгий темний одяг із широкими рукавами. Фігура наблизилася, підняла руки. Лягнули, закриваючись, ставні, у відповідь задеренчало вікно, стукнув засув – і в кімнаті стало ще темніше. Голоси за стіною на мить стихли, а потім знову затягли тужливий напівспів-напівголосіння.

Джудіт зітхнула, підвелася з табурета й пересіла на тверде ліжко, застелене колючою ковдрою, підібгала під себе босі ноги й обперлася на пласку, теж колючу подушку. Хотілося плакати. Знову хотілося плакати. Знову накочувався звичний і такий давним-давно набридлий глухий розпач, як і раніше, нескінченно довгими ночами, коли стомлено стихала музика, повпивавшись, утикалися носами в столи

усі ці зануди, розгрібаючи порожні склянки, і вона спускалася зі сцени, вдягала сукню й пленталася додому, і, немов у колодязь, занурювалася в байдужу тишу спальні.

Нікому не потрібні були її танці, той неповторний ритм, що народжувався в ній на брудній сцені, ті рухи, що приходили ніби нізвідки, самі собою, коли тіло починало жити своїм особливим життям і пливло, летіло крізь музику, здригаючись від витворюваного цієї миті танцю, прагнучи запалити ті сумовиті подоби людей, котрі сиділи за столами. Вона мріяла про Сферу Владик, де все має бути геть інакше, вона затято вірила, що їй пощастить...

Пощастило... Джудіт ткнулася обличчям у подушку. З'явився хтось із живими очима, хтось, хто відчуває й думає, сильний і сміливий, хтось, готовий перевернути догори дригом, затрясти й розбудити всі світи – і зник. Залишилося сумовите бурмотіння за стіною, замкнена кімната, дощ і бруд у темряві за вікном. Друга ніч навалилася – і якщо він не прийде...

Ні! Дівчина вдарила долонею по подушці. Тільки не розкисати! Нехай тільки відбурмочуть і позасинають ці понурі жінки в чорних хустках – і вона спробує вибратися звідси. Плечем розіб'є вікно, кулаком виб'є ставні. А поки...

Вона підтягла до обличчя пелену сукні, відірвала зубами довгу крайку. Біла сукня... Ох, підвела її біла сукня! Будь-яка інша, тільки не світла – і вона могла б залишитися непоміченою в темряві, коли вони ввірвалися на майдан з різних боків. Не вистачило їй витримки, кинулася від паркану, геть від чавкання та тупоту, від плескоту потурбованих калюж. Наздогнали, схопили, сопучи і щось збуджено говорячи приглушеними голосами незнайомою мовою. Дряпала зарослі жорсткою щетиною обличчя, кусала чужі руки, які кисло смерділи, але вчепилися ззаду в її довге волосся, ударили в попереk, а потім у живіт, так, що ніч немов стала ще темнішою. Далі – мокра холодна кам'яна підлога, і знову навколо темрява. І нарешті, уже вранці, двоє здорованів у коротких штанях, сірих плетених светрах і брудних чоботях до колін повели її, босу, непролазними кривими вуличками, регочучи, переговорюючись, помахуючи довгими ножами й шарячи жадібними поглядами по розірваній на грудях сукні.

І от – сумовита низька будівля, просторий двір, темні хустки в два ряди, до самих дверей, а під хустками безбарвні жіночі обличчя. Напівпорожня кімната. Бородатий Христос на темній дошці. Карта-те вікно. І тужливе бурмотіння за сті-

ною – весь день, до вечора. І навіть зараз, уночі...

Він прийде, звісно ж, прийде, він сильний, від його погляду падають дерева! Що ці громили проти нього? Хіба допоможуть їхні ножі? Він просто дотепер шукає її, шукає її в цьому брудному сірому місті з підсліпуватими вікнами. І зараз вона спробує подати йому знак.

Джудіт зістрибнула з ліжка, підійшла до вікна. Ламаючи нігті, спробувала потягнути на себе вузьку планку, котра втримувала маленький квадратик скла. Планка довго не піддавалася, хоча й похитувалася, а потім раптом легко відскочила й, неголосно стукнувши, впала на підлогу. Дівчина взялася за решту, сторожко прислухаючись до тихих голосів за стіною. З під нігтів сочилася кров, та все ж їй вдалося цілковито звільнити від плетіння й вийняти скляний квадрат. Вона опустила в утворений отвір довгий білий клапоть сукні, розтиснула пальці. Клапоть застряг між вікном і ставнями, і його довелося проштовхнути відірваною планкою. Тепер він лежав під вікном на землі, і Джудіт вірила, що Павло побачить його й усе зрозуміє. Якщо ж не побачить... якщо він узагалі... Вона боялася своїх думок, вона просто не хотіла ні про що думати.

За стіною раптом зависло тривале мовчання. Потім заскрипіли мостини, заше-

лестіли слабкі голоси. Несміливе світло в щілинах зникло, знову щось заскрипіло й почувся тихий стук.

“Пішли, – подумала Джудіт. – Невже нарешті заспокояться й заснуть?”

Вона лежала ниць на колючій ковдрі, поклавши голову на руку, і захлиналася темрявою. Їй здавалося, що вона на дні глибокого чорного колодязя з гладкими стінами, під холодною товщею чорної води. Колодязь виритий у темному лісі, у самій його гущавині, куди ніколи не пробратися ні пішому, ні кінному. Поступово в цій безвихідній чорній товщі почався ледь помітний рух, що сколихнув, підняв, змусив повільно обертатися її тіло, немов хтось там, нагорі, під сонцем, опустив у колодязь величезну довгу ложку й узявся помішувати чорну воду, намагаючись розчинити її тіло, як кристалик солі в склянці.

Вона пливла, оберталася в чорноті, і от уже зникло, провалилося дно, і чорний вир крутив її все швидше й швидше, засмоктуючи, затулюючи в мертву неосяжну безодню... “Джуді... – далекою луною котилося в тій безодні. – Джуді...”

Вона розплющила очі, насилу підняла голову, не орієнтуючись в темряві, гарячково вслухаючись крізь калатання серця, намагаючись уловити хоча б слабкий відзвук того чудесного голосу.

– Джуді, – знову прошепотіли за вікном.

Дівчина насилу стримала радісний крик, кинулася до вікна, боляче вдарилася ногою об табурет, який грюкнувши впав на підлогу.

– Павло, любий, я знала... знала!..

Вона простягла у вікно руку й відчула ніжний дотик його пальців.

– Ти сама?

– Так. Виламай ці деревинки, тільки тихо: я не знаю де вони сплять.

– Хто? Тихі матері?

– Не знаю. Ну, ці, у чорних хустках.

– Зараз, Джуді.

Павло, натискаючи долонею, швидко вичавив планки разом з шибками й підхопив на руки дівчину. Вона обійняла його за шию, міцно поцілувала невидиме в темряві обличчя, відчувши губами несподівано гладеньку Павлову щоку.

– Ой, де ж твоя борода?

– Довелося змінювати зовнішність і одяг. І тобі теж не завадить.

Він відпустив дівчину, уклав їй у руку якийсь м'який згорток.

– Тримай. Плащ накинь на сукню, чобітки теж там, у рукаві. Гадаю, мають підійти.

Доки Джудіт одягала плащ, витирала долонями ноги й насилу натягала тісні чобітки, Павло зачинив ставні, закрив за-

суб і, взявшись обома руками за нижні краї ставень, рвонув їх на себе. Засув із тріском відскочив, ставні знову розчахнулися.

– Хутчіш!

Він узяв дівчину за руку й упевнено повів геть від будинку. Джудіт поспішала за ним, підтримуючи пелену задовгого на неї плаща, сковзаючи в бруді, та все ж не втрималась від запитання:

– Навіщо ти відкрив вікно?

– Вони мають думати, що ти вибила ставні зсередини без сторонньої допомоги. Вони тут усі дуже піклуються про безпеку, тільки от не знаю, кого вони так остерігаються. Тож шукатимуть тебе одну, шукатимуть тут, у місті, і не допетрають, що треба блокувати острів.

– Який острів? Куди ми йдемо? А тебе не шукатимуть?

Павло зупинився, дбайливо провів долонею по її волоссі.

– Джуді, розпитуватимеш потім, домовилися? Давай доберемося до тунелю, і там я тобі все розповім. Якщо вони нас упізнають, і якщо в них є автомати – мені з ними не впоратися.

Вони квапливо крокували по слизькій рідині повз будинки й паркани, петляючи вузькими вуличками, і за впевненою Павловою ходою дівчина зрозуміла, що він знає дорогу. Дощ ущух, але повітря

було сирим і прохолодним. Темрява, здавалося, трохи розступилася, й у небі то тут, то там тьмяними свічками замерехтіли зірки, розглядаючи землю крізь розриви в чорних хмарах. Останні безмовні будинки залишилися позаду, і Павло з Джудіт вийшли на рівнину, занурившись у тривожний шум невидимих дерев, яким не давав спати рвучкий вологий вітер.

Коли вони мовчки минали першу низину, Павло, чуючи важкий подих дівчини, трохи сповільнив крок. Зорі все наполегливіше розштовхували хмари, відвойовуючи простір, і обабіч дороги несміливо замиготіли жовті вогники якихось рослин, укривши рівнину мерехтливими вигадливими візерунками. Прокотилася слабка хвиля гіркуватого запаху, викликаючи сльози з очей, потім повіяло чимось гострим і свіжим.

У повній тиші вони обережно пройшли вже знайомим селищем – чорні силуети хаток ледь угадувалися в темряві – і почали підніматися вгору.

– Добре було б зайти до друга Федора Кареліна... – похмуро мовив Павло.

Джудіт не відповіла. Вона, закусивши губу, важко переставляла ноги, учепившись за Павлів лікоть. Він мовчки взяв дівчину на руки, але вона рішуче відштовхнулася від його грудей.

– Ні, я сама!

Але Павло стиснув її ще міцніше, і Джудіт, відчуваючи, що їй не вирватися, припинила пручатися й винувато прошепотіла:

– Коли втомишся – відпусти.

– Обов'язково, – завірив Павло. – Ти вже вибач за цей поспіх.

– Вибачаю, – усміхнулася Джудіт, із солодким завмиранням серця відчуваючи, як підтримують і несуть її дужі руки.

Потім вона сиділа на траві, укутана поверх свого плаща Павловим плащем. Чобітки вона, морщачись від болю, зняла й закинула в темряву. Біла пляма сорочки повільно пересувалася біля дерев. Там шаруділо й тріскотіло, немов Павло борювся з невидимим ворогом.

Біла пляма наблизилася, Павло присів навпочіпки поруч із нею.

– Немає там ніякого автомата. Напевно, не те місце, не розбереш поночі, – він помовчав, торкнувся її волосся. – Як ти?

– Усе гаразд.

– Чудово, – Павло різко підвівся. – Добре, обійдемося без автомата. Якщо потрібно буде – дістанемо інший. Ходімо шукати пліт.

Вигляд нічної ріки змусив їх зупинитися.

– Як гарно! – вирвалося в Джудіт, котра миттю забула про натерті нюючі ноги.

Невгамовно хлюпотіла невидима чорна вода, і по всій ріці безперервно спалахували й гаснули зелені вогники, линучи за течією, і це зелене безмовне мерехтіння заворожувало й притягало, запрошувало зануритися в нього й пливти, пливти, пливти крізь нескінченну рівнину.

– Гарно... – тихо повторила Джудіт і ступнула вперед, не в змозі противитися дивній марі.

Але Павло добре пам'ятав холодну глибину під обривом тутешнього Йордану, і неприємний сліпий дотик густих водоростей до обличчя. Він пощулився й узяв дівчину за руку.

– Треба шукати пліт, він має бути десь тут. До речі, ти вмієш плавати?

Джудіт, не відповідаючи, дивилася на потік, який іскрився зеленню.

– Ходімо, – наполегливо сказав Павло й потряс її долоню. – Як у вас із плаванням у Новій Землі?

– Що? – нарешті отямилася Джудіт.

– Ти вмієш плавати?

– Трошки. У басейні.

– Зрозуміло.

Він вирішив нічого не говорити про гладкі чорні спини річкових мешканців. Він був просто зобов'язаний без пригод

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

переправити її до тунелю. От тільки як довести її до входу?..

– Ходімо, Джуді, – повторив Павло й повів дівчину уздовж берега.

* * *

...І нарешті настала мить, коли вони, піднявшись на високий протилежний берег, опинилися серед кущів. Унизу сонно шумів Йордан, надійно захищаючи від можливих переслідувачів. Ніч не бажала закінчуватися, відганяючи своїми чорними крилами боязкий ранок, який ніяк не міг пробитися з-за обрію.

Павло зняв мокрі черевики, обійняв однією рукою дівчину, котра поклала голову йому на коліна.

– Розповідай, мій двічі рятівник, – сонно й стомлено сказала Джудіт, улаштувуючись зручніше під плащами.

“Розповідай...” – Павло усміхнувся. Хіба можна розповісти, що відчуває людина в зашитому мішку, коли її збираються кинути з обриву у воду з каменем біля ніг? Хіба це розповіси? І чи потрібно розповідати?

У голові його знову зазвучав буденний голос ката.

– Кидаймо, – сказав кат.

– Близько не підходь, – застеріг напарник, – там тріщина. Розгойдаймо.

Вони говорили про Павла так, немов він уже був мерцем. Його гойднули двічі – почулося коротке натужне “у-ух!”, що вирвалося з двох горлянок, – і Павло відчув, що летить униз. Ударило холодом по ногах, мішок занурився у воду, але Павло вже встиг зробити глибокий вдих і, пам’ятаючи уроки Чаклуна (дякую, Чаклуне!), повільно, у кілька прийомів, випустив залишки повітря крізь стиснуті губи. Тоді, в юності, він міг просидіти під водою доволі довго, тож потрібно постаратися... Потрібно встигнути!

Мішок опустився на дно, мокрий одяг прилип до тіла. Павло напружив м’язи, намагаючись хоч трохи послабити розмоклу мотузку. Раз... Ще раз... Щосили, до дзенькоту у вухах, до запаморочення у голові. Так... Ще одне зусилля... Тепер повернути рукою. М’язи ледь не лопалися від напруги, тіло налилося силою – організм, відчуваючи загрозу смерті, ввів у бій усі ресурси. Ще трохи...

І, поступившись цій несамовитій силі, лопнула мотузка. Павло просунув руку вперед, протяг її в тісноті мішка уздовж тіла нагору, до голови, зірвав пов’язку, котра заважала, і, не розплющуючи очей, підняв голову й спробував учепитися зубами в грубу тканину. Тканина вислиза-

ла, він ніяк не міг ухопити її ротом, і тоді спробував зробити по-іншому: підняв над головою обидві руки, намацав пальцями шов і, зібравши залишки сил, розірвав зашитий край. Вибрався з мішка, відчув на обличчі гидотний дотик волохатих водоростей і насилу придушив бажання рвонутися наверх, до повітря. Він наказав собі заспокоїтися й терпіти, і завис у глибині, відводячи від обличчя водорості, і мовчки переконуючи себе: “Не поспішай! Не поспішай. Не поспішай...” Невисловлені слова гулко бухали у свідомості й повільно завмирили в такт коротким ударами серця.

І тільки коли ледь запаморочилося в голові й застукотіли в скронях маленькі злі молоточки, він почав повільно випливати, піднявши нагору обличчя. Бліде світло пробилось крізь воду. Там, нагорі, де розтікалося це світло, було повітря, було життя. Він без сплеску зринув біля самісінького глинистого обриву, що прямовисно входив у річку, жадібно, до болю в грудях, вдихнув солодке повітря й учепився пальцями в податливу глину. Шуміло, шуміло в голові, але віддихавшись і знову здобувши відчуття власної реальності в світі, він зрозумів, що це дощ із шумом періщить по сірій текучій спині ріки

лозинами-струменями, що виростають із сірого неба.

Він поплив уздовж обриву, шукаючи, де можна вийти на берег. Знайшов таке місце – вузьку обмілину біля яру, промитого дощовими потоками, які стікали в Йордан, – виповз на дрібнесенький, навдивовижу гладенький пісок, ніжний, як шкіра дівчини, перевернувся на спину й підставив обличчя під ласкавий дощ, що бризкав з доброго сірого неба.

Тепер він чітко уявляв що робитиме далі. По-перше, визволить Джудіт. По-друге, разом із нею відшукає в тунелі знак Землі, той глухий кут, той замкнений вихід – і постарається відчинити його. Якщо вийде. Страж стверджує, що це неможливо, але чому він має вірити Стражеві? Хіба можна вірити цим нелюдам?

Але навіть якщо нічого не вдасться – є такий собі Страж такого собі Зміїного містечка, котрий сказав те, чого не повинен був говорити. Страж був упевнений у тому, що з Павлом Корніловим покінчено. Але з Павлом Корніловим не покінчено. Якщо спроба відкрити шлях на Землю ні до чого не призведе, він, Павло Корнілов, розшукає Зміїне мі-

стечко й здобуде ключ. Будь-якою ціною. Не може бути, щоб вони не спілкувалися з тими, хто захопив Землю. Ключ є. Головне – відкрити вхід, а відтак почати боротьбу за повернення Землі людям.

“Усе твоє лихо, Павле Корнілов, полягає в тому, що ти прийшов занадто рано. Ще не час...” Отже, якби він прийшов пізніше, у той самий невідомий час, усе було б інакше? Прийняли б по-іншому? Чому? Який час ще не прийшов?”

Це залишалось незрозумілим. Але він змусить Стража поділитися знаннями!

Джудіт ворухнулася, сонно потерлася щогою об його коліно. Він натягнув на її плечі плащ і поклав долоню на теплу щоку дівчини.

Двічі рятівник... А вона хіба не рятівниця? Хіба вона не врятувала його надію, давню надію на те, що повинні, обов'язково повинні бути ті, хто **ВІДЧУВАЮТЬ**, запитують, невдоволені чимось?

Спала на думку раптом Безумна Лариса. Чому вона повісилася там, у лісі? Складала вірші... Можливо, Лариса теж мучилася, думала, запитувала себе й не знаходила відповідей?..

Хмари за рікою почали ледь вловимо світлішати, зливаючись із туманом, який

закрив рівнину. Давно віднесло за поворот зелені миготливі річкові вогники, поверхня ріки потьмяніла й посірішала. Іноді долинав звідти гучний плескіт, ніби падало каміння в стрімку воду... (“Чи мішки з камінням”, – подумав Павло). Відокремлювалися, відшаровувалися від згасаючої темряви силуети чорних колючих кущів. У рухливих небесних озерах, облямованих хмарами, котрі линули за обрій, догоряли зорі. Світ здавався порожнім і закинутим.

Павло обережно, боячись потривожити дівчину, вивільнив затерпле коліно й ліг поруч, підклавши руку під голову Джудіт. Треба було хоч трохи відпочити перед штурмом.

* * *

Йому здавалося, що політ у чорноті був нескінченним, але, розплющивши очі, він зрозумів, що спав зовсім мало – стало ледь світліше, але зорі ще вгадувалися, і туман такою ж щільною ковдрою вкривав рівнину, хоча й виступали вже з нього верхівки дерев. Виявляється, й уві сні непокоїла думка: як провести в тунель Джудіт? Звісно, можна було просто сповити її в плащ, узяти на руки й, не даючи вирватися, перенести через неви-

диму межу, за якою обрушувався нестерпний страх. Але якщо вона збожеволіє від цього мутного страху? Ні, потрібно вигадати щось інше... Сюди Джудіт потрапила легко, бо випила сонний відвар перед своїм спаленням, яке так і не відбулося. Потрапила сплячою. Чи зможе він знову приспати її так, як це робив Чаклун з людьми, котрі покалічилися? Треба спробувати...

– Ой, нарешті стало світліше, – дівчина сіла, роззирнулася й повернулася до Павла. – А мені снилося, що я танцюю під тиху-тиху музику. Не таку, як Рудий Тедді грає, а справжню, розумієш? – вона погладила Павла по плечі. – Пробач, я заснула і так тебе й не вислухала. Розповідай. Клянуся, більше не спатиму.

– А де твої чобітки? – тільки зараз помітив пропажу Павло.

– Залишила ще там, на тому березі, – зніяковіло зізналася Джудіт.

Він подивився на дівчину, ніжно провів долонею по її босих ступнях зі стертою шкірою.

– Дістанемо інші.

– Ну, розповідай же, Павле.

– Може, спочатку вмиємося?

Джудіт зіщулилася й сказала із сумнівом, закутуючись у плащ:

– Вода, напевно, холодна? – але Павло скочив на ноги, підхопив її на руки й широкими кроками попростував до ріки, незважаючи на жартівливі протести дівчини.

Вода виявилася цілком придатною, Павло навіть роздягнувся до пояса й із задоволенням хлюпнув на себе воду, а Джудіт відтерла з ніг дорожній бруд.

– Спочатку ти, – сказав Павло, коли вони пліч-о-пліч сіли на пліт, який Павло відтягнув якомога далі від води. – Розповідай. Як вони з тобою поводитися?

– Нормально. Особливих почестей, певна річ, не віддавали, але й не займали. Засунули в якусь кам'яну діру, а потім з ескортом відвели до цих... співачок. От і все.

– Страж збирався з тобою поговорити...

– Нехай розмовляє з ким-небудь іншим. А ти?

– У мене ще простіше, хіба що гуля на потилиці, – Павло обережно торкнувся голови. – Розмовляв зі Стражем про всілякі цікаві речі, тільки нам завадили. Наш знайомий із селища в низині, Федір Карелін, сплутав мене з Христом, а житло Стража з Гефсиманією, і привів панів офіцерів. Не дали договорити. А потім зовсім просто – мені їхня компанія не спо-

добалася, і ми розпрощалися. А оскільки вийшло так, що вони мене добре роздивилися, а я їх ні – вирішив не потрапляти їм у місті на очі й відвідав Федорове селище. У закинутій хатині знайшов ось це, – Павло кивнув на плащі, – поголився, бо досі ніяк не вдавалося, і до вечора назад, за тобою. Зустрів пристойну городянку, сказав, що з дорученням до тихих матерів; зі Зміїного містечка, мовляв, іду – є тут, виявляється, таке містечко – і вона розповіла як пройти. А там твоя підказка – шматочок від сукні... От і все. Але головне інше. Виявляється, є в тунелях один хід, який веде на Землю. Страж, що правда, сказав, що його не можна відкрити, та все ж спробую. Я не надто вірю Стражу.

– А якщо не вийде?

– Шукатиму ключ.

– Ми шукатимемо, – уточнила дівчина.

– Так, звісно ж, – Павло задумливо відвів з чола волосся. – Якщо не відкриємо – навідаємося в гості до Стража Зміїного містечка, він багато знає. Тепер мені легше – я для них мертвий, – Павло похмуро посміхнувся, і Джудіт остаточно переконалася, що він сказав їй далеко не все. І його розбиті губи теж щось означали. – Тепер вони думатимуть, що їм нема

кого боятися – зняряддя сатани знищено. Помиляються. Якщо для того, щоб довідатися де ключ, доведеться розрубати Стража на шматки – бачить Творець, я це зроблю!

Дівчина відсторонилася. У її великих темних очах застигли недовіра й переляк.

– Ти... справді здатний... убити людину? Можеш убити людину?

Павло взяв її обличчя в свої долоні, і похмуро сказав, дивлячись просто в вічі:

– Стражі – не люди. Не люди. Я не припускаю, я – знаю, – Джудіт здригнулася, а Павло й далі монотонно чеканив, немов сам перетворився на Стража: – Вони вигнали наших предків із Землі, розкидали по різних світах, і самі тепер живуть на Землі. На нашій Землі! – маска Стража злетіла з Павла, тепер він майже кричав. – Я повинен хоча б глянути на Землю, торкнутися її, розумієш? Побачити цих тварин! Винищити, спалити, втопити, порубати на шматки – і повернути Землю нам, людям! І я знайду ключ...

– Але...

Джудіт спробувала щось заперечити, їй стало холодно й моторошно від немислимих Павлових слів, але Павло, ще міцні-

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

ше стиснувши обличчя дівчини в гарячих долонях, вів далі:

– Зараз я спробую приспати тебе й заберу в тунель. Ти спатимеш, а я спробую відкрити вхід на Землю. Якщо Страж не брехав, і в мене справді нічого не вийде – ми підемо далі. Дивися мені просто в вічі й слухай. Ні про що більше не думай. Тобі хочеться спати. Ти прокинешся тільки тоді, коли я скажу: “Джуді, прокинься”. Ти зрозуміла? Ти згодна?

– Я готова.

Вона слухняно лягла на пліт. Павло сів поруч, зосередив погляд на точці трохи вище перенісся Джудіт.

– Тобі хочеться спати. Ти прокинешся тільки після моїх слів: “Джуді, прокинься”. Тобі хочеться спати...

Він відчував, як збирається, збирається десь усередині тепла важка сила, піднімається, спучується гладь тихого озера, готового вибухнути бурею, подовжуючись, тече в небеса, блищить під пронизливим маленьким сонечком, і падає, падає, проливаючись теплими струменями, на бліде чоло дівчини, втікає в широко розплющені очі – і їхній погляд стає все більш туманним і відчуженим... очі заплющуються... висихає потік...

– Тобі хочеться спати, Джуді... Тобі хочеться спати...

* * *

Плавали, плавали в темряві золотаві іскри, віддалялися й наближались, кружляли в повільному танку, гаснули й знову з'являлися в чорній безмовності. Він нескінченно довго висів у темряві, тримаючи на руках застиглу, немов скам'янілу дівчину, подібну до Лотової дружини, котра озирнулася на спопелілий Содом, і напружено вдивлявся в мінливі золотаві потоки. Час від часу потоки, як по команді, розчинялися в чорноті, залишаючи по собі нерухомо завислі візерунки; відтак візерунки повільно зникали і їх змінювали нові розсипи іскор.

“Скільки ж їх? – вражено думав Павло. – Кожен новий візерунок – вхід до нового світу, і скрізь, скрізь, скрізь – люди... Як могли придумати таке ці драглисті тварі?”

Змінювалися, змінювалися візерунки... Ось! Павло ледь не впустив дівчину. У чорноті чи то далеко, чи то близько, біля самого обличчя, зависли три переплетені кільця на півмісяці, уписаному в трикутник.

Від напруги закалатало в скронях. Знову сколихнулася, спучилася тиха гладь, зметнулася до неба, до маленького сонця, що простромило її наскрізь гострим промінням. Розпрямився, наливався силою величезний стовп, що шалено обертався, височіючи від землі до сонця, – і спалахнув лісовою пожежею, і всією своєю клетливою розпеченою силою повалився на застиглий візерунок.

“Відкрийся, відкрийся, відкрийся!..”

І стовп здіймався в небо, і знову й знову падав, падав, намагаючись розбити візерунок, змусити розсипатися дрібними іскрами, і знову здіймався, усе розжарюючись, спалюючи сонце своєю страшенною силою.

“Відкрийся! Відкрийся...”

Але не здригнувся візерунок, витримав запеклий натиск. Повільно зник – і знову чорноту заповнило безладне кружляння іскор. Замок не відчинився без ключа.

Тремтіли руки. Порожньо й холодно було в грудях, а в чолі немов палахкотіло величезне багаття, і піт стікав по щоках. Він зібрав залишки сил, і коли золотаві потоки знову вичерпалися, перетворившись на трикутник – знак покинутого нещодавно Десятиграддя, – ще раз послав уявний наказ. Зашуміло поривом вітру в

лісі, невидимий кам'яний велет штовхнув у спину твердою рукою. Павло вийшов на світ, машинально придушивши страх, не страх навіть – бризки страху. Подивився на Джудіт – обличчя її було спокійною холодною маскою, волосся маленьким водоспадом струменіло, текло до землі – і поніс її крізь чорні кущі до берега Йордану.

Сонце вже піднялося високо над островом, туман розсіявся, і ріка шуміла умиротворено, немов усе-усе на світі було чудово. Павло опустил Джудіт на траву, сів поруч і схилився над дівчиною.

– Джуді, прокинься.

Пом'якшилися застигли риси, маска перетворилася на живе обличчя. Дівчина отямилася легко, немов давно з нетерпінням чекала цих слів. Погляд темних очей зупинився на Павлові, погляд був сповнений нетерпіння й надії.

– Ні, – зітхнув у відповідь Павло на мовчазне запитання дівчини. – Не вийшло. Я ледь не луснув від напруги, але нічого не міг зробити. Що ж, будемо шукати Зміїне містечко.

Джудіт скинула плащ, помітила Павлів погляд і притисла руку до грудей, до розірваної сукні. Павло відвів очі, пробурмотів, відчуваючи, як щокам стає гаряче:

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

– Не бійся, своїх здібностей не виявлятиму.

Дівчина розсміялася, відвела руку від грудей і погладила його по коліну.

– Я й не боюся, дурненький ти мій рятівнику.

Вони помовчали, прислухаючись до тихого щебетання якоїсь пташини. Сонце відбивалося в ріці, на пагорку жовтогарячими смолоскипами палали високі квіти.

– Королівство Ста Смолоскипів, – задумливо сказав Павло.

Дівчина простежила за його поглядом, побачила квіти й усміхнулася.

– Король Павло Рятівник та його дружина королева Джудіт Золотоволоса.

Павло усміхнувся у відповідь.

– Це було б непогано. Тільки нам із тобою потрібно земне королівство. Земний Едем, – він подумав і повільно додав: – Ти подивися, як усе виходить. Можливо, Біблія зовсім не вигадка. Можливо, щось саме так і було. Колись Господь вигнав Адама та Єву з Едемського саду й поставив біля входу херувима-стража і чарівний полум'яний меч, щоб не пускати людей до дерева життя. З нашими предками вчинили точнісінько так само, тільки не Господь, а ці драглисті. Вигнали, приставили Стражів і закрили хід до дерева на-

шого життя... Не знаю, чому Адам підкорився і не намагався повернутися в Едем – можливо, не хотів сваритися з Господом чи боявся полум'яного меча... Але мені б тільки знайти ключ – і який би там не був меч...

– Боюся, що ми не зможемо...

– Мусимо. Ходімо, кортить мені поговорити зі Стражем.

– Тільки тепер я тебе одного не пущу.

– Побачимо.

Пліт лежав біля води, там, де вони залишили його. Вони знову перетнули річку, і Павло, нарешті, відшукав автомат. Проте ствол автомата вирізнявся під плащем – і Павло вирішив іти без зброї. Зрештою, головна зброя завжди була при ньому, а події, які сталися, навчили його обережності.

Вийшовши на шлях, вони рушили вверх по ріці, віддаляючись від нещасливого для них Міста Святого Михайла і сподіваючись у кого-небудь розпитати дорогу до Зміїного містечка, де так славно гуляють панове офіцери.

Незабаром їм пощастило. Маленький чоловічок на хурі, заваленій туго набитими лантухами, здавався добродушним і сумирним, і Павло, промацавши тло, – тло було спокійним, – завів із ним роз-

мову. У розмові він дуже вдало згадав складувів, котрі впустили коней у Протухлій низині, Ігоря Литвинова, який вивихнув ногу біля Антонович безбородих, та панів офіцерів Корнеєва й Синицина, що послали його з дорученням до Зміїного містечка разом із цією от дівчиною.

Чоловічок, раз у раз поплескуючи віжками спину коня, що неспокійно гарцював, повідав, у свою чергу, про те, що прямує з Голого Пагорба, везе сипучку шепотунам, і здивовано запитав, чому добрий чоловік не звернув до Зміїного містечка, а йде прямо до Голого Пагорба? “Наказано її там залишити”, – швидко знайшовся Павло, киваючи на безмовну Джудіт. “А-а, отже, при відділку”, – здогадався чоловічок, статечно розпрощався й подякував Павлові, котрий виштовхнув з калюжі важку хуру.

Павло й Джудіт повернули до розвилки й продовжили путь крізь спекотний безвітряний день. Невдовзі місцевість стала знижуватися, утворюючи виярок з положистими схилами, порослими низьким жовто-зеленим чагарником. На дні виярка дзюркотів неширокий, у два кроки, струмок. Пронизане сонцем повітря тремтіло й, здавалося, згущувалося, си-

ропом втікаючи в легені, а сонце невтомно підносилося все вище й вище в білуду синяву. Кущі відсахнулися врізнобіч, відкривши схил, котрий поринав у невеличкому прозорому озерці. Над озером з криком ширяли довгодзьобі птахи, планували на воду, шумно лопотіли крилами, розкидаючи блискучі бризки, пірнали, вискакували на поверхню й знову зигзагами мчали в височінь, роняючи краплини з широких перетинчастих лапок. Струмок з тихим плескотом падав в озеро з округлого білого каміння, схожого на безволосу голову Стража Міста Святого Михайла.

– Скупатися б, – мрійливо мовила Джудіт і подивилася на Павла, котрий витирав чоло рукавом.

Павло звернув з дороги, повільно пройшов уздовж берега, уважно дивлячись на воду й метушню крикливих птахів, потім так само уважно оглянув чагарник. Дівчина мовчки чекала його рішення.

– Спробуємо, – нарешті відповів Павло. – Тільки так: далеко у воду не лізти, біля берега. І купаємося разом.

– Так-так, – лукаво прищулилася Джудіт. – Отже, разом? З міркувань безпеки.

– Саме так, – Павло злегка почервонів. – Пропоную такий варіант: я роздяга-

юся, заходжу у воду і відвертаюся, потім заходиш ти – н-ну, не поруч, а поблизу. Потім так само виходимо. Влаштує?

– Цілковито, – посміхнулася Джудіт. – Можна внести доповнення? Я прополощу наш одяг і ці плащі – а то від них... ну, як від залежаних речей. Викупаюся, розкладу сушити й піду в кущі. А ти можеш по-сусідству. Згода?

– Ти вирішуєш не гірше, ніж наша міська Рада й цар Соломон, – жартівливо відповів Павло, кидаючи плащі на траву.

Вода приємно холодила розпашіле тіло. Павло з задоволенням плавав і пірнав, не забуваючи уважно спостерігати за озером, чагарником, шляхом і Джудіт, котра борсалася неподалік, сміючись і хлюпаючи долонями по воді. Птахи, вітаючи їхнє купання дружним криком, збилися в галасливу білу хмаринку й перелетіли до далекого берега. Потім Павло за командою Джудіт відвернувся й стояв, дивлячись на птахів, які знову пірнали й злітали вдалечині, доти, доки з чагарнику не пролунав дзвінкий голос дівчини:

– Уже можна!

Павло рушив до берега, розводячи долонями прозору воду, вдивляючись у кущі, але Джудіт не було видно.

– Джуді, де ти?

– Тут, – відгукнулася дівчина з-за кущів. – Улаштуйтеся.

Він ліг на траву, підклавши руки під голову. Заплющив очі, і йому відразу уявилася оголена дівчина, яка була зовсім поруч, за кілька кроків, за кущами. Він зробив кілька повільних глибоких вдихів-видихів і покликав неголосно:

– Джуді!

– Що? – дуже швидко відгукнулася вона напруженим голосом.

Він стиснув кулаки, загаявся з відповіддю, а потім сказав з напускною діловитістю:

– Можеш покуняти, а я постежу за дорогою. А потім підемо далі. Я повинен сьогодні ж знайти цього...

Він натягнув мокрі штани й сів обличчям до шляху. Птахи, осмілівши, повернулися й знову метушилися та кричали біля берега. Він думав, що дівчина справді закуняла, але вона раптом стиха сказала:

– Павле! Як вони могли вигнати предків із Землі? Хіба таке можливо?

– Можливо, – він згадав своє давнє видіння, сповнене неоясненого страху. – Розумієш, вони якимсь чином – це я так думаю – навіяли людям страх, і ще навіяли, що порятунок можливий тільки в ту-

нелях. Вони відкрили тунелі, і люди кинулися туди. А Земля дісталася цим...

– Господи, – сказала Джудіт після довгого мовчання. – Я от усе думаю: звідки в тебе сили беруться, чому ти взявся за це? Чому ти такий... особливий? Адже мені надзвичайно пощастило, адже я могла... Знаєш, коли ніч... Лежиш – і так тоскно... Чому ти незвичайний, Павле?

– У книжках пишуть про те, що іноді народжуються незвичайні люди, – повільно відповів Павло. – Чому? А чому серед квітів з п'ятьма пелюстками трапляється одна з сімома? Дуже рідко, її важко знайти, – але трапляється. Може, таких, як я, небагато. Але річ в іншому, Джуді: чому інші не такі, як я? Чому нікому ні до чого немає діла? Якісь бліді тіні... Байдужі бліді тіні.

Джудіт мовчала. Він знову уявив її, і знову запалали щоки.

Озеро... Геннісаретське озеро й зелені очі. Напевно, справді, не було недуги – знову згадалися вірші Емілі. Час усе ж таки зцілив... Золотаве волосся уявлялося йому, золотаве волосся сплячої Венери, яка спокійно лежить зовсім поруч.

– Ти не заснув? – тихо запитала невидима дівчина.

– Ні.

– Не сердься на мене, – тим самим трохи напруженим голосом мовила Джудіт. Потім заквапилася, заговорила збиваючись: – Я все-все розумію, тільки... Ти мене врятував, ну і я нібито маю віддячити... і от тому не можу...

Павло насупився, але слухав її не перебиваючи.

– Ти думатимеш, що я... ніби борг віддаю... за порятунок. А я не хочу, щоб ти так думав. Ну, начебто я навмисне – ти врятував, а я послугу роблю... Адже я з цими ніколи... Здається, кохала... одного... Не знаю. Він розумів хоч щось... Тільки він пішов і... Напевно, кохала. А ти... кохав?

Зелені очі. Гострий і солодкий запах зелених троянд на заході, галявина в Едемському лісі. Татьяна-Єва...

– Кохав, – відповів він коротко й різко, немов поставив крапку. Останню крапку.

І замовк, бо прийшли спогади. Спогади були пронизливі й гіркуваті, спогади були тихі й трохи сумовиті, як нічний дощ за вікном, як голоси жінок на цвинтар за Лісовим Струмком.

“Досить! – наказав він собі. – Треба йти. Підніматися й іти. Шукати Стража. Нас відірвали від Землі, немов повітря позбавили. Адже це все одно, як коли б

відрубали руку й чекали, що рука житиме самостійно, без тіла... Треба шукати Стража”.

* * *

Павло ходив по кімнаті з кутка в куток – прогиналися прогнилі дошки, хиталися під низькою стелею якісь курні грона. Напіврозкриті перекошені ставні ледь трималися на завісах, пишній куцц затишав віконний отвір, обплітаючи підвіконня тонким гнучким гіллям. Гілля сповзало на підлогу, пролазило в широкі шпарини між мостинами й, здавалося, куцц, зробивши останнє зусилля, перевалиться через підвіконня й упаде до кімнати. У будинку було ще одне вікно, але воно виходило на вулицю, разом зі стіною, яка похилилася і тепер нависала осколками шибок над протоптаною в бруді стежкою. З’являтися там Павло побоювався – могли помітити, запросити панів офіцерів, щоб з’ясувати, хто це там з’явився в покинутій хатині на окраїні? Стіни кімнати були темними від вогкості, у кутках під стелею ліпилася слизька на вигляд бура цвіль. Пахло кислим, курним, нежилым. Зате в хатині було два виходи: один – на вулицю, а інший – на подвір’я, заросле куццями й відокремлене напівповаленою

огорожею від сусіднього, теж закинутого подвір'я. Минувши кущі й розвалений хлів, можна було пірнути в яр і вибратися з міста.

Він постійно відчував слабке тло Джудіт і тримав, тримав його, не випускаючи зі свідомості. Хотілося діяти, підкрадатися, хапати Стража за горло – але доводилося переховуватися в закинутій хатині, очікуючи дівчину.

Напередодні ввечері шлях, нарешті, привів їх до непоказних хатинок на окраїні якогось чи то міста, чи то селища. Вони пробралися в цю закинуту будівлю й переночували, загорнувшись у плащі й коротаючи ніч у розмовах, позаяк важко було заснути на підгнилих, але все ще твердих мостинах.

А вранці дівчина пішла. Потрібно було розвідати, чи справді вони потрапили в Зміїне містечко і де знайти Стража. Павлові йти було не можна – його могли впізнати. Незважаючи на протести Джудіт, Павло пожертвував шматком сорочки, і дівчина сховала під імпровізованою хусткою своє золотаве волосся. Хто зна', може, і сюди вже дійшла звістка про зниклу бранку тихих матерів?

І от тягся, тягся час, і Павло змучився вже міряти кроками кімнату й непокоїти-

ся за дівчину, а за вікном то перегукувалися через огорожу жінки, то ревли вдальчині дивовижні тутешні коні, то долинав звідкись протяжливий передзвін. За ніч погода змінилася, й знову сіялася дрібна мжичка.

Він постійно відчував тло Джудіт, і йому уявлялося, що якийсь невидимий промінь виходить від його голови і, пронизуючи стіни будівель та паркани, висвітлює дівчину. Промінь цей переміщався слідом за Джудіт, немов пов'язував їх невидимою міцною ниткою, і Джудіт, освітлена цим променем, могла розуміти слова чужої для неї мови, бо їх розумів він, Павло. Цей зв'язок відкрився ще при розмові з чоловічком з Голого Пагорба, коли Павло захотів, щоб дівчина теж розуміла їхню розмову. І – ніби зрушилося щось у свідомості, і прийшла раптова впевненість: треба просто спрямувати на Джудіт невидимий промінь...

Він думав про ту низку вдалих випадків, що в остаточному підсумку привели його сюди, до місцевого Стража, котрий має ключ. Якби не Небесний Грім... Не уроки Чаклуна... Не слова, вимовлені Стражем Зміїного містечка... Його намагалися застрелити, намагалися втопити. Але він добрався, він усе ж таки добрався

до мети. А якби Страж не вимовив цих слів – що, так безуспішно й закінчилися б пошуки? Ні! Він пройшов би клітку за кліткою, світ за світом, нанизуючи їх, як чорні ведмежі ікла, на тасьму свого прагнення, і раніше чи пізніше – але все одно відшукав би ключ. Або загинув.

Захитався, шурхнув куц біля будинку, руки Джудіт лягли на підвіконня. Павло підійшов до вікна, допоміг їй перебраться в кімнату.

– Ну що?

– Усе гаразд, – дівчина зняла хустку і, досадливо звівши брови, оглянула заляпані брудом поли плаща. – Хоч би дошки якісь поклали, чи що! Завдання виконано, пане Корнілов, – її очі весело блиснули. – Страж живе, звісно ж, у храмі Господньому, за три будинки від відділку безпеки, сьогодні він приймав від самого ранку. Зараз вирушив до возіїв.

– Молодець! – Павло обійняв дівчину за плечі й на мить пригорнув до себе. – Розумничко, Джуді. Звідкіля такі подобиці?

– За стайнями в них щось на кшталт постійних зборів. Знаєш, такі довгі ослони під навісом, де сидять з ранку до вечора і діляться новинами. В основному, певна річ, жінки, але й чоловіки зазирають.

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

Жінки плетуть, шиють... До речі, – Джудіт уважно поглянула на Павла, – говорили, що позавчора втопили в Йордані біля Останнього обриву посланника сатани. Це, випадково, не про тебе?

Павло посміхнувся.

– Хіба я схожий на посланця сатани?

– Можливо, тебе й послав хтось, – повільно й серйозно відповіла дівчина. – Принаймні, щоб урятувати мене. Так, можливо, тебе справді кимсь послано, тільки ти сам цього не знаєш. Дивися: нікому й на думку не спадає шукати Землю, а ти шукаєш. І поки тобі щастить. А раптом ти – головна фігура в грі потойбічних сил, раптом ти робиш саме те, що потрібно їм, виконуєш їхню волю?.. Уяви...

Павло задумливо потер колюче підборіддя, відповів непевно:

– Потойбічні сили – це справа неясна... Можливо, Небесний Грім справді... – він помовчав і твердо закінчив: – У такому разі, наміри потойбічних сил збігаються з моїми власними, тож нам по дорозі. А там – подивимося.

– Ох, Павле, будь обережнішим! Тобі не здається, що за нами можуть стежити зі Сфери Владик?

– От що, Джуді: забудьмо поки про Сферу Владик, про Творця Світу й усілякі по-

тойбічні сили. Є я, є ти, є Страж із ключем – і нам потрібно цей ключ здобути. Будемо діяти, незважаючи на потойбічне. Хоча, цілком можливо, я й виконую чийсь план... Добре, – Павло махнув рукою. – Отже, про страту посланника сатани тут уже знають. А про втечу від тихих матерів?

– Ніхто ані чичирк.

– А як поставилися до твоєї появи?

– Ніяк. Адже я не відразу, спочатку поспостерігала. Приходять і йдуть, і не лише місцеві там, але й сторонні, із Сергіївки, Голого Пагорба, Страж-міста. До речі, учора панове офіцери покарали двадцятьма батогами якогось перукаря – за те, що нерозважливо назвав Страж-місто старим ім'ям.

– Це що – вони на честь Стража назву міста змінили? – вразився Павло.

Джудіт знизала плечима.

– Я теж здивувалася. У нас навіть наші зануди до такого б не додумалися.

– Загалом, картина ясна, – підсумував Павло. – Сидимо до вечора, потім я йду й розмовляю зі Стражем – дорогу ти мені покажеш. А ти чекаєш...

– Ні! – Джудіт рішуче підступила до нього. – Уже чекала, досить. Ідемо тільки разом. Бо знов розповідатимуть, кого вони там утопили.

– Але, Джуді...

– Ні, жодних “але”. Розмовляти можеш сам, але я буду поруч.

– Гаразд, – здався Павло. – Постоїш біля входу й попередиш, коли що. Думаю зробити так: ми прийдемо до храму, коли почне сутеніти, з різних боків, ти – раніше, я – трохи пізніше. Зайду до нього як проста людина – поділитися своїми проблемами, а там уже почну діяти. Під люком у стелі постараюся більше не стояти. І ще, Джуді: пов’яжи мені хустку на чоло – хоч Страж і прибув, коли я вже в мішку лежав, але обличчя моє все ж таки може знати. Гадаю, мій портрет тепер є в Стражів усіх світів.

– Нахилися, – сказала Джудіт, складаючи у вузьку смужку шматок білої тканини. – Давай свою відважну голову.

Він нахилився, його обличчя опинилося навпроти обличчя дівчини, і зовсім несподівано зблизилися їхні губи, і руки його, немов заблукавши, зімкнулися на спині Джудіт, а теплі долоні дівчини в пошуках опори обійняли його шию. Їхні губи з’єдналися...

– Ах, Павле, – переводячи подих, прошепотіла Джудіт, пригорнувшись щокою до його грудей. – Так хочеться танцювати...

– Ти обов’язково затанцюєш, – відповів він, намагаючись стримати теплу хвилю, яка накочувалася на нього.

* * *

Він пройшов стежкою вздовж похилого паркану й зупинився навпроти храму. Вкриті патьоками стіни білили в сірих сутінках, над замкненими двостулковими дверима розчепірів поперечини хрест. Біля довгої присадкуватої хати неподалік від храму терлися один об одного вузькими мордами прив’язані до огорожі коні. Пробиралися по калюжах дві молодиці, підібравши довгі спідниці, перекидаючись словами з високим одноруким хлопцем, який закривав ставні. З-за паркану долинали глухі удари, немов хтось щосили бив ціпком по подушці.

Павло постояв трохи, потім поправив пов’язку і неквапом рушив до храму. Джудіт сиділа на ганку, склавши руки на колінах, і миттєво підхопилася, коли Павло з’явився з-за рогу.

– Здається, усе спокійно, – тихо сказала вона. – Тільки біля відділку безпеки – коні, ти бачив?

– Дарма. Сховайся за дверима й спостерегай. Коли що – кричи, я встигну. По-

трібно буде – усе це містечко рознесу по деревинці.

– Павле, любий будь обережним. Адже мені без тебе...

Павло провів долонею по щоці дівчини, дбайливо підняв комір її плаща.

– Цього разу все буде гаразд, Джуді. Я тепер навчений. Обіцяю бути уважним, обережним і більше не потрапляти в мішок. Там чомусь відчуваєшся трохи незатишно. Усе, вперед. Бережи нас, Творцю.

Вони піднялися на ганок, увійшли в темряву за дверима.

– Стій, дивися й слухай, – прошепотів Павло і почав підніматися сходами, які тихо поскрипували.

Двері в Стража були відчинені, звідти на темні дошки підлоги падала смуга світла. Павло тихо наблизився до дверей, зазирнув у кімнату, відразу помітивши обриси люка в стелі. Обстановка помешкання Стража Зміїного містечка була такою ж убогою, як і в Зеленого Стража: стіл у кутку, крісло з високою спинкою, три табурети й кілька настінних полиць біля вікна, завалених якимось мішечками й вузликами. На столі горіла товста свічка й ще дві – на стіні, обабіч крісла. Страж у сірому плащі нерухомо стояв боком до дверей, упираючись долонями в

стіл, і дивився на голу стіну навпроти. Він здавався великою страшною лялькою для неслухняних дітей.

Павло постукав у двері й неголосно запитав:

– Можна ввійти?

Страж повільно повернув до нього бліде невиразне обличчя.

“До чого ж вони всі схожі, – подумав Павло. – Як нескінченні відображення...”

– Заходь.

Павло щільно причинив за собою двері й пройшов через кімнату до Стражевого столу, про всяк випадок поглядаючи на люк. Страж і далі стояв, зігнувшись і спираючись на дощату стільницю. Його широко розплющені очі не мигаючи спостерігали, як наближається Павло.

“Дивися, надивися наостанок, не люде...”

– Представлятися не треба? – Павло холодно посміхнувся, сів на край столу, відрізавши Стражеві вихід, і зірвав з чола пов'язку.

Страж повільно випростався, забрав руки за спину. Павло був готовий повірити, що Стражі, як і люди, теж можуть від несподіванки втратити мову.

– Сядь! – наказав Павло. – Руки перед собою.

Страж мовчки підкорився й завмер, обхопивши долонями підлокітники крісла. Страху на його обличчі не було, але звичайна безпристрасна маска все ж змінилася, немов потік нарешті підточив скелястий берег. Павло пересів на інший край столу, спиною до закритого ставнями вікна, щоб тримати в полі зору люк у стелі.

– Отже, ти залишився живий, Павле Корнілов, – затнувшись, проказав Страж, і його сірий каптур смикнувся. Смикнулася й тінь на стіні – і знову застигла.

– Як бачиш.

Павло нахилився до Стража. Він хотів приголомшити, залякати його, децю понавигадувати, щоб тільки не дати Стражеві отямитися.

– Мене не так легко вбити, хіба тебе не попереджали? Врахуй, Страже, ви знаєте про мене аж ніяк не все. Я можу не тільки відкривати тунелі, руйнувати поглядом стіни, не тонути, не горіти у вогні й залишатися живим, навіть якщо мене застрелять і закопають у найглибшу могилу. Я можу й інше. Наприклад, знищити Зміїне містечко. Все цілковито, розумієш? Відразу. Разом із тобою, панамі офіцерами й усіма іншими. Я не Господь, але Зміїне містечко ваше перетворю на пустелю, і

зроблю це не гірше, ніж він, коли пролив сірку й вогонь на Содом і Гоморру. Думаєш, я випадково дав себе втопити? Помиляєшся. Просто хотів, щоб ви заспокоїлися й припинили мене шукати. Я домігся цього, чи не так?

Страж мовчав, чи то все ще не отямившись, чи то обмірковуючи сказане Павлом.

– Я можу знищити будь-яке місто. Можу просто переходити з одного світу в інший і всіх знищувати. Клітки разом зі Стражами. І це не все, що я можу.

– Чого ти хочеш?

У Стражевому запитанні Павлові почулася тривога.

– Чого я хочу? Зараз дізнаєшся. Тільки спочатку послухай, що я зроблю, якщо ти відповіси відмовою. Спочатку я вб'ю тебе, а потім пройду по всьому Десятиграддю й знищу решту Стражів. Ніяка охорона не допоможе, запевняю тебе, Страже. Відтак вирушу в інший світ і робитиму там те саме, – Павло добре продумав розмову, коли міряв кроками кімнату, очікуючи Джудіт, і тому говорив спокійно й переконливо. – А щоб прискорити знищення таємної організації Стражів-нелюдів, невідомо яким пеклом породженої, я продемонструю лю-

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

дям свої здібності. Я стану для людей новим Господом, і вони повірять мені, і шануватимуть, і слухатимуть мене, і перестануть боятися й боготворити вас, і схилитися перед вами. Уявляєш, Страже, я з'явлюся перед містом, розсунувши води річки чи озера, від мого погляду валитимуться дерева, а з моєї долоні вирветься блискавка й спалить дім Стража. А відтак сповіщу всім, що нелюди-Стражі захопили батьківщину наших предків, вигнавши їх із Землі. Як ти думаєш, мені повірять?

– Чому ти вирішив?..

– Зачекай, Страже! Коли жителі міста, вислухавши мене, розтерзають свого Чорного, Зеленого чи Сірого Стража і, не вірячи своїм очам, як я нещодавно не повірив своїм, побачать ці сіро-лілові драгли – як ти гадаєш, чи буду я там ще потрібен, чи ж зможу спокійно вирушити далі? Га, Страже?

Людиноподібна істота в сірому плащі з каптуром пересмикнула плечима й повільно підняла голову.

– Чого ти хочеш від мене, Павле Корнілов?

– А ти ще не здогадався?

– Чого ти хочеш? – монотонно повторив Страж.

– Мені потрібен ключ від входу на Землю. Хіба Зелений Страж не передавав тобі зміст моєї з ним розмови? Сподіваюся, там у тебе не сидять добродії офіцери? – Павло показав на люк. – Мені потрібен ключ. Чи ми разом ідемо за ключем до тунелю – чи я зламаю тобі шию, а потім спалю тебе, щоб ти не ожив.

– Який ключ? Який вихід на Землю? Вигнання, захоплення... Я тебе не зовсім розумію, Павле Корнілов.

– Не прикидайся, Страже! Ключ є, він у тебе – я в цьому впевнений. Більш того, я впевнений, що такий ключ не лише в тебе. Раптом ти загубиш його, вступиш у Йордан чи разом із ним провалишся в болото й згинеш? Запасний ключ в іншому місці, в іншого Стража... а може, і не один. Припускаю, що ти не знаєш – у кого саме. Але ти проговорився, коли мене збиралися викупати у вашому Йордані. Тому слухай: зараз я вб'ю тебе й почну шукати ключ тут, у храмі. Якщо не знайду – продовжу пошуки в інших місцях. Свій шлях я тобі змалював доволі докладно. Або ж я одержу ключ – або ж усіх Стражів буде знищено. А ключ я все одно знайду, не сумнівайся. Влаштовує?

Страж довго дивився на нього.

– А якщо ніякої Землі немає?

Павлові вже уривався терпець.

– Слухай-но, Страже, – процідив він, стискаючи кулаки, – мені не потрібні твої “якщо”. Рахую до десяти. На рахунок “десять” я одержу твою згоду або ж діятиму вже без тебе. Я бачив Землю, бачив вигнання, розумієш? Це були не сни, це були саме спогади.

– Генна пам’ять, – пробурмотів Страж. – Телекінетичний вплив... Біоенергетичні імпульси... Майже неймовірно. Звідки все це в тебе, Павле Корнілов? Чому така непередбачена флуктуація? Ти не міг стати таким, Павле Корнілов. Це не вкладається в рамки вашого біосоціального розвитку...

– Можливо й не вкладається, – нетерпляче погодився Павло, – але я саме такий, і я починаю рахувати. Раз...

– Зачекай. Спробую пояснити. Я знаю тільки те, що мені належить знати. На Землі немає ніяких Стражів. Стражі не захоплювали Землю. Моя функція – спостерігати за подіями тут, у Зміїному містечку. Я створений для цієї функції. Ну й ще, звісно, збирати інформацію в інших місцях і координувати дії. Я – біомашина. Інші біомашини виконують такі ж функції в інших місцях. На Землі немає біома-

шин, позаяк перебування на Землі не входить у наші функції...

– Стоп! – Павло жестом зупинив Стража. – Що таке біомашина?

– Квазіживий організм, котрий певною мірою наділений свободою волі, але створений для виконання обмежених функцій.

– Ким створений?

– Я знаю лише те, що мені належить знати, – повторив Страж. – Я створений з готовим набором даних, і весь мій набутий досвід анітрохи не поповнює, а тим паче не змінює й не пояснює цих даних.

– Зрозуміло, – кивнув Павло. – Зав’язаний мішок з різними предметами. Далі.

– Справді, вихід на Землю можна відкрити. Є певна складна структура, що діє на принципі фокусування підпросторових променепроєкцій, яку можна назвати “ключем”. Яка може виконувати функцію ключа – зупинимося на цій назві. Можливо, такі ключі є й в інших – мій набір даних не дозволяє мені ствердно чи негативно відповісти на це запитання.

– Що ти повинен робити з ключем? Яке в тебе завдання?

– У визначений час я повинен відкрити тунель і прибути на Землю. Там одержу подальшу інформацію.

– Від кого? Коли прийде цей час?

– Джерело інформації мені невідоме. Зміст теж. Знаю лише, що, одержавши інформацію у вигляді певної команди, або знову закрию тунель, або залишу його відкритим. Даних про те, коли саме настане час моїх дій, також не маю. Ключ повинен просигналізувати мені про цей момент.

Усе, що відбувається, здавалося Павлові цілковито нереальним; дійсність ніби непомітно й плавно перетікала в казку. Він відчував, що Страж не бреше, а говорить те, що знає. Але знає він далеко не все. Ключ, який сам скаже про потрібний момент... Створений кимось нелюд, якась біомашина, жива машина, котра має завдання – сторожити... Створена кимось біомашина... І створив Бог біомашину за образом своїм, за образом Божим створив її... Отже, цей бог і вигнав із Землі людей?

– Хто й чому змусив людей залишити Землю?

Страж мовчки розвів руками.

– Гаразд, припустімо, не знаєш. Чому намагаєтесь знищити мене, чому взагалі припиняєте розмови про Землю? Теж не знаєш? Просто вкладено таку команду?

– Твоя правда, Павле Корнілов. Події можуть розвиватися в двох напрямках. Усвідомлення того, що Земля справді іс-

нує, може призвести або до загальної апатії, деградації і, в остаточному підсумку, до виродження, або, навпаки, послужити стимулом до прискореного розвитку й дасть змогу повернутися на Землю раніше визначеного терміну. Обидва результати небажані.

– Та ми ж однак повільно вимираємо! – роздратовано вигукнув Павло. – Я вже бачив один мертвий світ. Ми в дитинстві ловили в лісі сірих довгоносиків – таких пухнастих звірят, – саджали в клітки, годували, тягали на руках, гралися з ними – а вони відмовлялися від їжі, не хотіли гратись, розумієш? Ось так і ми...

– Процес неочевидний і тривалий. За нашими даними, основна частина має вціліти.

– Основна частина... – гірко посміхнувся Павло. – Скажи, Страже, ти можеш жити вічно?

– Я – біомашина, створена для певного завдання. Ми функціонуємо тільки тому, що завдання поки не виконано. Ми припинимо функціонувати, коли завдання буде виконано.

– То в чому ж полягає це завдання, скажи заради Творця!

– Я не маю такої інформації. Можливо, дана інформація перебуває на Землі або її

закладено в комусь із нас. Можу тільки припускати. Відповідно до програми я періодично приймаю інших Стражів, і ми інформуємо один одного про стан речей, але чи має хтось завдання, відмінне від завдань решти, – я не знаю.

– І все ж ви смертні, – з погрозою сказав Павло. – Вас можна вбити, чи не так?

– Так. Біомашини зазнають руйнування, хоча певною мірою здатні регенерувати. Слухай, Павле Корнілов, – Страж опустив голову й голос його став приглушеним. – Біомашина не може страшитися руйнування, тому твої погрози нічого не значать. Але твоя реалізована погроза унеможливить виконання моєї функції. Наших функцій. Тому я змушений прийняти твою вимогу, Павле Корнілов. Я відкрию тунель, який веде на Землю.

Павло насилу стримав захват. Йому хотілося сміятися, негайно кинутися до Джудіт, щоб повідомити радісну звістку, схопити ключ і помчати до тунелю. Але зовні він залишився спокійним.

– Радий, що біомашина здатна приймати розумні рішення, – холодно сказав він. – Бери ключ і підеш разом із нами. Я буду твоєю тінню, доки не доберуся до Землі.

– З нами?

– Так, я не один. Зі мною дівчина, – Павло подивився на спохмурнілого Стража й багатозначно додав: – Теж... здібна. Тож дій без обману.

– Добре, – Страж піднявся. – Чекай мене тут, я принесу ключ.

– Тільки разом, – відрізав Павло й теж підвівся. – Я ж тепер твоя тінь.

Страж обігнув стіл і мовчки рушив до вузьких дверей у стіні. Павло, узявши свічку, пішов за ним.

Вони пройшли довгим коридором, спустилися сходами й опинилися в якомусь темному приміщенні. Босі Павлові ноги холодила щільно втрамбована земляна підлога, білили високі колони, а стіни й стеля зникали в темряві. Павло зрозумів, що Страж привів його в зал богослужінь, і підняв свічку над головою. Здригнулися, пересунулися по підлозі тіні від колон, темрява навколо колихнулася й знову застигла, і слабка свічка не могла впоратися з нею. Вони проминули колони, підійшли до довгої вузької скрині, яка стояла на підлозі, обтягнутої чорною матерією й посипаної засохлими квітами. На стіні над скринєю чорнів невеличкий дерев'яний хрест. Павло не відразу збагнув, що це не скриня, а труна.

– Чия це? – запитав він, машинально перехрестившись.

– Будівельник храму – Андрій Пинаєв, – Страж присів навпочіпки, просунув долоню в труну. – Вшановується як Андрій Благодійник. Тіло залите воском з Чистої печери й не розкладається.

Труна раптом здригнулася, поїхала вбік – матерія з лиховісним шурхотом терлася об стіну – й зупинилася. Страж, сидючи спиною до Павла, зігнувся, провів долонею по підлозі. Щось неголосно клацнуло, і Страж раптом зістрибнув униз, немов провалившись крізь підлогу. Знову почулося клацання. Павло розгублено ступнув вперед і побачив склоподібну темну плиту, яка слабо відбивала полум'я свічки. Страж обдурив його і сховався!

– Ах ти, сатано! – вилаявся Павло й почав поспіхом подумки концентрувати всі сили.

Уже пекло шкіру знайоме поколювання над переніссям, у чорноті повільно, але неминуче розпалювалося маленьке сонечко. Павло прищулився, збираючись обрушити на плиту всю свою непоясненну чудесну міць – і цієї миті щось знову клацнуло, плита від'їхала вбік, сховалася під земляною підлогою, і в темному отворі з'явився гострий каптур.

Страж випростався й легко вибрався зі схованки. Плита закрила отвір, і чорна труна з нетлінним тілом Андрія Благодійника повернулася на місце.

– Чому зник? – Павло спересердя замахнувся на Стража. – Чому без мене?

– Цього вимагали задані умови функціонування сховища, – сухо відгукнувся Страж, підставляючи під свічку розкриту долоню. – Ось ключ.

Павло на мить завмер, потім повільно наблизив свічку до невеличкого предмета в Стражевій руці й здивовано звів брови.

– Це і є той самий ключ? Ось ця трісочка і є ключем?

На долоні Стража лежала коротка плоска паличка, клиноподібно звужена з одного кінця. Вона зовсім не була схожою на ключ, яким він уявлявся Павлові, вона не могла бути ключем, яким можна відчинити вихід на благословенну Землю, і не могла вона бути ключем від джерела безодні, даним зорі, що впала з неба після труби п'ятого ангела, якого вигадав Іоанн Богослов або ж який насправді йому явився, і не могла вона бути золотим ключиком Буратіно...

– Що ти мені показуєш, Страже? Хіба це ключ?

– Ключ. Точніше, та частина ключа, яку можна фіксувати в межах даного континуума. Решта – в інших вимірах.

– Поясни, – зажадав Павло.

Страж трохи помовчав.

– Перебуваючи на вулиці, ти бачиш одну стіну будівлі. Ти не бачиш того, що всередині, і як виглядають інші три стіни, хоча вони й існують.

– Дивися, Страже! – загрозово сказав Павло. – Якщо це не ключ...

– У мене немає підстав обманювати тебе.

– Перевіримо. Зараз ми йдемо за Джуді, потім беремо коней – і на острів, до тунелю. Врахуй: будь-який твій необережний рух, будь-яке слово, спроба покликати на допомогу – і ми з Джуді миттєво перетворюємо містечко на купу колод. У мене теж немає підстав обманювати тебе, тож повір – ми це зробимо. Ніщо тобі не допоможе. Де нам дістати коней?

– Ходімо, Павле Корнілов. Я вже сказав, що підкоряюся. Підкоряюся, звісно, не тобі, а обставинам. Зараз коні будуть.

* * *

І мчали крізь теплу ніч коні, розхлюпуючи калюжі й хрипкими голосами хвилюючи мерехтливу рівнину, й із шерхо-

том розвіювалися плащі вершників, і обтікало обличчя м'яке нічне повітря.

Потім був швидкий Йордан, і Павлові довелося роздягнутися й пливти, тримаючись за пліт, яким під наглядом Джудіт керував Страж, бо втрюх вони не вмщувалися на плоті, а відпускати дівчину одну з невідомою біомашиною Павло не наважився. Кинуті на березі коні тривожно гарчали в темряві, немов просили взяти їх на Землю.

На острові Павло знову приспав Джудіт і, піднявши на руки, поніс до тунелю, нетерпляче підганяючи Стража, який плентався попереду.

І згустилася томлива, томлива, томлива чорнота, і неймовірно повільно виникали й розсипалися візерунки, і Павло міцно тримав Стража за широкий рукав плаща. Час, здавалося, застиг, час занурився в чорноту й безвісти канув на грузле дно, немов камінь, кинутий у болото. Калатало, надривалося серце, волато беззвучним криком, безслівно благало, намагаючись розбудити час, відірвати від липкого чорного дна й виринути, піднятися в нескінченне небо...

Сто дощів пролилися над Лісовою Країною, зруйнувалися через старезність стіни міста Великого Царя, на порох розси-

палася стара пагода, і простромив душу вітер сторіч, зігнив поміст біля вогнища, яке з'єднувало Нову Землю й Сферу Владик, сповзло у яр й аж до самісіньких дахів заросло мерехтливою травою Зміїне містечко. Зорі й місяці всіх світів згоріли дотла й обсипалися дрібним вугіллям на безкраї ліси безлюдних світів. Розповзався під пальцями від старості слизький і твердий плащ Стража. Назавжди заснула Джудіт...

Так здавалося Павлові, котрий застиг у немислимій чорноті поза межами всіх світів.

І все ж таки виник, сліпучим спалахом вдарив в очі вигадливий візерунок – три переплетені кільця на півмісяці, уписаному в трикутник! Загуркотіло, задзвеніло у вухах, гарячі зорі безжально простромлювали мозок і струменіли, струменіли, оберталися в чорноті, і кільця, півмісяць і трикутник витягалися в один тремтливий блискучий потік, що пролився на клиноподібну паличку, яка засяяла блакиттю в Стражевій руці.

Відстрибнула, миттю зникла чорнота, і нескінченним ласкавим водоспадом обрушилося світло, світло, світло...

І все було, узагалі-то, звичайно. Було невагоме блідо-блакитнє високе небо в

легких розводах хмаринок, був прохолодний вітерець, просочений запахом сухих трав, і була вершина зеленого пагорба, який височів над деревами, що юрмилися внизу. Зелені, жовті, червоні фарби. Тонкі блискучі нитки, які пропливали в повітрі. Різноголоса пташина метушня. Дерева могутнім валом прагнули в долину, немов відштовхуючись від пагорба, і там, удалині, рідішали, розбігалися дрібними групками, засіявши високу траву купами листя. А далі, за цією шелесткою, співучою, свистячою масою, здіймалися до неба високі сірі стіни, обплетені зеленими пагонами, поцятковані чорними провалами вікон. Багатоповерхові будівлі сумовито дивилися на ліс десятками погаслих очей.

І не було ніякого страху, навіть натяку на страх, і не було ніякої огорожі навколо пагорба. Тільки висока ледь пожовкла трава. Тільки різнокольорове сухе листя. Цей тунель не був оточений кільцем страху.

Павло стояв, тримаючи на руках дівчину, чиє волосся було схоже на опале листя, стояв поруч із нерухожим Стражем і вдихав, вдихав незнайоме повітря. Він дивився навколо й вслухувався в себе, очікуючи, що от-от пам'ять предків за-

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

повнить свідомість і підкаже: так, це – Земля.

Але пам'ять мовчала. Серце й далі калатало схвильовано й захоплено, дотики вітру холодили обличчя. Пам'ять предків мовчала, але Павло знав: це – Земля...

– Прокинься, Джуді, – ніжно сказав він і торкнувся губами її губ. Немов торкнувся пелюстків квітки.

Дівчина тихо зітхнула й розплющила очі – і в них відбилися далекі хмарки. Зняла руку із Павлової шиї, ступила босими ногами на траву й розирнулася. Затримала погляд на низці високих сірих будівель.

– Земля? Павле, це – Земля?..

– Земля, – відповів Страж, повернувши до неї застигле обличчя. – Як бачите, Стражів тут немає.

– Стражів тут немає, – повільно повторив Павло, витягаючи з-за пазухи дві вуздечки й підступаючи до нього. – Підставляй руки.

Страж ворухнув губами, але нічого не сказав і витягнув перед собою руки. Павло міцно зв'язав їх вуздечкою.

– Сідай.

– Твої дії безпідставні, Павле Корнілов, – повільно проговорив Страж, але покійно сів і дав зв'язати собі ноги.

– Так надійніше, – Павло посміхнувся. – Зараз ми з Джуді підемо й подивимося, чи є тут хто-небудь. А ти нас почекаєш. Коли ж ти отримаєш свою інформацію?

– Не знаю.

– Гарзд, чекай, – Павло повернувся до дівчини, котра зачаровано дивилася вдалечінь. – Знімай плащ, Джуді.

Вони кинули плащі в траву поруч з нерухомим Стражем і почали поволі спускатися схилом пагорба.

– Мені якось дивно, Павле, – тихо говорила дівчина. – Немов я ще сплю і снюся собі... І все навколо сниться, і ти... І хочеться танцювати...

Вони ступали босими ногами по ламкому шарудливому листю, і шуміли дерева у височині, і пурхало, пурхало в траву – червоне, жовте... червоне, жовте... Усе навколо було – ОСОБЛИВЕ, незнайоме, але – бажане. Усе обіцяло довгий-довгий спокій...

– Пам'ятаєш, я обіцяла станцювати для тебе? – Джудіт зупинилася, притиснулася до Павлового ліктя. – Я хочу танцювати для тебе. Зараз. Тут. На Землі.

Дівчина легко відступила вбік, прохрумтівши листям, – і біла сукня зметнулася над тілом, підкоряючись швидким

рухам її рук, і впала в траву. Павло при-тулювався спиною до стовбура, відчуваючи, як серце підстрибнуло до самого горла, й гаряче стало щокрам.

Оголене дівоче тіло здавалося біломармуровою статуєю, створеною найкращим у світі скульптором. Статуя застигла в густій траві, і тільки золотаве волосся, що струменіло по плечах подібно до потоку звеселяючого вина, ворушилося під вітром. Несподівано статуя ожила, білий мармур потеплішав від сонячного проміння, яке пробивалося крізь листя. Здрігнулися, гойднулися стегна, руки плавно злетіли над головою, розплющилися очі – і виникла усмішка. І немов ніжні безупинні легкі хвилі попливли галявиною, розширюючи кола, – це танцювала під високим небом прекрасна дівчина з волоссям кольору опалого листя, це линула над травною, кружляючи й простягаючи до неба долоні, повернута на землю дивна богиня Землі. Біле невагоме тіло пурхало під деревами, які здивовано шелестіли, зачаровані птахи затихли в гіллі, і вітер грав, грав золотавим волоссям, ніяк не зважуючись віднести богиню в безлюдний Едемський сад...

Павло не міг відірватися від дерева й зачаровано дивився на танець богині, подіб-

ної до Венери, котра пробудилася нарешті від сну. Танець створювався на його очах, чудесний плавний танець, витканий з неба й шуму крил, із прозорого повітря й падаючого листя, пам'яті про далекі краї й радості, яка очікувала наприкінці шляху. З темних очей богині сотнями тисяч очей дивилися на загублений і віднайдений світ сотні тисяч предків, розкиданих по нескінченних чужих світах. Шелестіла трава, шаруділо листя, шумів вітер, дзвеніли пташині голоси, сплітаючись, зливаючись, перетворюючись на тиху музику, котра немов повільно лялася з неба й обіймала галявину повільним своїм колиханням. Музика наростала, розцвітала все новими й новими фарбами й тонами, музика звучала в Павловій голові і, підкоряючись її нескінченному потоку, пливло, пливло над травою оголене прекрасне тіло...

Музика накочувалася, захльостуючи його, народжуючи всередині чарівну теплу запаморочливу хвилю. Хвиля підхопила й розчинила його, і підігнулися ноги, і хитнулася галявина, і зовсім поруч він побачив раптом ласкаві замислені очі. Він підняв руку – і торкнувся кінчиками пальців теплого ніжного обличчя богині.

...Вітер летів і ніяк не міг остудити їхні розпалені тіла, листя падало й ніяк не могло прикрити їхні оголені тіла, птахи кричали і ніяк не могли заглушити биття їхніх сердець... Навкруги розстелялася Земля, і були вони на Землі Адамом і Євою, котрі повернулися в Едем, уникнувши ударів полум'яного меча оберненого.

Голова дівчини спочивала на його руці, а над головою крізь гілля й листя нечутно струменіло, просочувалося, обіймало спокійне небо.

Потім вони пліч-о-пліч ішли по траві, і дерева розступалися, відкриваючи дорогу до сірих будівель. Вони, взявшись за руки, підійшли до шляху й зупинилися. Сіре покриття, яке він пам'ятав зі своїх видінь, було поцятковане широкими тріщинами і ямами, і на дні ям жовтів пісок. Подекуди, розкидавши шматки покриття, просто з дороги тяглися вгору дерева. Будівлі за дорогою здавалися закинутими. Чорні вікна, балкони в сірих патьоках, якісь подоби похилених тонких хрестів на дахах зарослих кущами; чорні мотузки, що висять уздовж стін, сходи, які ведуть у провали під'їздів, а навколо – великі іржаві баки й кістяки автомобілів,

та ще дивовижно красиві квіти колишуться під вікнами. Чудернацькі високі стовпи ліхтарів і знову – довгі мотузки, що звисають з них на землю. Щось голосно лопотіло на вітру, порушуючи давню-давню тишу.

Павло й Джудіт поволі заглиблювалися в тихі сутінки стародавнього міста-лісу, давним-давно покинутого вигнаними звідси людьми. Тихо, тихо було навколо, немов місто занурилося в нескінченний сон, і снилося йому гамірливе, неспокійне, багатоголосе минуле, що зненацька обірвалося одного сонячного ранку чи дощового вечора. І сходило сонце, і заходило сонце, і тягучим в'язким потоком спливали дні, і чорним листям падали й відлітали за вітром німі ночі, і поволі старіло, валилося, розсипалося на порох усе те, що було колись створено людьми, – і оновлювалося, набувало сили, тяглося вгору й ушир, захльостувало місто все ІН-ШЕ, створене на початку часів раптовим поривом Того, хто був раніше, ніж небо й зорі, раніше, ніж риби й птахи, хто вдихнув життя в першу людину.

Так думав Павло, повільно просуваючись поруч із Джудіт містом-лісом, обходячи бите скло, переступаючи через вузькі канави, промиті в сірому покритті до-

щовою водою. І місто зовсім не здавалося йому мертвим. Місто просто спало, чекаючи, коли повернуться люди.

Тяглися, тяглися високі будівлі, подібні до зелених пагорбів, перетікали одна в іншу вулиці, тісні від дерев і кущів, зникаючи в жовто-червоно-зеленій завісі поворотів, дроблячи місто на пустельні квартали. Павло й Джудіт мовчали, немов боялися необережно сказаним словом сколихнути старезного гіганта, який міг розсипатися при пробудженні й із гуркотом повалити свої заціпенілі стіни в буйну плоть рослин. Місто потрібно було будити обережно й не відразу...

Мовчки вийшли вони до неширокої ріки, ступили на теплі плити набережної. Присадкуватий міст нависав над водою, на століття уперши в дно міцні кам'яні ноги, і його насуплений неприступний вигляд свідчив про те, що стояти йому так – віками, і вода не в змозі щось зробити з ним. З напівзруйнованих кам'яних берегів опускалося у воду гілля кущів, і по темній воді неспішно пливло листя.

– Невже тут нікого немає? – прошепотіла Джудіт, тривожно вдивляючись у вікна будівель за рікою.

– Поки тільки ми з тобою. Але невдовзі...

Павло раптом замовк і завмер, дивлячись поверх голови дівчини, і Джудіт різко обернулася. Порослими травною широкими кам'яними сходами, які вели на набережну з мосту, неквапливо спускався хтось темноволосий, у розхристаній на грудях білій сорочці. Приголомшений Павло почув короткий стривожено-здивований зойк Джудіт і відчув, як пальці дівчини вп'ялися в його руку. Йому здавалося, що розум залишає його. Нечутно ступаючи надщербленими часом плитами, до них наближався високий плечистий хлопець з неймовірно знайомим обличчям. Павлові здавалося, що хтось присуває все ближче й ближче невидиме дзеркало, і відображення в дзеркалі постійно збільшується. Саме відображення – бо зодягнений у білу сорочку й чорні штани довговолосий чоловік, котрий неквапливо наближався до них, був цілковито схожий на нього, Павла Корнілова! Звідки виникло тут Дзеркальне Королівство?..

– Хто це? – неприродно рівним голосом запитала Джудіт і відразу ж не витримала, перейшла на крик. – Чому ВОНА така схожа на мене, чому?

Цей крик немов спустив якийсь курок, зведений усередині. Павло зосередився поглядом на білій плямі сорочки, що на-

ближалася, і рвонувся в уявну атаку. Невидимий залп простромив повітря – і з тріском повалилися дерева, а подоба Павла Корнілова підходила все ближче з легкою посмішкою на засмаглому обличчі.

– Чому ВОНА посміхається? Павле, мені страшно, – прошепотіла Джудіт, ледь ворущачи губами.

Але Павло вже не чув її. Злегка присівши й відштовхнувшись від землі ногами, він одним стрибком здолав відстань, яка відділяла його від двійника, і завдав потужного удару, цілячись в обличчя й груди неймовірного видіння.

Йому вдалося згрупуватися й відносно вдало зустріти зіткнення з землею. Пройшовши по траві, він знову підхопився на ноги й повернувся до заціпенілої Джудіт і двійника, що дивився на нього все з тією ж легкою посмішкою. Більше Павло нападати не збирався. Двійник був безтілесний – Павло просто пролетів крізь нього, не зустрівши ані найменшого опору, – а отже, чи то просто снівся, чи то здавався – так може привидітися вночі чи в тумані, – чи ж був справжнім янголом. Як боротися з янголами, Павло не знав, та й чи можна з ними боротися? Павло стояв навпроти двійника, розгублено опустивши руки, а дівчина повільно задкувала

від подоби Павла Корнілова, і обличчя її було таким же білим, як і сукня...

І в Павловій голові раптом зазвучав голос. Спокійний тихий голос:

– Ви прийшли завчасу.

Імовірно, Джудіт теж почула цей голос, бо припинила задкувати й широко розплющила очі.

– Хто ти? – видихнув Павло, не знаючи, сниться йому це чи здається, чи справді стоїть навпроти нього в стародавньому земному місті його таємничий двійник.

Двійник перестав посміхатися, ледь зсунув широкі брови й відійшов до кам'яної огорожі набережної. Павло помітив, що навіть сухе листя не ворухнулося під ногами двійника, немов той проплив над землею.

– Я – Спостерігач, – відповів двійник, не розтуляючи губ.

– Павле, це моє відображення, – простогнала Джудіт, із силою розтираючи пальцями скроні. – Я, здається, божеволію...

– Я – Спостерігач, – знову почувся в Павловій голові голос двійника. – Я не дзеркало й не сновидіння. Те, що кожен з вас зараз сприймає як своє власне відображення, – не більше, ніж прийнятна для

вас проекція однієї із систем розміщеного тут контрольного пристрою.

Павло раптом заспокоївся. Ну звісно, Спостерігач був просто хитромудрою невловимою конструкцією нелюдів, котрі захопили Землю! Він був безтілесний, а отже, не міг заподіяти шкоди. І ніяких янголів чи примар батька принца Данського...

Він обтрусив із сорочки сухі травинки і, рішуче підійшовши до двійника, спробував торкнутися його плеча. Пальці пройшли крізь плече, нічого не відчувши.

– Підходь, – полегшено мовив Павло до дівчини, котра недовіжливо спостерігала за його діями. – Це ж дим, відображення сонця у воді.

– До певної міри таке твердження правильне, – погодився Спостерігач і знову посміхнувся.

Джудіт обережно наблизилася, повторила Павлів жест і легенько скрикнула, коли її рука теж наскрізь проткнула Спостерігача.

– Навіщо ти мене копіюєш? – запитала вона, про всяк випадок тримаючись за Павлів рукав.

– Це прийнятна для тебе проекція, – повторив Спостерігач. – Коли б тут був хто-небудь третій – він сприйняв би мене

як своє власне відображення. Але нікого більше немає.

– Ти хочеш сказати, що Земля порожня? – насторожився Павло. – Ні людей, ні Стражів?

– Ні людей, ні Стражів, – підтвердив Спостерігач. – З вами обмінюється інформацією за допомогою даної проекції одна з систем контрольного пристрою. Через загальний взаємозв'язок елементів пристрою система має інформацію в тому ж обсязі, у якому має інформацію весь пристрій.

– Зачекай, зачекай-но, – Павло насупився, розмірковуючи. – Отже, тут нікого немає? Тоді хто й навіщо вигнав звідси людей, навіщо існує цей контрольний пристрій, і раніше якого часу ми сюди прийшли? До речі, ти не зовсім точний. Крім нас на Землі перебуває принаймні один Страж. На пагорбі біля тунелю. Я його зв'язав про всяк випадок.

– А чому вона говорить із закритим ротом? – додала Джудіт. Дівчина опанувала себе, і щоки її набули нормального кольору.

– Передаю необхідну інформацію, – відповів Спостерігач, ніяк не реагуючи на те, що крізь його тіло спланерував на плити засохлий листок. – Нині крім вас двох

на Землі більше немає жодної розумної істоти. Зовнішній елемент спостереження, який ви називаєте Стражем, у попередньому його вигляді ліквідовано й приєднано до системи безпосередньо тут, на Землі. Функції його перетворено, оскільки він спрацював завчасу.

– Щодо часу, – вів далі Спостерігач, – то зовнішні елементи спостереження, Стражі, мають увійти в контакт із контрольним пристроєм тільки у визначений програмою момент, який ще не настав, і одержати відповідну команду: або розблокувати всі наявні на Землі тунелі, або відстрочити повернення людей до чергового визначеного програмою моменту.

– Хто все це вигадав? – викрикнула Джудіт.

– Контрольний пристрій розпочав виконувати програми після відходу людей, хоча відхід людей закладено як вихідні дані. Пристрій діє в межах програми й іншої інформації не має.

Павло з розпачем подумав про те, що Спостерігач майже дослівно повторює пояснення Стража Зміїного містечка. І той, і інший знали свої завдання, але не знали, хто поставив перед ними такі завдання...

Йому раптом стало холодно й моторошно, немов порив вітру, пронизуючи до са-

міх кісток, підхопив його й жбурнув у бездонну ущелину, наповнену похмурою темрявою. Йому уявився безликий велет, який розпирає небо, велет з величезною мітлою в пазуристих виродливих лапах. Велет крокував Землею, чавлячи неосяжними ведмежими ступнями застигли від жаху міста, і своєю мітлою змітав людей до чорних ліжок тунелів, як змітав сміття з ганку міської Ради рудовусий Бурмотун Соломон.

Хтось чи щось безлике й страшне в своїй нетутешній силі вимело рід людський із Землі і приставило Стражів до розвіяних урізnobіч синів і дочок людських, і спорудило на Землі невідомий контрольний пристрій. Таке було до снаги біблійному Господові, котрий вигнав Адама та Єву з саду Едемського, але Павлові чомусь здавалося, що не казковий Господь влаштував усе це, а геть інші могутні невідомі сили...

– Ти так і не пояснила, навіщо існує контрольний пристрій, – звернулася дівчина до свого двійника, який був одночасно відображенням Джудіт Шерілл і Павла Корнілова, немов вони обоє з двох боків дивилися у притулені одне до одного дзеркала.

– Контрольний пристрій, діючи через Спостерігачів, аналізує стан біосфери й на

основі цього аналізу може в момент, визначений програмою, дати команду зовнішнім елементам відкрити тунелі. Стан біосфери поступово поліпшується.

– Біосфера... – пробурмотів Павло, відчуваючи, як щось обривається й падає в нього всередині. – Адже це... Джуді, біосфера – це... це...

– Єдина термодинамічна оболонка Землі, у якій зосереджено життя й здійснюється постійна взаємодія всього живого з неорганічними умовами середовища, – відчеканив Спостерігач.

– Стан поступово поліпшується, – повільно повторив Павло слова Спостерігача. – Отже, він був поганим. І тому людей... мітлюю...

Він схопився за Джудіт, єдину опору в світі, який розповзався, летів під укіс.

– Цілком правильно, – підтвердив Спостерігач. – Потрібно було усунути основний шкідливий фактор. Його було усунуто – і контрольний пристрій розпочав виконувати програму. Зараз можна говорити про подолання критичного стану повітряної й водної оболонок, тенденції до відновлення рослинного покриву. Процес регенерації біосфери протікає з максимальною інтенсивністю, на межі можливостей. Прогнози позитивні.

Он воно що. Основний шкідливий фактор...

Павло раптом збагнув усю істину. Він сів на теплі плити набережної і закрив очі. Він не хотів більше відкривати їх, бо й із розплющеними очима все життя було сліпим. Він розмірковував, він будував найрізноманітніші припущення, намагався знайти відповіді на свої запитання – та все одно був сліпим.

– Павле, тобі зле? – Джудіт смикала його за плече. – Як це людей – мітлюю? Чому? Який такий шкідливий фактор?

– Шкідливий фактор – це люди. Наші предки, – відповів він, не піднімаючи голови. – Я тобі все поясню.

Колись у дитинстві він полюбляв щоранку лежати, розглядаючи стіну біля ліжка. На обтесаних дошках темнішали плями сучків, вилися нитки волокон деревини, виднілися сліди рубанка. Він вдивлявся в ці плями й лінії, і якоїсь миті, на яку він затаєто чекав, зір немов перетворювався – і сплетіння ліній і плям оберталися на голови ведмедів, човни з веслярами, вигадливих мешканців йорданських вирів, перекошені незнайомі обличчя, дивні квіти. Цілий світ проступав зі звичайної стіни – варто було лишень уважно придивитися. Якась невло-

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

вима мить – і з хаосу народжувалися картини...

І от зараз теж – народилася картина. Ні, не Бог, і не безликий дивовижний велет вигнав людей із Землі. Підмітальники на кшталт рудовусого Бурмотуна Соломона, здійснюючи свій повторюваний раз у мільйони років обхід усіх світів, дійшли до Землі й виявили, що повітря, вода й ґрунт страшенно забруднені нащадками колись вигнаних з Едемського саду Адама та Єви. І висохли моря, і ліси перетворилися на пустелі, і гине звірина, і нічим дихати на Землі. Підмітальники змусили людей піти тунелями в інші світи, а щоб люди не загинули там – позбавили їх від хвороб і дарували здатність майже не потребувати хліба насущного. Так, люди повільно марніли, відірвані від рідного ґрунту, та інакше, напевно, не можна було вчинити. Підмітальники закрили Землю, допомагаючи природі заліковувати важкі рани. Вони рятували людей – і рятували Землю від людей.

“Господи, адже я не міг навіть уявити!.. – з розпачем думав Павло. – Стражі тут ні до чого, Стражі – просто слуги невідомих господарів, і не Стражі винні, і не господарі їхні, а ми, саме ми, люди, людство, котре знищило рай земний...”

Накочувалася гіркота й лягав на плечі важкий тягар провини. Загальної провини.

Вигнали винних. Нікому не відомо, ким були ці підмітальники – можливо, підмітальниками Господа? – і де вони зараз, і що спонукало їх наводити чистоту – але зробили вони, імовірно, єдино правильний крок. Просто вимели мітлою усіх дочиста, усіх нерозумних людей, які отруїли власний єдиний і неповторний світ...

Хто вони, невідомі підмітальники? Триває їхній день мільйони років – і чистими стають світи. Знову прийде людина – щоб усе повторити?.. Людина повернеться на Землю – коли?

Павло підняв голову.

– А ключ? Ключ від тунелю залишився?

Спостерігач здивовано подивився на нього, і так дивно було бачити подив на відображенні свого власного обличчя! Павло, збиваючись, пояснив:

– Страж відкрив тунель ключем – а де тепер ключ? Адже Стража немає. Тунель відкрито?

– Ми можемо повернутися? – квапливо додала Джудіт.

Обличчя Спостерігача стало серйозним.

– Тунель закрито. Закрито всі тунелі. Той артефакт, що ви називаєте ключем, більше не існує. Програмою не передбачено повернення людей на Землю завчасу. Після вашої появи, імовірність якої навіть не передбачалася, здійснено корекцію програми. Зовнішні елементи спостереження, тобто Стражі, які володіють п'ятьма іншими ключами, зможуть відкрити тунель тільки в час, визначений програмою.

– Отже, ми не зможемо повернутися за іншими? – розгублено запитав Павло.

– Саме так. Тунелі відкриються тільки в час, визначений програмою.

– Але коли, коли настане цей час? – Павло підхопився й опинився віч-на-віч зі своїм незворушним двійником. – Контрольний пристрій, програма знає цей час?

– Момент контакту зовнішніх елементів спостереження з іншою системою закладено в програму, але результат стане відомий тільки при його настанні.

– Зрозуміло, – з гіркотою сказав Павло. – Іншими словами, невідомо, через скільки років...

– Саме так.

“Зовсім як початок сезону дощів”, – приречено подумав Павло. Раз на рік над-

вечір наповзають з-за Йордану важкі чорні хмари, завжди з'являючись з боку Геннісаретського озера, і розтікаються по небу, і тягнуть за собою ніч. І два, і три, і чотири дні може бути затягнутим небо, але земля ще залишається сухою, і незрозуміло, коли ж почнеться довгий, довгий дощ. І тільки коли на звернене до неба обличчя впаде перша краплина, і тільки коли зашурхотить по деревах, і задріботить по дахах, і заклацає по капоті автомобіля на подвір'ї, і забулькає в діжку з водою – стане нарешті зрозуміло: почався сезон дощів.

Гірко, гірко, гірко було на душі... Крушити перешкоди, лізти напролом, прощатися з життям – і в результаті опинитися самотніми на довгоочікуваній Землі. Скільки вештатися їм, самотнім, вирвавшись із кліток, порожніми містами? До смерті? А як житиме той, хто залишиться живим, і хто поховає його?

“Буває щось, про що кажуть: “дивися, ось це нове”; але це було вже в століттях, які були раніше за нас”. Отже, твоя правда, Проповіднику? От з'явилися знову на Землі Адам і Єва, такі ж самотні, як ті, найперші люди, але хто розповість про них, Павла й Джудіт, котрі прийшли на безлюдну Землю?.. І чи пер-

шим був Адам? Можливо, таке вже було в століттях, які минули до того, як Господь вдмухнув в обличчя його подих життя?

Зачинені в Едемі... Назавжди зачинені в Едемі. Ну чому за гріхи предків завжди доводиться розплачуватися нащадкам? Хто встановив це несправедливе страшне правило? Чому, чому вони мають страждати з вини тих, хто був до них на Землі? І чому – хто відповідь? – чому ті, хто пішов, жили лише своїм днем? Чому не думали про тих, хто прийде пізніше? Хто вже прийшов...

Не було відповіді...

Не хотілося вірити. Ні про що не хотілося думати. Бліде обличчя двійника маячило поруч – і Павло замахнувся. І не зміг утриматися від марного удару по повітря.

– Не вірю! Я відкрию тунель! – вигукнув він у нерухоме бліде обличчя навпроти й схопив за руку сумну дівчину. – От побачиш, я відкрию тунель!

Він швидко покрокував плитами, і Джудіт мовчки пішла за ним. Перш ніж знову заглибитися в півморок сплячого міста-лісу, Павло озирнувся. Спостерігач застиг біля огорожі набережної і дивився їм услід. З жалем?..

* * *

...У високій траві, яка вже загладила їхні ранкові сліди, лежали два плащі. Над пагорбом тараторили птахи, будоражачи пронизане сонцем, але все ж таки прохолодне повітря. Пагорб здавався звичайнісіньким, він мовчазно височів над деревами, немов і відати не відав про якісь тунелі, які з'єднують світи.

– Ну, тримайся!..

Павло відчував, як збирається, збирається сила, як розганяє морок пронизливе сонечко.

“Відкрийся! Відкрийся! Відкрийся!..”

Дівчина дивилася на нього зі страхом і благоанням, і він невпинно посилав і посилав уявні накази – але пагорб нітрохи не змінювався, і все так само гоїдалася під вітром жовтіюча трава.

– Нам не повернутися, Джуді, – з розпачем сказав він, витираючи гарячий піт, котрий роз'їдав очі. – Ми нічим не зможемо їм допомогти. Я безсилий, розумієш? Безсилий!..

І знову гіркота, всепоглинаюча гіркота переповнила серце, і з ненавистю глянув він на створене бездумними предками старезне місто, застигле під небом марним скупченням старих будинків. Його ненависть ураганом промчала понад дере-

вами – і дерева падали, змушуючи строкатою хмарою спурхнути в небо переляканих птахів, його ненависть вгризлася в рівнину – і прокреслили землю глибокі борозни, оголюючи переплетення бурого коріння, його ненависть обрушилася на сірі будівлі – і зруйнувалися старі стіни, і хмара клубатої куряви постала на місці міста й затьмарила сонце. Крик Джудіт, її розширені від жаху очі, її гарячі руки, які хапали його за шийку й пригинали до землі... Гуркіт, тріск... Слабше... слабше... Тиша...

Він знесилено впав у траву й відчув, що перетворюється на хмару сірої куряви...

* * *

...І були якісь довгі-довгі видіння, проступали туманні бліді обличчя з очима, сповненими суму, і чийсь руки непевно простягалися до невидимого неба й безсило опускалися, зникали в безрадській імлі. Накочувався хвилями сумовитий гул, то підсилюючись, то розчиняючись у безмовності. Стелилася над пустельним сірим простором тужлива імла, і холодом віяло від неї, холодом і безвихіддю. Це тривало вічно...

Він рвонувся, закричав, намагаючись вибратися з холодної імли, – і раптом від-

чув теплий дотик. Теплі руки обійняли його, і виникло стривожене обличчя дівчини, і довге золотаве волосся лоскотало його губи.

Він турботливо й міцно пригорнув до себе Джудіт – і сумний сон відлетів, зник у ранковому повітрі. Розгорявся черговий чистий тихий ранок, і линули в небі рожеві хмарки, і щось сріблилося на траві під блідим сонцем. Ранок був холодним, і наближався час зими.

Вони стояли на вершині пагорба, і сумний ранок обтікав їх, наливаючись світлом, заповнюючись вітром, який прокинувся від сну. Навколо простирався Едемський сад, і порожньо, порожньо було в саду, і не було Господа Бога – тільки холодне чисте небо, котре залікувало рани свої і давно вже забуло тих, хто жив тут колись.

Павло обвів поглядом дерева, повалені його безглуздим лютим поривом.

“Я повинен повернути людей. Я повинен відкрити тунель. Я повинен знову зустрітися зі Спостерігачем і дізнатися все про контрольний пристрій, і відкрити, обов’язково відкрити тунель. Постаратися повернути людям Землю...”

Він випрямився назустріч вітру. Дівчина з надією дивилася на нього.

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

- Що будемо робити, любий?
- Житимемо.
- Житимемо... – повторила Джудіт і не-певно усміхнулася.

Холодний вітер з розбігу кидався на пагорб і шарудів, шарудів сухим листям, і сірий птах метався над купою зламаного гілля і жалібно кричав, немов оплакував гніздо, знищене людиною, яка знов, після багатьох-багатьох років, з'явилася на Землі.

Літературно-художнє видання

Олексій Корепанов

ЗНАЙТИ ЕДЕМ

Відповідальна за випуск *Н. Кудриницька*
Верстка *К. Павлюков*

Підписано до друку 03.06.2004.

Формат 70х90/32.

Умовн. друк. арк.10,53. Обл. вид. арк. 7,99.

Гарнітура SchoolBook. Друк офсетний.

Наклад 2 000 прим.

Зам. № 2662

Надруковано у ТОВ «Фактор-Друк»,

м. Харків, вул. Саратівська, 51.

Тел. (0572) 175-185, 175-356.

ТОВ “Джерела М”, 04071, м. Київ, а/с 110.

Телефон для оптових покупців: (044) 467-50-24

Вперше в Україні –
щомісячний
літературно-художній
журнал
«Реальность фантастики»

Передплатний індекс 08219

ISBN 966-7831-66-3

e-mail: irakly@rf.com.ua

9 783166 783166